



POLITI HØGSKOLEN

«Do it right the first time; you only get one chance»

En studie av på hvilken måte kvaliteten på vitneavhør i initialfasen av en drapssak kan heves sett fra politifaglig etterforskningsleders ståsted



Lene Andreassen
Sunniva Helen Kleppe

Erfaringsbasert master i etterforskning
Kull 2020

Sammendrag

Hvert år er «drap og alvorlig voldslovbrudd som setter liv og helse» i fare en sakstype som er prioritert av Riksadvokaten innen etterforskning. Etterforskningen skal ivareta kravene til objektivitet og god kvalitet også i initialfasen. Ved at etterforskningsinnsatsen kommer riktig i gang med rett kompetanse til rett tid skal disse formålene oppfylles. Det blir politifaglig etterforskningsleder sin oppgave å sørge for at etterforskningen av en drapssak besettes med tilstrekkelig personell som innehar riktig kompetanse. Det er også den politifaglige etterforskningslederen som skal bidra til at etterforskningen holder den nødvendige kvalitet.

Avhør fremheves som en av politiets mest brukte og viktigste metode. Selv om avhør bare er ett av mange etterforskningsskritt som skal utføres i en initialfase så stilles det mange krav til utførelsen. Det å ta seg tid til forberedelser og vite hva formålet med avhøret er anses som noe av det viktigste. Med relevante og poengterte spørsmål, og en hensiktsmessig tematisering, sikrer en effektive avhør. Det kan igjen redusere behovet for flere avhør.

Riksadvokaten har uttalt at kvalitetssikring skal ha et nødvendig fokus, men fortsatt kan det synes som om systemet for denne operasjonaliseringen ikke er tilstrekkelig. Undersøkelser i denne oppgaven tyder på at det mangler kvalitetssikring av vitneavhørene som tas i initialfasen. Årsaken til dette oppgis å være stor arbeidsbelastning og mangel på tid. En av løsningene som foreslås er å delegere bort ansvaret for kvalitetssikring til kompetente prosjektledere og/eller etterforskere. Oppgaven peker også på at noe av problematikken kunne vært unngått dersom vitneavhørene ble utført av erfarne avhørere.

Avhandlingen bygger på aktuell faglitteratur og studier om etterforskning, etterforskningsledelse, avhør og kvalitetsarbeid, samt styringsdokumenter som belyser både justisfeil og suksesskriterier i vellykket etterforskning. Det er gjennomført semistrukturerte intervjuer av åtte politifaglige etterforskningsledere med lang erfaring.

Abstract

Violent crimes ranging from murder to assaults that threaten life and health are prioritized by the The Director of Public Prosecutions every year. Investigations should reflect objectiveness and high quality from initiation of the investigative process which is done through appropriately ensuring adequate competencies. This is the responsibility of the senior investigation officer and is key to warrant a prudent investigation.

Interrogations are considered one of the most important methods for police investigators. As one of many activities conducted early during the investigative process, interrogations are subject to strict execution requirements. Being well prepared with a clear objective is viewed as imperative – it leads to relevant questions addressing appropriate topics and a constructive interrogation, resulting in quality information, and thus fewer interactions.

The Director of Public Prosecutions has emphasized that quality assurance should be in focus, however, current practice seems to be insufficient. Findings in this thesis indicates neglecting quality assurance activities in connection with interrogations early in the investigative process, typically due to high workload and limited time. One of the proposed solutions in this paper is to delegate the responsibility for quality assurance to competent project leaders and/or investigators. Furthermore, this thesis points to that more experienced interrogators conducting the interrogations could alleviate the problem.

This thesis is built on informational texts and studies related to investigation, investigation management, interrogations, and steering document that highlight both error of justice and criteria of successful investigations. Moreover, semi-structured interviews with eight experienced senior investigation officers have been conducted.

Forord

Med denne masteroppgaven setter vi punktum for et lærerikt studieløp som deltidsstudenter ved Politihøgskolen. De tre siste årene har til tider vært svært krevende. I tillegg til studieløpet og våre fulltidsjobber har vi vært igjennom en pandemi, dødsfall i nær familie, operasjoner og flytteprosesser. Vi er derfor glad for at vi valgte et interessant tema å fordype oss i, og for at vi valgte å skrive denne oppgaven sammen.

Først og fremst vil vi takke våre veiledere Trond Myklebust og Bjørn Barland. Vi vil rette en særskilt takk til Bjørn for raske og gode tilbakemeldinger og innspill.

Takk til vår arbeidsgiver Kripos. Studiet har tatt mye tid, og uten tilrettelegging og støtte fra vår seksjonsleder Vibeke Schei Syvertsen hadde dette vanskelig latt seg gjennomføre. Takk også til våre kollegaer Frode Lier og Tor Kallmyr for at dere har brukt tid på å lese og å komme med tilbakemeldinger. En særlig stor takk til Alf Nissen som ga oss lynkurs i bruk av Excel.

Utenom dette må vi takke Siv Johansen Kleppe og Stian Andreassen for at de har brukt sin fritid til å hjelpe oss. En særskilt takk til Etty Ragnhild Nilsen for hennes råd og tilbakemeldinger.

Vi vil også takke informantene våre som har gitt oss mye av grunnlaget for vårt arbeid med denne oppgaven. Vi håper at dere kjenner dere igjen i de presenterte funnene, og ser nytten av deres bidrag.

Til slutt vil vi takke Erik og Johan for at de har holdt ut med kaoset hjemme og støttet oss underveis. Vi gleder oss til mer fritid sammen med dere.

Oslo, 12. januar 2023.

Lene og Sunniva

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	2
Abstract	3
Forord	4
1. Innledning	8
<i>Avgrensning av oppgaven og problemstilling</i>	9
<i>Operasjonalisering av problemstillingen</i>	11
<i>Bakgrunn for valg av problemstilling</i>	12
<i>Kontekst</i>	13
2. Vitneavhør i drapssak med ukjent gjerningsperson	17
<i>Avhør som etterforskningsmetode</i>	17
Kort om avhørshistorien.....	18
Avhørsopplæring.....	20
<i>Politiets kompetansekrav innen etterforskning</i>	21
Politiets utnyttelse av kompetansen til etterforskere.....	23
Hvordan betegnes en god avhører, og hvem bør ta avhør?.....	25
<i>Vitneavhør i initialfasen av en drapssak</i>	26
Initialfasen.....	26
Vitnepsykologi.....	29
<i>Kvalitetssikring av vitneavhør</i>	31
Planleggingsfasen.....	32
Evalueringsfasen.....	34
3. Metode	36
<i>Valg av metode</i>	36
Semistrukturerte dybdeintervju.....	37
<i>Datainnsamlingsprosessen</i>	38
Utvalg av informanter.....	38
Pilotstudie.....	38
Intervjuene.....	39
Transkribering.....	39
Behandling av intervjuene.....	40

<i>SWOT</i>	41
Temabasert analyse	41
<i>Forskningsetikk</i>	45
Forskningsetiske refleksjoner	45
Søknad Norsk Senter for forskningsdata	46
<i>Kvaliteten på undersøkelsen</i>	46
Reliabilitet	47
Gyldighet	47
Generaliserbarhet	48
4. Resultat og analyse	49
<i>Styrke</i>	50
Vitneavhør som etterforskningsskritt	51
Støtte rundt avhører	51
Relevant informasjon	53
Avhørsmetodikken	53
Forberedelse til avhør	54
Formålsstyrte avhør	55
Minimumskriteriene for kompetanse/erfaring for avhørere	56
<i>Svakhet</i>	57
Påvirkningsfaktorer	58
Gjentakende avhør av vitner	58
Hukommelsen til vitner	59
Presset på tid.....	60
Mangel på evaluering av avhører	61
Tidkrevende prosess med avhør fra A til Å	62
<i>Muligheter</i>	63
Prosjektleder for avhør	63
Valg av avhører	65
Muligheten til å få frem detaljer	65
Erfaringen og kompetansen til avhører	66
Forhåndsutpekt personell til drapssaker	67
Sertifisering av avhørere	68
Bisitter ved avhør	70
<i>Utfordringer</i>	71
Prioritering av arbeidsoppgaver	72

Skaffe ressurser til å gjennomføre avhør	73
Mangelfulle avhør og/eller avhørsrapporter	74
Manglende kompetanse/erfaring hos avhører	75
Ikke kjennskap til ressursene	76
Tidskritisk å gjennomføre	78
5. Diskusjon.....	79
<i>Etterforskningsleders ansvar og arbeidsoppgaver i initialfasen.....</i>	<i>80</i>
Etterforskningsleders mulighet til å påvirke ressursuttaket.....	82
<i>Kvalitetssikring av vitneavhørene.....</i>	<i>84</i>
Forberedelse til formålsstyrte avhør	85
Mangelfulle avhør og/eller avhørsrapporter og gjentakende avhør.....	86
Prosjektleder for avhør	89
<i>Sertifisering av avhørere.....</i>	<i>91</i>
6. Avslutning	94
Litteraturliste	96
Vedlegg.....	107
<i>Vedlegg 1. Informasjon til informantene.....</i>	<i>107</i>
<i>Vedlegg 2. Intervjuguide med samtykkeskjema</i>	<i>109</i>
<i>Vedlegg 3. Godkjenning NSD</i>	<i>110</i>
<i>Vedlegg 4. Kodebok</i>	<i>112</i>
<i>Vedlegg 5. Interrater reliabilitet tabell</i>	<i>114</i>

1. Innledning

Drapsetterforskning er den ultimate utfordringen for politiet (Fahsing, 2016, s. 5). Dette fordi noen av sakene er komplekse og utfordrer politiet både med tanke på ressurser og kompetanse i lang tid (Innes, 2003). I 2021 var det registrert 23 drapssaker med 29 ofre og 26 gjerningspersoner (Kripos, 2021). Riksadvokaten¹ satte drap og alvorlig voldslovbrudd som en prioritet også i 2022. Det er en klar forventning fra samfunnet for øvrig om at politiet løser disse sakene innenfor rettssamfunnets rammer (Glomseth, 2015).

Det overordnede tema for denne oppgaven er vitneavhør i initialfasen av drapssaker med ukjent gjerningsperson. Avhør fremheves som en av politiets mest brukte og viktigste etterforskningsmetode (Cook, 2019; Innes, 2003; Monckton-Smith et al., 2013; Pedersen, 2019). En av årsakene til dette er at avhør kan hjelpe politiet med å få til avgjørende koblinger mellom spor, handling og opplevelser.

I starten av en etterforskning brukes begrepet «The golden hour». Dette «tidsvinduet» i etterforskningen kan definere en hel sak. Et eksempel på dette er vitneavhør tatt i forbindelse med drapet på Birgitte Tengs. 27 år etter at Tengs ble funnet drept er saken igjen lagt frem for domstolene, og det kan synes åpenbart at viktig informasjon i vitneavhør tidlig i etterforskningen ikke ble fulgt godt nok opp. Dersom noe er feil eller utelatt i de første avhørene så er sannsynligheten lav for at feilene blir korrigert (NRK, 21.11.2022). Dette betyr at det første avhøret politiet gjennomfører av et vitne kan få avgjørende betydning, også mange tiår senere.

Til tross for viktigheten av kvalitativt gode avhør ble det likevel konstatert i 2013 at majoriteten av de politiansatte som har etterforskning som hovedområde er unge med lite fartstid i etaten. Det kom også frem at for mange er etterforskningsavdelingen stedet de starter like etter endt grunnutdannelse (Politidirektoratet, 2013, s. 34). I 2016 ble det konstatert at etterforskning ikke hadde den nødvendige statusen i alle deler av politiet (Politidirektoratet & Riksadvokaten, 2016). Flere år senere og til tross for en historisk satsning ved Politihøgskolen på videreutdanningstilbud innen etterforskningsfaget, etterforskningsløftet og nasjonale

¹ Riksadvokaten. (2022). *Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2022 (1/2022)*. Riksadvokaten. <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2022/02/Mål-og-pri-2022.pdf>.

rolledefinisjoner (Politidirektoratet, 2013, 2018a; Politidirektoratet & Riksadvokaten, 2016), så kreves det fortsatt ikke formalisert videreutdanning eller dokumenterte ferdigheter for å kunne ta vitneavhør av voksne (Fahsing & Ask, 2013; Stelfox, 2007). Det betyr at tjenestepersoner med kun bachelorutdanningen kan utføre etterforskning og ta avhør også i de mest alvorlige sakene. På bakgrunn av dette påpeker Rachlew og Fahsing (2015, s. 234) at det er behov for systemer og rutiner for kvalitetssikring, støtte og oppfølging av de ansatte som gjennomfører avhør og produktene de leverer.

Avgrensning av oppgaven og problemstilling

I Norge er det den politifaglige og påtalefaglige etterforskningslederen som er ansvarlig for kvaliteten på etterforskningen, herunder kvaliteten på vitneavhørene (Ask & Alison, 2010; Fahsing, 2016; Myhrer, 2015; Politidirektoratet & Riksadvokaten, 2016; Riksadvokaten, 2018b). Kvalitet i etterforskningen kan defineres som: «*I hvilken grad virksomheten tilfredsstillter de obligatoriske eller underforståtte krav og forventninger*» (Myhrer, 2015, s. 17). Etterforskningslederen har ansvar for at etterforskningen holder seg på rett spor og gir gode resultater (Fahsing et al., 2008). Et slikt ansvar stiller sterke lederkrav til en etterforskningsleder (Berg et al., 2008).

Det er politifaglig etterforskningsleders oppgave å sikre ressurser i form av etterforskere, samt koble på spesialistkompetanse ved behov (Politidirektoratet, 2018a; Riksadvokaten & Politidirektoratet, 2020). Det er også politifaglig etterforskningsleder som har hovedansvaret for praktiske spørsmål (Riksadvokaten, 2021), som for eksempel hvilken etterforsker som skal gjennomføre hvilket avhør og med hvilken grad av oppfølging. Selv om det er politifaglig etterforskningsleder sitt ansvar å sikre ressurser til å gjennomføre etterforskningen, er det ikke slik at de har egne ressurser til disposisjon. I drapssaker vurderes ressurstilgang opp mot ressursbehov (Politidirektoratet, 2020a), og dette gjøres av avsnittsleder² (Politidirektoratet, 2018a). På bakgrunn av dette kan avhørskvaliteten påvirkes

² Avsnittslederen er leder for et etterforskningsavsnitt og har ansvar for daglig drift og den løpende politifaglige håndtering av avsnittets saksportefølje på etterforskningsstadiet. Avsnittsleder har ansvaret for at avsnittets samlede ressurser blir forvaltet slik at sentrale og lokale instruksjoner blir fulgt og mål nås Politidirektoratet. (2018a). *Nasjonale rolledefinisjoner med kompetansekrav – etterforskningsfeltet*.

https://www.parat.com/dm_documents/Nasjonale_rollebeskrivelser_med_kompetansekrav_v0.7_eboGb.pdf.

av hvilke og hvor mange etterforskere en har tilgjengelig, og av avhørsferdighetene til den enkelte etterforsker.

Samtidig foreligger det ingen systematiske studier som belyser hvilken reell mulighet politifaglig etterforskningsleder har til å velge etterforskere. I England og Wales har politiet et opplærings- og standardiseringsprogram for etterforskere, «Professionalising Investigation Programme» (PIP), med tilhørende sertifiseringer. Det er derfor ikke slik at enhver etterforsker får etterforske drapssaker eller andre alvorlige lovbrudd (College of policing, 2018). Fahsing (2016) skriver at selv om Politihøgskolen (PHS) tilbyr flere etter- og videreutdanninger for norske etterforskere er ikke disse obligatoriske å gjennomføre, slik som PIP-programmet er i England og Wales. Det må likevel bemerkes at den grunnleggende politiutdanningen i England og Wales ikke holder samme nivå som den norske bachelorutdanningen.

Alvorlig kriminalitet krever mer erfaring og læring enn volumsaker og mindre alvorlige saker (Monckton-Smith et al., 2013, s. 83). Etterforskere som jobber på avdelinger som etterforsker mengdekriminalitet har dermed ikke de ferdighetene som bør kreves i mer alvorlige straffesaker (Stelfox, 2008). Likevel er vårt inntrykk at valg av etterforskere i norske drapssaker foretas på bakgrunn av hvem som er tilgjengelige og ikke hvem som har de rette kvalifikasjonene.

Dette viser etter vårt syn et behov for kunnskap om hvordan politifaglig etterforskningsleder opplever sin rolle opp mot vitneavhør i initialfasen av en drapssak, og på hvilken måte de mener både de selv og politiet som organisasjon kan påvirke avhørskvaliteten.

Problemstillingen er forsøkt besvart fra to perspektiver; et etterforskningsperspektiv og et strategi- og ressursperspektiv. Perspektivene ble valgt ut ved analysen av datamaterialet på bakgrunn av det som kom frem i intervjuene. Etterforskningsperspektivet er ment å belyse momenter ved vitneavhør som faller under etterforskningslederens ansvar. De faktorene som en etterforskningsleder ikke kan påvirke har vi belyst fra et strategi- og ressursperspektiv. Eksempelvis kompetansen og erfaringen til etterforskerne de får til rådighet under etterforskningen.

Med utgangspunkt i denne avgrensningen har vi kommet frem til følgende problemstilling:

«På hvilken måte kan kvaliteten på vitneavhør i initialfasen av en drapssak heves sett fra politifaglig etterforskningsleders ståsted?».

Med bakgrunn i problemstillingen er følgende underproblemstillinger utledet:

- På hvilken måte mener politifaglig etterforskningsleder at de selv kan påvirke kvaliteten på vitneavhør.
- På hvilken måte mener politifaglig etterforskningsleder at politiet som organisasjon kan påvirke kvaliteten på vitneavhør.

Operasjonalisering av problemstillingen

Oppgaven begrenses til å se på vitneavhør i initialfasen av en drapssak med ukjent gjerningsperson. I både moralsk og lovlig diskurser er drap ansett som en særlig avskyelig handling som bryter med de grunnleggende prinsippene for livets hellighet (Innes, 2003, s. 27). I drapssaker med ukjent gjerningsperson må politiet begynne på bar bakke, og etterforskningene kan medføre store utfordringer og være svært tidkrevende (Grøndahl, 2019, s. 261). Erfaringsmessig er det i initialfasen at etterforskningslederne har flest etterforskere til rådighet, og det er mange etterforskningsskritt som må gjennomføres samtidig. Etterforskerne som tar selve vitneavhørene har heller ikke ubegrenset med tid til å gjennomføre avhørene.

Oppgaven er videre avgrenset til å gjelde avhør av voksne som blir betegnet som sentrale vitner. Et vitne defineres som: Enhver person som potensielt er i stand til å gi politiet eller retten opplysninger om et påstått lovbrudd eller en lovbrøyer (Gudjonsson, 2006, s. 63 - Vår oversettelse).

Det er påtalefaglig etterforskningsleder som har det formelle lederansvaret for en etterforskning (Riksadvokaten, 2018b). Vi har likevel valgt å fokusere på politifaglig etterforskningsleder i oppgaven fordi arbeidsoppgavene deres er direkte knyttet til ledelse av sak (Politidirektoratet & Riksadvokaten, 2016). I tillegg er ansvaret særlig knyttet til at utførelsen av etterforskningen gjennomføres i tråd med de til enhver tid gjeldene faglige standarder og anerkjente etterforskningsmetoder (Kjelby, 2019). Dette betyr at politifaglig etterforskningsleder i prinsippet er ansvarlig for kvaliteten på hvert enkelt vitneavhør som gjennomføres i etterforskninger de leder.

Det er politifaglig etterforskningsleders ansvar å organisere etterforskningsteamet slik at det legges til rette for å kontrollere kvaliteten i etterforskningen (Riksadvokaten, 2018a, s. 5). I denne oppgaven vil Etterforskningsmodellen³ bli lagt til grunn for organiseringen av drapsetterforskningen. Hvert underprosjekt i etterforskningsmodellen bør ha minst én ansvarlig prosjektleder. Prosjektlederne skal være erfarne og kvalifiserte, og støtte etterforskningsleder (Monckton-Smith et al., 2013; Nilsen, 2015). Det er prosjektleder som er ansvarlig for det «taktiske» underprosjektet som vil bli omhandlet.

Oppgaven vil konsentrere seg om hvordan det kan legges til rette for å heve kvaliteten på vitneavhør. Den vil ikke gå i dybden på hvordan et avhør bør gjennomføres, som for eksempel gjennomgang av rettigheter og bruk av åpne spørsmål. Den vil heller ikke gå i dybden på vitneavhør av sentrale vitner som blir tatt som et ledd i Politiarbeid på stedet (PPS).

Både kvalitet⁴ og kvalitetssikring er sentrale begreper i oppgaven. Formålet med kvalitetssikring er å sikre at nasjonale føringer og beste praksis i utførelsen av etterforskningen etterleves. Dette kan eksempelvis være å få vurdering av en kollega (Politidirektoratet, 2018b, s. 5).

Bakgrunn for valg av problemstilling

De siste fem årene har vi jobbet som etterforskere ved Voldsseksjonen på Kripos og bistått i drapssaker i hele landet. Vårt inntrykk er at det er store forskjeller på kvaliteten på sentrale vitneavhør tatt i initialfasen av en drapssak, og at det ikke er noe system for hvem som tar hvilke avhør. Ved flere tilfeller har vi opplevd at avhør gjennomføres av nyutdannede etterforskere uten at de får noen særlig oppfølging. Dette gjorde seg spesielt synlig da et sentralt vitne i en uløst drapssak ble avhørt på nytt om sine observasjoner og opplevelser to år

³ Se figur 1 – Etterforskningsmodellen gjengitt av Nilsen, J. A. (2015). Etterforskningsledelse. I S. O. Johannessen & R. Glomseth (Red.), *Politiledelse*. Gyldendal akademisk. .

⁴ Se definisjonen på kvalitet som vist tidligere i innledningen av Myhrer, T., G. (2015). *Kvalitet i etterforskningen: Særlig om påtaleansvarliges rolle og betydning: Delrapport i «Etterforskningsprosjektet»*. Politihøgskolen.

etter hendelsen. Vitnet stilte selv flere spørsmål ved hvorfor han ikke hadde blitt avhørt like grundig i det første avhøret, og poengterte at han da ville husket langt flere detaljer.

Med vår erfaring fra drapssaker har vi reflektert over at det ofte fremstår som tilfeldig hvem som blir tildelt og gjennomfører avhørene av de sentrale vitnene. Siden dette er store og utfordrende spørsmål knyttet til politiet som lærende organisasjon ønsket vi å se på hvilken reell mulighet politifaglig etterforskningsledere opplever at de har til å påvirke ressursuttaket i initialfasen. Og om de har noen tanke bak hvem som gjennomfører det enkelte avhøret. Det er viktig for oss å poengtere at vi har møtt mange flinke etterforskere i løpet av disse årene, og at alle har gjort sitt beste. Derfor har vi også valgt å se på hva etterforskningsleder mener at politiet som organisasjon kan gjøre for å heve kvaliteten, og ikke minst hvordan kvalitetssikringen i initialfasen kan sikres.

Vår bakgrunn og forforståelse har påvirket både valg av tema, gjennomføringen av undersøkelsen, analysen og diskusjonen. Faglig og personlig interesse er direkte knyttet til valget. En fare ved dette var at vi allerede hadde gjort oss opp en mening om hva vi vil finne, og bevisst eller ubevisst lett etter informasjon som støttet vår mening. Hvordan vi har forsøkt å motvirke dette er beskrevet ytterligere i metodekapittelet.

Kontekst

I dette kapittelet presenteres hva som kjennetegner en politifaglig etterforskningsleders rolle og hvordan en drapsetterforskning skal organiseres. Dette for at det skal være enklere å forstå kompleksiteten, og hvordan vitneavhør sees i denne sammenheng.

Det knyttes store forventninger til kunnskap og kompetanse hos de som skal lede etterforskningen og derav levere kvalitet som sikrer rettsikkerheten (Riksadvokaten, 2018b). I 2018 ble det utformet formelle kompetansekrav for etterforskningsledere som skal lede etterforskninger av kriser og ekstraordinære hendelser, herunder drapssaker. Bakgrunnen var å sikre likt innhold og lik kompetanse i de samme rollene på tvers av distrikter (Politidirektoratet, 2018a).

I litteraturen foreligger det mange beskrivelser av hva som kjennetegner en dyktig etterforskningsleder, og hva vedkommende skal kunne. Det som går igjen er imidlertid at en

etterforskningsleder bør ha ledelseevner, etterforskningsevner, et relevant teoretisk kunnskapsnivå, praktisk erfaring og gode beslutningsferdigheter (Donnelly & West, 2019). Etterforskningslederen skal være god til å velge strategisk i en tidlig fase av hendelsen og ha evnen til å ta kjappe beslutninger (Roycroft, 2019a). I tillegg må etterforskningslederen ha et øye for detaljer (Brookman et al., 2019; Monckton-Smith et al., 2013).

Brookman og Innes (2013) skriver at etterforskningslederne skal ta de viktigste avgjørelsene. Beslutningene tas i en kompleks setting hvor det har vist seg at erfaring og ekspertise er av stor betydning. Spesielt er dette fremtredende i kritiske hendelser hvor en må agere og beslutte raskt (Bryant, 2019). Samlet viser det at politifaglig etterforskningsledelse av en drapssak er en utfordrende rolle som krever lang erfaring, målrettet trening, god utdanning og visse egenskaper for å lykkes.

Etterforskningslederne har et massivt ansvar i seg selv, og på toppen av dette er de ansvarlig for kvaliteten på hele etterforskningen (Myhrer, 2015, s. 118). Riksadvokaten påpeker at kvalitet ikke er en resultatforpliktelse, men en innsatsforpliktelse uavhengig av sakens utfall (Riksadvokaten, 2018b). Både Riksadvokaten og Politidirektoratet fremhever viktigheten av god ledelse av etterforskningen for å sikre kvalitet (Myhrer, 2015; Politidirektoratet & Riksadvokaten, 2016; Riksadvokaten, 2018b).

Innenfor områdene teknisk og taktisk etterforskning er etterforskningen delt opp i enda mindre fagområder. Det er mange ulike felt en generalist kan og må spesialisere seg i for å kunne gjennomføre etterforskning med tilstrekkelig profesjonalitet. Årsaken til dette er at vårt moderne samfunn er svært komplekst og teknologisk (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 56). Selv om etterforskningslederen er ansvarlig for alle beslutningene som tas under etterforskningen, er det urealistisk å forvente at de tilegner seg ekspertise innen alle aspekter av en drapsetterforskning (ACPO, 2006, s. 48). Etterforskningslederen må derfor peke ut spesifikke roller til kvalifiserte og erfarne polititjenestepersoner for å redusere egne arbeidsoppgaver (Monckton-Smith et al., 2013, s. 85).

Til tross for at etterforskningslederen skal knytte til seg ressurser som kan bidra inn i etterforskningen, så har fortsatt etterforskningslederen et ansvar spesifikt opp imot avhør. Riksadvokaten (2016) har stadfestet at en kompetent og tilstedeværende etterforskningsledelse (påtale- og politifaglig) er avgjørende for å sikre kvalitativt gode avhør.

Videre blir det skrevet at de som settes til å lede etterforskningen må holde seg oppdatert, gjennomføre videreutdanninger, bidra til fagets utvikling og regelmessig trene for å vedlikeholde nødvendig kompetanse om avhør. Det blir spesifisert at etterforskningsleders ansvar også omfatter veiledning og tilbakemelding til avhører.

Riksadvokaten (2015, s. 28) skriver at for å få en god start på etterforskningen må en ha en plan for hvordan en skal organisere seg. Planen skal inneholde relevante prosjekter og arbeidsoppgaver. Deretter skal det planlegges før etterforskningskritt skal utføres, og i planleggingen inngår det vurderinger av egen kompetanse, behov for andres bistand, behov for utstyr og en begrunnet plan for hvordan innsamlingsmetoden skal foregå. Utføringen må være systematisk, profesjonell og kunnskapsbasert (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 49).

Målet er alltid å organisere en etterforskning slik at etterforskningslederen får oversikt og dermed kontroll over saken (Nilsen, 2015, s. 323). Tanken om at etterforskning av store saker måtte organiseres og at enkeltpersoner skulle inneha ansvarsområder kom allerede i 2002 (Riksadvokaten, 2002, s. 29-30), men modellen for organiseringen og innholdet i den har endret seg siden den gang. Nilsen (2012, s. 30) har utviklet en modell som i dag har blitt godt implementert i praksis og som i stor grad benyttes under etterforskningen av både drapssaker og andre alvorlige hendelser.



Figur 1 – Etterforskningsmodellen gjengitt av Nilsen (2015, s. 328).

Modellen er et hjelpemiddel som bidrar til å systematisere de store etterforskningene og gjør at politiet i Norge har en enhetlig og formell struktur som følges. I initialfasen av en stor etterforskning skal etterforskningen organiseres og etterforskningskommandoplass (E-KO)

skal etableres og bemannes av tjenestepersoner fra politiet og påtalemyndigheten med lang erfaring og høy kompetanse (Politidirektoratet, 2020b). Ulike støttefunksjoner for etterforskningsledelsen knyttes til, og ulike etterforskningskompetanser deles inn i underprosjekter tilpasset den konkrete saken (Nilsen, 2012). Boksene som er markert med teknisk, taktisk, offer, gjerningsmann, elektroniske spor og øvrige metoder skal ha en prosjektleder. Det er i boksen kalt «Taktisk» at avhør av vitner er blant de etterforskningsskrittene som gjennomføres.

2. Vitneavhør i drapssak med ukjent gjerningsperson

Det finnes mye litteratur og forskning på avhør, og en stor del av dette er rettet mot hvordan et avhør bør gjennomføres. I Norge er Jakobsen (2021); Rachlew (2003, 2009); Rachlew og Fahsing (2015) eksempler på noen arbeider som er viktige. I tillegg har Myklebust (2009) forsket på om avhørers kompetanse har noe å si for antall åpne og lukkede spørsmål i avhør av barn. Utover dette har vi funnet lite forskning på hva den enkelte etterforsker har å si for kvaliteten på avhør av voksne.

Vi vil ramme inn oppgaven ved en teoretisk gjennomgang av avhør som etterforskningsmetode og avhørshistorien. Deretter hva politiets opplæring innenfor avhør innebærer, herunder hvem som bør gjennomføre avhørene. Vi vil også redegjøre for initialfasen, vitnepsykologi og for kvalitetssikring gjennom planleggings- og evalueringsfasen. Dette for å gi leseren et innblikk i vitneavhør i initialfasen av en drapssak med ukjent gjerningsperson, samt mulighetene og utfordringene knyttet til dette.

Avhør som etterforskningsmetode

Avhør er blant politiets mest brukte og viktigste etterforskningsmetoder (Cook, 2019; Innes, 2003; Monckton-Smith et al., 2013; Pedersen, 2019). Avhør er hjemlet i straffeprosessloven (strpl) § 230 og i Påtaleinstruksen (1985) kapittel 8 om politiavhør. Straffeprosessloven har ingen bestemmelse som klart definerer formålet med avhøret, og dette må derfor utledes av strpl. § 226 første ledd: Etterforskning er ikke en mer eller mindre tilfeldig innsamling av fakta, men en formålstyrt virksomhet. Den faktainnsamlingen som etterforskningen består i skjer med rettslige normer som bakgrunn, ramme og mål. Det er bare rettsrelevante fakta som er av interesse (Straffeprosessloven, 1981).

Norsk avhørsmetodikk baserer seg på vitenskapelig forankrede metoder for pålitelig og objektiv informasjonsinnsamling, og er stadig i utvikling (Baldwin, 1992; Bull, 2019; Jakobsson Öhrn, 2014; Milne et al., 2007; Riksadvokaten, 2016, s. 2). Det overordnede målet er å innhente relevant og pålitelig informasjon på en adekvat og effektiv måte (Jakobsen, 2021, s. 12). Kunnskap om retts- og vitnepsykologi og etiske prinsipper står derfor sentralt. Rettssikkerhet, menneskerettigheter, tillit og åpenhet er grunnleggende verdier i metodikken (Riksadvokaten, 2016).

Avhøret ivaretar forskjellige funksjoner og hensyn i de ulike fasene av straffesaksbehandlingen. Det som under en hovedforhandling synes irrelevant for avgjørelsen av skyldspørsmålet, kan ha vært viktig eller avgjørende informasjon i tidligere faser av etterforskningen (Riksadvokaten, 2016). Avhør brukes også ofte for å besvare de ulike operative underspørsmål som etterforskningen trenger svar på (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 196).

Politiet kan ha mange teorier og fysiske spor omkring hendelsen, men det er kun de involverte personene som har førstehåndsopplysninger om det de har sett, hørt, følt, tenkt eller opplevd. Avhør kan derfor hjelpe politiet med å få til den mest korrekte koblingen mellom spor, handling og opplevelser (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 191). Det er slått fast at avhør av de involverte i en sak står sentralt i all etterforskning og ofte er avgjørende for dens utfall (Riksadvokaten, 2018b, s. 12).

Måten avhøret blir gjennomført på rent taktisk og metodisk er av stor betydning for innholdets bevisverdi. Uavhengig av hvem som avhøres kan det være store muligheter for at avhører vil kunne påvirke den avhørte. Det er derfor avgjørende at den som skal foreta politiavhør har god opplæring og forståelse for sin egen rolle og fremtoning både verbalt og nonverbalt (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 30). Riksadvokaten (2016, s. 1) beskriver det slik: «Et godt avhør bidrar til oppklaring av saken, et dårlig avhør kan i ytterste konsekvens medføre at saken unødig henlegges eller endog foranledige uriktig domfellelse».

Kort om avhørshistorien

Avhørsfaget har i de siste tiårene vært gjenstand for forskning og utvikling, og har utviklet seg fra å være en erfaringsbasert praksis til at det i dag anses som en gryende vitenskapelig disiplin (Jakobsen, 2021, s. 12). Den kunnskapsbaserte utviklingen av politiets strukturerte avhørsmetoder begynte i England og Wales, som fremdeles er foregangsland både for utvikling og implementering. I 1993 ble det første nasjonale opplæringsprogrammet i Investigative Interviewing introdusert (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 193). Begrepet investigative interviewing ble benyttet som et ledd i endringsprosessen fra å være en erfaringsbasert og delvis tilståelsesfokusert praksis til en forskningsbasert avhørsmetodikk (Bull, 2019). Begrepet har blitt en fellesbetegnelse for tilnærmingen til alle type avhør, for å

understreke at alle avhør har samme formål – nemlig å innhente pålitelig informasjon (Jakobsson Öhrn, 2014, s. 207).

I 1992 ble det nasjonale opplæringsprogrammet PEACE⁵ utviklet, som siden har vært obligatorisk for alle etterforskere i England og Wales (Bull & Rachlew, 2020; Jakobsen, 2021, s. 25). I årene som fulgte har flere land, inkludert Norge, adoptert kunnskapen og de samme grunnleggende prinsippene. Frem til slutten av 1990-tallet var det begrenset hva som stod skrevet om hvordan avhør skulle eller burde foretas i norske lærebøker, men det begynte da å bli et mer sentralt tema (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 193).

I 2001 startet den nasjonale opplæringen innen avhørsmetodikken KREATIV. I likhet med PEACE, bygger tilnærmingen i KREATIV hovedsakelig på kognisjonspsykologisk forskning (Jakobsen, 2021, s. 29). Opplæringen var basert på ny forskning og det første kurset etter grunnutdanningen skulle nå de som jobbet med etterforskning (Rachlew & Fahsing, 2015; Riksadvokatens arbeidsgruppe, 2013). I 2012 ble KREATIV formelt implementert i bachelorstudiet i politiutdanningen. Det vil si at teoriene som opplæringen bygger på presenteres som obligatorisk pensum. Studentene får blant annet kunnskap om kjente feilkilder og etiske problemstillinger i et avhør (Jakobsen, 2021).

KREATIV er det norske politiets opplæringsprogram i avhør. Selve betegnelsen er et akronym for opplæringsprogrammets verdier og prinsipper: Kommunikasjon, Rettsikkerhet, Etikk og empati, Aktiv bevisstgjøring, Tillit gjennom åpenhet, Informasjon og Vitenskapelig forankring (Jakobsen, 2021, s. 18). Verdiene og prinsippene bygger på samme kunnskap og prinsipper som internasjonalt betegnes som undersøkende avhørsmetoder. Disse vektlegger vitnepsykologisk forskning, anerkjente prinsipper for mellommenneskelig kommunikasjon og de grunnleggende menneskerettighetene (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 194).

Den overordnede avhørsmodellen kalles KREATIV-modellen. Denne modellen for avhørstaktikk omfatter de seks fasene: Forberedelse, kontaktetablering, fri forklaring,

⁵ PEACE: Preparation and planning, Engage and explain, Account, Closure og Evaluate Newburn, T., Williamson, T. & Wright, A. (2007). *Handbook of criminal investigation*. Willan publishing. . I Norge er PEACE kjent som KREATIV Agirre, X., Bergsmo, M., Smet, S. D. & Stahn, C. (2020). *Quality Control in Criminal Investigation* (Bd. Nr. 38 (2020)). Torkel Opsahl Academic EPublisher. .

sondering, avslutning og evaluering (Jakobsen, 2021, s. 19). Felles for alle de moderne modellene er fasetilnærmingen og hensynene til kommunikasjon, hukommelse og påvirkningsfaren ved avhører (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 194).

Avhørsopplæring

Rachlew og Fahsing (2015) peker på at det pågår profesjonalisering av politiet som innebærer et høyere utdanningsnivå, mer relevant forskning og tilføring av ny kompetanse. I Norge har politiutdanningen siden 1992 vært en bachelorutdanning, og som beskrevet ovenfor har avhør som fag gradvis fått større plass i grunnutdanningen til PHS. I utdanningen vektlegges kunnskap om psykologi, juridiske rammer samt taktiske og tekniske etterforskningskritt. Den teoretiske kunnskapen vedrørende avhør er derfor høy i Norge (Myklebust, 2010; Politihøgskolen, 2020). Heivoll (2017, s. 110) påpeker at PHS har blitt stadig mer omfattende og spesialisert. Norske politibetjenter er i dag kanskje de best utdannede i verden, med et studium som i betydelig grad hviler på forskningsbasert kunnskap.

I 2016 ble etterforskningsløftet innført og det har satt fagutviklingen i etterforskningsmiljøet i system (Politidirektoratet, 2018b, s. 9). Etterforskningsløftet innebærer at alle som jobber med etterforskning skal gjennom obligatorisk årlig opplæring (OÅO). Målet med opplæringen er å skape jevnere kvalitet – ved økt felles kunnskap og kompetanse. I tillegg skal opplæringen legge til rette for at politiet og påtalejurister skal arbeide bedre sammen. Temaene for opplæringen varierer fra semester til semester, og er styrt fra sentralt hold. Det vil si at PHS utarbeider forslag til tema og gjennomføring som godkjennes av Politidirektoratet og Riksadvokaten. Programmet sikrer at alle som jobber med etterforskning har nødvendig grunnopplæring, og er tenkt som et første steg på veien mot en definert minimumsstandard i norsk politi (Politidirektoratet & Riksadvokaten, 2016).

OÅO inneholder 48 timer med opplæring som skal bidra til å øke kvaliteten på arbeidsoppgavene etterforskerne gjennomfører, og sikre mer enhetlige og like etterforskninger. Opplæringen består av videoer inneholdende ulike temaer innenfor etterforskningsfaget og påfølgende diskusjonsgrupper. Praktiske øvelser som planlegging, gjennomføring eller evaluering av avhør er ikke en del av OÅO. Til sammenligning har operativt politimannskap minimum åtte kursdager i året, hvor alle dagene handler om praktisk gjennomføring i ulike operative situasjoner (Meld. St. 29 (2019 –2020)).

Undervisningsopplegget KREATIV gjennomgikk en større revisjon i 2019. Pr. dags dato omfatter opplæringsprogrammet et teoripensum, ni teoretiske digitale leksjoner, to todagerssamlinger med praktiske avhørstekniske øvelser samt individuelle oppgaver deltakerne skal gjøre mellom og etter samlingene. Målgruppen for kurset er politiansatte som har eller skal ha avhør som arbeidsoppgave (Jakobsen, 2021, s. 2019). Dette kurset tilbys nå igjen for etterforskere rundt om i landet, til tross for at det er en del av grunnutdanningen.

I tillegg tilbyr PHS kunnskap om ytterligere teori og fordypning i avhørsfaget gjennom flere etter,- og videreutdanninger⁶ (Jakobsen, 2021, s. 18). Fagområdet etterforskning har over flere år etablert seg som det desidert største og mest populære fagområdet. Det er uttalt fra sentralt hold i politiet⁷ at økt satsing på etter- og videreutdanning er nødvendig, og de økende søkertallene speiler et stort behov og interesse for kompetanseutvikling i etaten. For ytterligere fordypning i etterforskningsfaget tilbyr PHS en Erfaringsbasert master i etterforskning (Politihøgskolen, 2022).

Politiets kompetansekrav innen etterforskning

Gjennom grunnutdanningen til PHS utdannes det generalister. Generalistperspektivet vektlegger avhørssituasjoner det er svært sannsynlig at en nyutdannet vil møte (Riksadvokatens arbeidsgruppe, 2013, s. 26). Utover grunnutdanningen er det ingen standardiserte kompetansekrav for en etterforsker. Noe system for formell kvalifisering i faget eksisterer heller ikke (Rachlew & Fahsing, 2015). I teorien kan nær sagt alle utføre etterforskning og ta avhør (Politidirektoratet, 2013). Det blir dermed opp til den enkelte etterforsker å tilegne seg en god og oppdatert avhørskompetanse (Politidirektoratet, 2018b, s. 9). Resultatet kan bli at det er de som allerede er gode til å ta avhør, og som interesserer seg

⁶ I løpet av de siste fem studieårene er 16 224 av totalt 24 257 reelle søkere tatt opp til etter- og videreutdanninger ved Politihøgskolen. Det betyr at 67% ble tatt opp på utdanningene de søkte på Politihøgskolen. (2022). *Opptaksrapport 2022*. <https://www.politihogskolen.no/globalassets/om-oss/fakta-og-tall/opptakstall/opptaksrapport-2022.pdf>.

⁷ Viser til rapporten «Politi- og lensmannsetatens kapasitets- og kompetansebehov de kommende ti-årene Politidirektoratet. (2017). *Politi- og lensmannsetatens kapasitets- og kompetansebehov de kommende ti-årene*. <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/bemanning-ressurser-og-dekningsgrad/bemanning-og-dekningsgrad/politi--og-lensmannsetatens-kapasitets--og-kompetansebehov-de-kommende-ti-arene.pdf>.

for faget, som søker ny kunnskap (Riksadvokatens arbeidsgruppe, 2013, s. 64). I tillegg er det ingen garanti for at de som ønsker ytterligere kunnskap blir tatt opp som studenter ved PHS sin videreutdanning i avhør av voksne. I 2022 var det 101 reelle søker til denne videreutdanningen, men bare 24 studieplasser (Politihøgskolen, 2022, s. 55).

Bjerknes og Fahsing (2018, s. 56) slår fast at en ikke blir god til å foreta et profesjonelt politiavhør bare ved å lese pensumboken i bachelorutdanningen eller ved å bestå politiutdanningen. Det krever personlige egenskaper, en vilje til å bli god, de rette verdiene, holdningene og ferdighetene som kun kan utvikles gjennom erfaring, feedback og trening. Til tross for dette er vår erfaring at det ikke finnes noe system for hvem som blir tildelt ansvaret for å ta avhør i initialfasen i drapssaker. Dette trekkes også frem av Riksadvokatens arbeidsgruppe (2013, s. 7) som skriver at de fleste polititjenestepersoner blir satt til å ta avhør, og at det ikke finnes (med unntak av tilrettelagte avhør) noen retningslinjer for hvem som kan ta hvilke type avhør. Det kan synes som om det mangler et valid system i politiets organisasjon for implementering av teori i praksis (Rachlew & Fahsing, 2015, s. 234).

Selv om Politihøgskolen tilbyr mange etter- og videreutdanninger innenfor etterforskning, etterforskningsledelse og avhør har det ikke vært et formelt krav om å ha gjennomført utdanningen(e) for å jobbe med etterforskning. Husby et al. (2010) skriver at utviklingen på Politihøgskolens etter- og videreutdanning følger en strategi som skal ivareta et eventuelt fremtidig krav til dokumentert grunnkompetanse for alle etterforskere, og definerte kvalifikasjonsnivåer innen ulike kriminalitetsområder, etterforskningsmetoder og etterforskningsledelse.

Etterforskningsløftet er et kompetansehevende tiltak som ble innført etter langvarig bekymring fra Riksadvokaten vedrørende kvaliteten i etterforskningen. Formålet med etterforskningsløftet var å bidra til økt oppklaringsprosent, redusere saksbehandlingstiden og redusere antallet ikke påtaleavgjorte straffesaker. Kompetanseheving blant etterforskere og etterforskningsledere ble fremhevet som et tiltak for å nå disse målene. Det ble også besluttet at det skulle utarbeides nasjonale rolledefinisjoner for å sikre lik kompetanse i like roller på tvers av distriktene (Politidirektoratet & Riksadvokaten, 2016, s. 25), ettersom etterforskningsoppgaver har blitt løst ulikt både innad i distriktene og fra distrikt til distrikt (Politidirektoratet, 2018a).

De nasjonale rolledefinisjonene er blant annet ment å bidra til at arbeidsgiver får oversikt over hvilke ressurser som har kompetanse som bør benyttes ved kriser eller ekstraordinære hendelser, som drap. Viktigheten av at politiet som organisasjon vet hvilken kompetanse den enkelte enhet trenger, hvilken kompetanse den enkelte medarbeider har og at det foreligger en plan for hvordan kompetansen skal brukes, fremheves som et tiltak mot ulikheter i kvaliteten på etterforskninger (Politidirektoratet, 2018a, s. 7). Dersom det hadde ligget objektive nasjonale kriterier til grunn for vurderingen av etterforskerens kompetanse, ville det være lettere for potensielle arbeidsgivere utenfor eget tjenestested å vurdere kompetansen (Stelfox, 2011, s. 646).

De nasjonale rolledefinisjonene skiller mellom etterforsker, taktisk etterforsker og spesialist i etterforskning (Politidirektoratet, 2018a). For å være etterforsker er det ingen krav til realkompetanse og eneste formalkompetansen som kreves er fullført grunnutdanning. Taktisk etterforsker er utpekt som ansvarlig for gjennomføringen av etterforskningen i en konkret straffesak og må ha minimum 3 års erfaring fra etterforskningsfeltet, i tillegg til fullført utdanning fra PHS og videreutdanning i etterforskning eller tilsvarende. Spesialisten har sine primæroppgaver innenfor et avgrenset fagfelt og innehar spesialkompetanse innen dette. Spesialisten skal gi støtte i straffesaksarbeidet, samt ivareta høy kvalitet i etterforskningen innenfor sitt område. For å være spesialist er den eneste formalkompetansen som kreves fullført grunnutdanning. I realkompetanse kreves det derimot solid faglig bakgrunn og minst tre års erfaring innen én strategisk viktig og prioritert politioppgave på etterforskningsfeltet (Politidirektoratet, 2018a, s. 26). Det står ikke spesifisert hvilken type erfaring som skal legges til grunn, men for alle de nevnte rollene foreligger det et krav om gjennomføring av obligatorisk årlig opplæring. Det er ikke spesifisert hva som kreves av en prosjektleder for taktisk prosjekt eller hvilken kompetanse vedkommende skal inneha. Nilsen (2015) skriver imidlertid at prosjektlederne skal være erfarne og kvalifiserte, noe som også støttes av Monckton-Smith et al. (2013, s. 85).

Politiets utnyttelse av kompetansen til etterforskere

Den 1. januar 2016 ble nærpolitireformen innført, og politiet gikk fra 27 til 12 politidistrikter. Hensikten med reformen var blant annet å utvikle spesialistfunksjoner og kapasitet til å håndtere større og alvorlige hendelser (Meld. St. 29 (2019–2020)). Som hovedregel skal spesialkompetansen være ved Felles etterforskningsenhet (FEE) som er stedsplassert sentralt i

distriktet. Generell etterforskning (GDE) er spredt rundt i distriktene, og skal ha hovedtyngden av ressursene. GDE skal i utgangspunktet etterforske mengdekriminalitet, mens FEE skal etterforske de mer alvorlige sakene som drap (Riksadvokaten & Politidirektoratet, 2020).

Det er politifaglig etterforskningsleder sin oppgave å sørge for at etterforskningen av en drapssak besettes med personell som innehar riktig kompetanse (Riksadvokaten & Politidirektoratet, 2020). Politifaglig etterforskningsleder er som regel stedsplassert sentralt i distriktet. En praktisk konsekvens av at øvrige ressurser er organisert på ulike steder og under ulike enheter, kan bli at kompetent personell ikke er tilgjengelig eller brukes i etterforskningen av drapssaker.

På tross av at norsk politi har utviklet seg i positiv retning ved å innføre kompetansehevende tiltak og karrieresystem, er det i de nasjonale rollebeskrivelsene ikke påpekt hvilke roller som kan bistå i de ulike sakene, ei heller hvem som kan gjennomføre hvilke etterforskningsskritt. Dette står i kontrast til et av hovedformålene med de nasjonale rolledefinisjonene. Et karrieresystem skal bidra til at politiet til enhver tid har den kompetansen som skal til (Politidirektoratet & Riksadvokaten, 2016, s. 26) og det skal gi muligheten til å mobilisere kritisk kompetanse ved blant annet sakstypen drap (Politidirektoratet, 2018a).

I tillegg fremhever Riksadvokaten (2022, s. 7) viktigheten av at alle saker som faller innenfor Riksadvokatens prioriteringer⁸ skal gis forrang ved knapphet på ressurser. Det skal påligge politimesteren å sørge for en ressursallokering som sikrer at de prioriterte sakene gis nødvendig oppfølging. Dette kan sees i sammenheng med at samfunnet forventer at politiet utfører bestemte type oppgaver og at de gjør det på en profesjonell måte (Heivoll, 2017, s. 110).

⁸ Også i 2022 er drap og alvorlig voldslovbrudd som setter liv og helse i fare en prioritert sakstype av riksadvokaten Riksadvokaten. (2022). *Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2022 (1/2022)*. Riksadvokaten. <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2022/02/Mål-og-pri-2022.pdf>.

Hvordan betegnes en god avhører, og hvem bør ta avhør?

Det er ingen formelle krav til oppfølging av avhører hverken i forkant eller etterkant av avhøret. Riksadvokatens arbeidsgruppe (2013, s. 66) skriver at det er viktig å endre den gjengse oppfatningen om at «alle politifolk skal kunne ta alle typer avhør uten noen tilleggsutdannelse». En praktisk konsekvens av det manglende systemet er at avhør, også i alvorlige saker, gjennomføres av personer uten formell kompetanse og dokumenterte ferdigheter (Rachlew & Fahsing, 2015, s. 234).

Fahsing (2016, s. 3) skriver at dyktighet som regel er synonymt med erfaring i etterforskningsmiljøet. Det er lite forskning på hva som gjør en etterforsker dyktig, samtidig som det er mangel på systemer for rekruttering og autorisasjon. For å kunne kalles en ekspert må en ha et minimum av 10 år eller 10 000 timer med trening innen aktuelt felt (Ericsson et al., 2007). Praksis kan ikke stå alene for å oppnå ekspertise, men må sees sammen med utdanning og trening (Germain & Ruiz, 2009).

Noen av de viktigste ferdighetene for en avhører er evnen til å kommunisere med alle slags personer og grupper av mennesker, skille ut sannhetene, faktaene og vinne personenes tillit (Cook, 2019, s. 319). Evnen til kommunikasjonen er absolutt relevant, men det er viktig å gjennomføre avhøret slik at den tilgjengelige informasjonen hos vitnet blir innhentet. For at dette skal være mulig må ikke bare etterforskerne ha en strategisk disposisjon for avhøret, de må også ha ferdigheter innen avhør (Monckton-Smith et al., 2013, s. 153).

Gjennom litteratur og forskning er flere av den oppfatning at avhør er viktig og burde gjennomføres av etterforskere med formell kompetanse utover grunnutdanningen. Alvorlig kriminalitet krever mer erfaring og læring enn mindre alvorlige saker. God trening, erfaring og åpenhet for læring kan bidra til å gjøre en etterforsker effektiv og dyktig (Monckton-Smith et al., 2013, s. 83).

Riksadvokaten fremhever at kvalitet kan fås gjennom kompetanse, praksis, trening og evaluering i et mer forpliktende system (Politidirektoratet & Riksadvokaten, 2016, s. 5). Etter omfattende opplæring blir imidlertid ikke anbefalte avhørsmetoder fullt ut brukt i praksis (Bull & Milne, 2020, s. 198). Rachlew (2003) på sin side skriver at lang erfaring ikke lenger er en forutsetning for å bli dyktig. Erfaring kan gjøre deg tryggere og bedre, men dersom

kursen staves ut i feil retning – uten opplæring, korreksjon, refleksjon eller kritisk tenkning underveis – er det en reell fare for at erfaringen kan befestes misforståelser slik at de til slutt fremstår som sannheter. Et av kriteriene for å bli bedre i avhør er tilbakemelding fra eksperter og løpende tilsyn (Agirre et al., 2020, s. 304). Dette støttes av Riksadvokatens arbeidsgruppe (2013, s. 32) som skriver at læring i prosess over tid er et sentralt kriterium for suksess. I tillegg er potensialet for forbedring stort dersom politiet innfører rutiner for evaluering (Rachlew et al., 2020, s. 103).

Vitneavhør i initialfasen av en drapssak

Målet med avhør av vitner er å oppnå nøyaktig og pålitelig informasjon (Méndez & Thomson, 2021). I etterforskningen er målene med avhør for eksempel å beskrive lovbruddet, finne gjerningspersonen og å produsere bevis (Kebbel & Wagstaff, 1997). Politiet baserer seg på vitnenes hukommelse og deres evne til å kommunisere detaljer om hva som skjedde (Dando et al., 2016). Det er derfor nødvendig at etterforskerne vet hvordan hukommelsen fungerer, hvor skjør hukommelsen er, og hvordan de som etterforskere kan påvirke hva vitnene forteller dem (Milne & Bull, 1999, s. 33).

Forskningen har synliggjort kompleksiteten i de mellommenneskelige møtene og identifisert feilkilder knyttet til asymmetri i kommunikasjonen, beslutningspsykologi og vitnepsykologi (Rachlew et al., 2020, s. 51). Politiavhøret har derfor vært gjenstand for kritisk forskning. Måten informasjonen er innhentet på har noe å si for kvaliteten på avhøret. Det innebærer at avhørers praksis må være optimal for å sikre innsamlingen av pålitelig informasjon. Det optimale blir beskrevet som beste praksis basert på kunnskap om psykologiske prosesser (Launay et al., 2021, s. 2).

Initialfasen

Etterforskning er ikke en tilfeldig innsamling av fakta, men en formålstyrt virksomhet (Riksadvokaten, 1999), og iverksettes når det er grunn til å avklare om en straffbar handling har funnet sted (Myhrer, 2001). Initialfasen er et begrep som blir benyttet i den første politiinnsatsen etter at en mulig straffbar handling har skjedd. Fasen tar sikte på å gjøre mest mulig så raskt som mulig etter mottak av melding om en hendelse. Initialfasen er svært viktig for å innhente informasjon og spor som er minst mulig påvirket, endret eller slettet (Bjerknes

& Fahsing, 2018, s. 21). I de mest alvorlige sakene, slik som drap, beskrives initialfasen som preget av stå på vilje og innsats fra polititjenestepersoner (Politidirektoratet, 2013).

Etterforskningen i initialfasen utføres ofte under ekstremt vanskelige og utfordrende omstendigheter som tidspress, uklart situasjonsbilde og uoversiktlig informasjonsmengde (Cook, 2019; Innes, 2003). Moran og Trueman (2016, s. 22) peker på at det krever erfaring og dyktighet hos etterforskningsteamet for å klare å ta de riktige avgjørelsene og utføre handlingene som sikrer at alle relevante bevis blir sikret og bevart. Nøkkelen til en suksessfull reaktiv etterforskning ligger i en effektiv proaktiv initialfase (Cook, 2019, s. 83). Dette involverer effektivt ressursuttak, innsamling og opptak av korrekt og detaljert informasjon, riktige beslutninger og sikring av bevis. Det er politifaglig og påtalefaglig etterforskningsleder som har ansvaret for dette. Nilsen (2015, s. 323) understreker derfor viktigheten av at etterforskningsledelsen til enhver tid må vite hvem som gjør hva og hvorfor.

I begynnelsen blir etterforskningen av en drapssak ofte håndtert av generalister som jobber skiftarbeid og som kanskje har sin primær oppgave knyttet til operative oppgaver (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 21). Fordi de operative mannskapene allerede er på jobb er de også i den beste posisjonen til å samle inn tilgjengelig informasjonen (Cook, 2019, s. 90). Brookman et al. (2019, s. 158) understreker viktigheten av at de operative mannskapene håndterer arbeidsoppgavene sine riktig i denne fasen. Dersom de operative mannskapene går for langt i straksetterforskningen kan de imidlertid ha ødelagt eller redusert verdien av bevis. Dette begrunner Myhrer (2018, s. 319) med at patruljen kan ta beslutninger som fører til at etterforskningen fortsetter i en feil eller snevrere retning enn hva som ville blitt tilfellet med mer kompetente etterforskere på jobb fra begynnelsen av. Dette støttes av Bjerknes og Fahsing (2018, s. 21) som påpeker at ved behov for ekspertise vil generalistoppgaven primært gå ut på å varsle, sperre området og sikre spor som kan gå tapt før ekspertene kommer. På grunnlag av dette har Politidirektoratet (2013, s. 40) understreket viktigheten av at politidistriktene må besitte spesialistkompetanse.

Et suksesskriterie for å en oppklare sak er å identifisere og avhøre vitner (Monckton-Smith et al., 2013). I initialfasen er det typisk at et avhør blir anlagt både åpnere og bredere enn et mer målrettet avhør i en slutfase (Riksadvokaten, 2016, s. 2). På dette stadiet vet ikke etterforskerne hvilke detaljer som kan bli avgjørende for bevisvurderingen (Rachlew & Fahsing, 2015, s. 251). Noe som gjør det desto viktigere med en god disposisjon som sikrer at

all potensiell relevant informasjon innhentes ved første forsøk. Hukommelsen til vitner kan etterhvert bli mindre pålitelige av psykologiske årsaker, og derfor bør slik informasjon samles inn på et tidlig tidspunkt i etterforskningen (Fahsing, 2016, s. 5). Det er helt sentralt at politiet reagerer raskt etter en hendelse, og med tilstrekkelig kompetanse slik at dokumentasjonen som politiet fremskaffer, er egnet til bruk i den videre straffesaksbehandlingen (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 381).

Et avhør tatt i initialfasen kan typisk kunne gi etterforskningsledelsen informasjon av betydning for innretningen av etterforskningen, og bidra til å identifisere nye etterforskningsskritt (Riksadvokaten, 2016, s. 2). Et vitneavhør kan senere bidra til at politiet kan danne rimelig grunn til tiltale og være et av de avgjørende bevisene som gjør at saken blir bevist utover enhver rimelige tvil (Gehl & Plecas, 2017, s. 97). Det er derfor viktig at etterforsker under forberedelsene vurderer hvordan avhøret kan bidra til den samlede etterforskningen, og at vedkommende har en klar forståelse av formålet med avhøret (Agirre et al., 2020, s. 299). Til tross for dette, så var et av punktene som kom frem i rapporten til Riksadvokatens arbeidsgruppe (2015, s. 25) i den såkalte «Monika-saken» at det kunne virke som at de som tok avhør manglet nødvendig kunnskap om formålet med avhøret. Dette resulterte igjen i at flere av avhørene og avhørsrapportene manglet opplysninger og detaljer om sentrale temaer i saken. Arbeidsgruppen mente derfor at etterforskningslederen burde ha vurdert å hente inn erfarne avhørere til de mest sentrale vitneavhørene.

Arbeidsgruppens anbefaling støttes av Geberth (2015, s. 102) som påpeker at etterforskningsledelsen bør ta vurderingene rundt hvert enkelt avhør, og at det er avhørere fra etterforskningsteamet som bør ta de formelle vitneavhørene. De feil eller mangler som oppstår i initialfasen, kan være vanskelige eller umulige å rette opp senere i etterforskningen. Det kan i ytterste konsekvens være starten på en justisfeil (Rachlew, 2009). På grunn av dette må det ved behov settes inn nødvendige ressurser i denne fasen slik at politiet gjør det de skal, i riktig rekkefølge – første gang. Uavhengig av om det er teknisk sporsikring, avhør eller håndtering av et digitalt spor som skal håndteres, må den som står overfor oppgaven alltid vurdere om en er skikket til å utføre jobben på en tilfredsstillende måte. Er saken alvorlig nok eller oppgaven i seg selv for krevende med hensyn til kompetanse eller utstysbruk, må en forsøke å få bistand (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 382).

Det er etterforskningslederen som har ansvaret for å administrere ressursene som er tildelt etterforskningen (Cook, 2019). For å ivareta kravene til objektivitet og god kvalitet også i initialfasen, må etterforskningsinnsatsen komme riktig i gang med rett kompetanse til rett tid (Politidirektoratet, 2018b, s. 5). På grunn av dette er en av de viktigste ferdighetene til en etterforskningsleder å utnytte kunnskapen og erfaringene til resten av etterforskningsteamet fullt ut for å målrette etterforskningen (ACPO, 2006, s. 48). Dette er i tråd med det Nilsen (2015, s. 338) skriver om at det er først da etterforskningslederen kan sørge for at kvaliteten på arbeidet blir godt.

Vitnepsykologi

Det er godt kjent at vitners forklaringer spontant og rett etter en hendelse er mer overbevisende og har mindre risiko for påvirkning fra andre (Cook, 2019, s. 85). Ofte opptar politiet forklaring fra personer som har vært vitne til en enkelthendelse. Det som skiller enkelthendelser fra gjentatte erfaringer er at de ofte ikke blir repetert, noe som er en viktig faktor for etablering av pålitelige minner (Magnussen, 2017, s. 48). Den tyske filosofen Hermann Ebbinghaus var tidlig ute og introduserte «glemselskurven» i 1885. Glemselskurven tar utgangspunkt i hukommelse fra dagligdagse hendelser hvor glemsel inntreffer tidlig etter innlæring, men at kurven deretter flater ut (Ebbinghaus, 1913).

Glemselskurven gjør at forklaringer fra vitner lenge etter en hendelse kan få lavere bevisverdi, både fordi erindringen svekkes og forskyves over tid og fordi en bevisst eller ubevisst blir påvirket av andre eller det som er blitt offentlig gjengitt om hendelsen (Melinder, 2015, s. 499; Myhrer, 2018, s. 323). På bakgrunn av dette ble det kognitive avhøret utviklet i et forsøk på å forbedre avhørsobjektets hukommelse (Milne & Bull, 1999, s. 33). Forskningslitteraturen har ført til utviklingen av teoretiske tilnærminger som forenkler nøyaktige og detaljerte minnestimulerende teknikker (Fisher & Geiselman, 2017).

Gjennom avhør vil politiet søke etter detaljer om noe som har skjedd, eller opplevelsen av hendelsen. For å hente ut mest mulig pålitelig informasjon fra hukommelsen må politiet ha kunnskap om fenomener i vitnepsykologien og hvordan dette kan påvirke hukommelsen (Rachlew et al., 2020, s. 45). Samtidig er avhør en profesjonell samtale mellom to personer, og det er derfor mange psykologiske, sosiale og lingvistiske aspekter ved avhørsfaget (Hoogesteyn et al., 2020; Jakobsen, 2021, s. 12).

Det finnes et korttidsminne og et langtidsminne. Det er langtidsminnet som er mest interessant i politisammenheng, for det er derfra det hentes kunnskap og minner som politiet trenger for å rekonstruere hendelser. Langtidsminnet er delt opp i tre ulike former for minnesystem: handlingsminnet, kunnskapsminnet og opplevelsesminnet (Rachlew et al., 2020, s. 47). Dersom vitnene ikke repeterer informasjonen eller det ikke er knyttet spesielle følelser til den, blir detaljene borte. Derfor er det viktig å komme i gang med å snakke med dem som har opplevd noe, rett etter hendelsen, hvis mulig. Tiden er ikke hukommelsens beste venn, snarere tvert imot (Magnussen, 2017).

Når et vitne sier at de har glemt noe betyr det først og fremst at de savner korrekte ledetråder for å kunne aktivere noen aspekter ved den ettersøkte informasjonen. Det er derfor viktig at etterforskerne klarer balansegangen i denne prosessen slik at de som stiller spørsmål unngår å forandre eller påvirke detaljene i hukommelsen til vitnet (Christianson & Montgomery, 2008, s. 99). Informasjonen er ikke alltid lett tilgjengelig for etterforskerne, derfor må de være trente i en rekke teknikker for å forfølge, lokalisere og finne igjen sporene mens de fremdeles er tilgjengelige (Fahsing, 2016, s. 5).

Utfordringen for politiet er at minnet er skjørt og lett påvirkelig. Vår hukommelse er under konstant påvirkning, noe som kan innebære at vi husker feil, peker ut uskyldige personer, legger til, forvrenger, bytter ut eller utelater detaljer fra våre opplevelser – eller at vi skaper falske minner om hele hendelsesforløpet (Ask et al., 2008, s. 344). Å forebygge slik påvirkning utgjør på mange måter kjernekunnskapen som ligger til grunn for metodene politiet fikk da de innledet sitt samarbeid med forskere på begynnelsen av 90-tallet (Rachlew et al., 2020, s. 48).

Det essensielle for politiet er å forstå hvordan hukommelsen fungerer, og at dens funksjon og oppbygging setter noen krav til måten vi gjennomfører avhør på (Rachlew et al., 2020, s. 51). KREATIV bygger i vid utstrekning på vitnepsykologisk forskning. Forskningen har påvist at det kan være skadelig for påliteligheten i et avhør dersom den avhørte utsettes for bevisst eller ubevisst påvirkning gjennom avhørerens spørsmålstilling. Derfor er metodene i KREATIV utviklet for å minimere etterforskerens påvirkningskraft så mye som mulig (Jakobsen, 2021, s. 115).

Kunnskap om persepsjon og hukommelsens feilkilder øker vår evne til å stille gode og relevante spørsmål egnet til å teste påliteligheten av den informasjonen vi samler inn (Rachlew et al., 2020, s. 50). Kognitive intervjueteknikker er den mest brukte avhørsmetoden med samarbeidende vitner (Bull & Milne, 2020). Disse minnestimulerende avhørsteknikkene er designet for å optimalisere tilbakekallingen av opplevde episoder ved å gi vitnet strategier for å hente kritisk informasjon i hukommelsen (Launay et al., 2021, s. 8). Dette støttes av Jakobsen (2021, s. 20) som skriver at minnestimulerende avhørsteknikker gir etterforskere forskningsfundert veiledning i å hjelpe vitnene med å huske detaljer fra hendelsen en etterforskning handler om. Det har vist seg å gi mer korrekt informasjon enn avhør uten bruk av disse teknikkene (Ashkenazi & Fisher, 2021).

Til tross for at det har blitt utarbeidet minnestimulerende avhørsteknikker, har det gjennom ny forskning kommet frem at det er en viktig kategori som i stor grad har blitt neglisjert i forskningsstudier. Forskingen har handlet om hvordan politiet skal innhente informasjonen om selve vitneobservasjonen. Det er derimot forsket lite på hvordan politiet skal innhente årsaken til at vitnet har bemerket seg de ulike observasjonene, og hva som kan ligge til grunn, som for eksempel vitnes grunnleggende kunnskap om detaljer som bilmerker, våpen etc. (Launay et al., 2021, s. 2). I tillegg har en ny forskningsartikkel pekt på at det er et behov for ytterligere forskning, forbedret opplæring og retningslinjer for innhenting av informasjon fra eldre vitner (over 65 år). Dette på grunn av bl.a. nedsatt kognisjon og forståelse, som Snow et al. (2022) har vist gjennom sitt arbeid.

Kvalitetssikring av vitneavhør

Kvalitetssikring har blitt satt på agendaen (Politidirektoratet, 2018b; Politidirektoratet & Riksadvokaten, 2016; Riksadvokaten, 2016). Riksadvokaten (2022) skriver at politiet må ha oppmerksomhet rettet mot kvalitetsmarkørene, og sikre at de har riktig kompetanse på ulike nivåer, trening og evaluering. Likevel synes det som om det fortsatt er et behov for system og rutine for kvalitetssikring av vitneavhør som tas i pågående saker.

Et av spørsmålene som stilles i denne oppgaven er hvordan politiet kan foreta kvalitetssikring av vitneavhørene i initialfasen. Vi har valgt å drøfte dette ved bruk av utvalgte faser i

KREATIV-modellen (Jakobsen, 2021, s. 19) og Etterforsknings sirkelen⁹ (Fahsing, 2016, s. 20). I planleggings- og evalueringsfasen kan avhører få råd, veiledning og tilbakemelding fra andre, og derfor har vi valgt å trekke frem disse to fasene videre i oppgaven.

Planleggingsfasen

Avhør er en prosess hvor detaljert og nøye planlegging kreves (Cook, 2019, s. 306). En av fasene i KREATIV-modellen er forberedelse (Jakobsen, 2021, s. 19), og denne fasen kan sammenlignes med P-en i PEACE-modellen som blir oversatt til forberedelse og planlegging av avhør (Newburn et al., 2007, s. 470). Planlegging og forberedelse av avhøret gjelder den mentale prosessen med å bli klar og vurdere hva som må gjøres før avhøret. Denne prosessen kan ikke bli undervurdert (Milne & Bull, 1999, s. 159; Risan et al., 2020, s. 5). Bjerknes og Fahsing (2018, s. 33) deler planleggingsfasen opp i tre deler: Saklige, fysiske og praktiske, samt mentale forberedelser. Dette er en viktig del av avhøret. Planleggingsfasen og gjennomføringen av avhøret kan sammenlignes med fasen Collect i Etterforsknings sirkelen. Det er i denne fasen all tilgjengelig informasjon skal samles inn (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 51).

Behov og mulighet til å planlegge avhøret er alltid avgjørende, men vil variere betydelig, avhengig av sakens alvorlighet, hvem den avhørte er og under hvilke omstendigheter avhøret gjennomføres. Ved å forberede avhøret gir avhører seg selv mulighet til å bruke sin kapasitet maksimalt i avhørssituasjonen (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 196). Ikke sjeldent, og spesielt innledningsvis i en drapssak, vil avhører ha begrenset med tid til forberedelser. Riksadvokaten (2016) fremhever at også i slike tilfeller må avhøreren ta seg tid til nødvendige avklaringer.

Grundige forberedelser vil sikre at en skaper større bevissthet om hva som er formålet med avhøret og dermed gjøre det lettere å prioritere hva som er de viktigste temaene både for avhøret og for rapporten i etterkant. Det er som regel en rekke hypoteser som skal utprøves i et avhør. Det er derfor nærmest uforsvarlig å begi seg ut på et avhør uten noen form for

⁹ The Six C/W – Investigative Cycle. Oversatt til Etterforsknings sirkelen med de seks undersøkende spørsmål i sentrum og de seks gjentakende fasene rundt av Bjerknes, O. T. & Fahsing, I. A. (2018). *Etterforskning : prinsipper, metoder og praksis*. Fagbokforlaget. .

saksrelaterte forberedelser, fordi et avhør aldri blir bedre enn det forberedelsene tillater. I tillegg fremmes kvalitet og rettsikkerhet (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 196).

Rachlew et al. (2020, s. 110) skriver at å la være å planlegge er det samme som å planlegge for å mislykkes. Dette støttes av Christianson og Holmberg (2008, s. 259) som skriver at gjennom god planlegging og forberedelse av et avhør skapes gode forutsetninger for et godt resultat. Dette har direkte innvirkning på kvaliteten på avhørsresultatet (Mount & Mazerolle, 2021, s. 1777).

I initialfasen blir det ikke alltid fokusert så mye på negativ informasjon fordi iveren etter å finne svar som kan føre saken videre er større. Eksempelvis blir det ofte spurt om vitnet så noe «unormalt» kontra «hva så du» noe som ved først spørsmålsstilling kan utelukke detaljer som er vel så viktige. Negativ informasjon kan også være viktig å innhente (Cook, 2019, s. 169). Dersom denne informasjonen ikke blir etterspurt kan det gi oss store utfordringer senere i etterforskningen hvis løsningen ikke er funnet. En av årsakene til dette er at hukommelsen kan bli svekket, og på denne måten kan hukommelsen sammenlignes med elektroniske spor som også forsvinner dersom de ikke blir sikret på riktig tidspunkt.

Det er som tidligere nevnt etterforskningslederen som har ansvaret for kvaliteten på etterforskningen. I England og Wales utpeker de blant annet, som et minimum i de alvorlige sakene, en avhørsleder (Monckton-Smith et al., 2013, s. 85). Dette gjør de på et tidligst mulig stadium av saken (ACPO, 2006, s. 207; Cook, 2019, s. 332). Det er noe politiet i Norge hittil ikke har for vane å gjøre. Avhørslederne blir utpekt fordi etterforskningsleder og prosjektleder som regel ikke har kapasitet og/eller kompetanse til å kvalitetssikre avhørene som blir tatt (ACPO, 2006, s. 48; Riksadvokatens arbeidsgruppe, 2013, s. 32). Derfor kan disse delegere bort hovedansvaret for avhørene til en avhørsleder, og således frigjøre kapasitet, samt sørge for muligheten til hevet kvalitet og effektivitet. Avhørslederen kan bistå med blant annet avhørsstrategier, veiledning og tilbakemelding til avhøreren. Etterforskningslederen kan utpeke en spesifikk prosjektleder og/eller etterforsker som kan ha hovedansvaret for avhørene som blir tatt i initialfasen. Det er imidlertid meningen at etterforskningslederen fortsatt skal være tilgjengelig, og være med på alle overordnede beslutninger som tas vedrørende avhør (ACPO, 2006).

En prosjektleder for vitneavhør eller en avhørsleder kan i planleggingsfasen hjelpe til med å skrive disposisjoner til avhørene som skal tas. På denne måten kan spørsmålene bli skreddersydd for omstendighetene, og jevnlig oppdatert for å forsikre at de søker etter den riktige informasjonen i tråd med resten av etterforskningen. Slik vil spørsmålene kunne reflektere taktiske endringer og utvikling i saken (Cook, 2019, s. 215). Dette bygger opp under det Riksadvokaten (2016, s. 6) skriver at et grundig og godt forberedt avhører sparer tid og hever kvaliteten på avhøret. Ved at en prosjektleder eller avhørsleder kvalitetssikrer at disposisjonene inneholder relevante og poengterte spørsmål, og har en hensiktsmessig tematisering, sikres effektive avhør. I tillegg reduseres behovet for flere avhør av samme person.

Forhåpentligvis kan denne kvalitetssikringen sørge for at avhørene ikke inneholder for mange unødvendige, forvirrende og repeterende spørsmål, samt manglende detaljer, slik påtalemyndighetens syn er på mange avhør (Ali et al., 2019; Launay et al., 2021; Westera et al., 2011). Dersom det ikke foregår en kvalitetssikring i forkant, burde det i hvert fall skje i etterkant, før avhøret blir gjennomlest og signert av vitnet. Dette utdypes videre gjennom den siste fasen i KREATIV-modellen og Etterforsknings sirkelen.

Evalueringsfasen

En annen fase i KREATIV-modellen er evaluering (Jakobsen, 2021, s. 19). Denne fasen kan sammenlignes med den siste bokstaven i PEACE-modellen som står for evaluering. Dette innebærer evaluering av informasjonen som fremkom under avhøret og etterforskerens gjennomføring av selve avhøret (Agirre et al., 2020, s. 300; Cook, 2019; Newburn et al., 2007, s. 471). Consult er den siste fasen i Etterforsknings sirkelen, hvor hensikten alltid er å konsultere med noen for å få etterprøve ens plan, vurderinger og metoder (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 51). Det var Fahsing som la til en sjetteste C til sirkelen, for å påminne etterforskerne om det faktum at de i kritiske situasjoner alltid må rådføre seg med andre. Dette for å få en kritisk vinkling på deres egne tanker/beslutninger, eller for å tilegne seg ny kunnskap, eller begge deler (Fahsing, 2016, s. 20).

Riksadvokaten (2016, s. 9) skriver at for å dempe utilsiktede avvik er det viktig at etterforskningslederen støtter avhører, og bidrar til økt trygghet gjennom regelmessige tilbakemeldinger. Det mangler ennå kultur og struktur for regelmessige tilbakemeldinger som

kan forbedre kvaliteten på arbeidet. Der dette likevel utføres, er det som oftest ikke satt i system, men skjer på ad hoc basis og på eget initiativ (Politidirektoratet & Riksadvokaten, 2016, s. 15). En konsekvens av dårlige avhør eller manglende evaluering er at relevant informasjon blir oversett (Monckton-Smith et al., 2013, s. 82).

Riksadvokatens arbeidsgruppe (2013, s. 47) skriver at de har hatt et inntrykk, som underveis i arbeidet ble forsterket, av at avhørene i for liten grad blir evaluert og at avhører bare unntaksvis får tilbakemelding på kvaliteten på avhørene. En prosjektleder eller avhørsleder kunne i tillegg til å evaluere informasjonen som fremkom under avhøret, for å avdekke informasjonshull eller mangel på detaljer, gi tilbakemelding direkte til avhøreren. Formålet med denne tilbakemeldingen ville primært være læring og utvikling, men ville også kunne fremme motivasjonen (Politidirektoratet, 2018b, s. 7).

3. Metode

Forskning er en systematisk prosess hvor det søkes etter ny innsikt gjennom bruk av ulike vitenskapelige metoder (NESH, 2016, s. 5). Forskning baserer seg på større grundighet enn det som kreves i hverdagen, og metode, av det greske *methodos*, betyr å følge en bestemt vei mot et mål. Samfunnsvitenskapelig metode handler om hvordan forskeren bør gå frem for å samle inn, analysere og tolke data som dreier seg om den sosiale virkelighet (Johannessen et al., 2016, s. 25). Metode er et verktøy for å komme frem til ny kunnskap.

Undersøkelsens tema og problemstilling styrer valg av metode. I samfunnsvitenskapene skilles det gjerne mellom kvalitative og kvantitative forskningsmetoder. I kvantitative forskningsmetoder kartlegges omfang, fordelinger og statistiske sammenhenger, noe som i de fleste tilfeller vil føre til et høyere antall respondenter enn ved kvalitative metoder, og forskeren kan i større grad generalisere. Ved kvalitative metoder undersøkes innhold og meningssammenhenger (Skilbrei, 2021, s. 14). Ofte kan de samme temaene belyses med begge metodene, men spørsmålene stilles annerledes når det forskes kvantitativt i forhold til kvalitativt (Dahler-Larsen, 2007; Dalland, 2020; Johannessen et al., 2016; Tjora, 2017).

Valg av metode

Da vi startet planleggingen av undersøkelsen så vi for oss å gjennomføre et casestudie hvor 12 etterforskere med ulik erfaring og kompetanse skulle utarbeide en avhørdisposisjon til et vitne basert på en forutsetning de fikk fra oss. Deretter ønsket vi å gjennomføre intervjuer med den samme gruppen. Formålet ville vært å undersøke om det var forskjell i kvaliteten på avhørdisposisjonen utarbeidet av en erfaren etterforsker sammenliknet med en uerfaren etterforsker. På denne måten ville vi finne ut hvilke spørsmål informantene anså som viktig å avklare med vitnet, og deres tanker knyttet til avhørdisposisjonen. For å måle om svarene til informantene kun baserte seg på erfaringen de hadde ville vi trengt et stort utvalg respondenter, og med tanke på tiden og omfanget av denne masteravhandlingen måtte vi derfor velge en annen tilnærming.

Ved bruk av kvantitativ metode og spørreskjema er spørsmålene mer fastlåste og en mister muligheten til å stille oppfølgingsspørsmål underveis (Johannessen et al., 2016). Samtidig er det en metode hvor en når ut til mange på kort tid, og den ubevisste påvirkningen fra intervjueren til respondenten reduseres. Vi valgte bort dette som metode fordi vi ønsket

grundige og utdypende svar på hva som kan heve kvaliteten på vitneavhør fra etterforskningsleders ståsted. Spørreskjema kunne vært et alternativ for å øke utvalget og muligheten til generalisering.

Vi ønsket etterforskningslederens meninger om, og erfaringer med vitneavhør i initialfasen av en drapssak. I tillegg håpet vi å få informasjon om temaer informantene tenkte på, som vi på forhånd ikke hadde reflektert rundt. Hvordan etterforskningslederne ser på avhør som etterforskningsmetode, og hva som skal til for å heve kvaliteten på det enkelte avhør, var spørsmål vi stilte oss. For å besvare dette var vi avhengig av grundige og utdypende svar, og derfor valgte vi ikke en kvantitativ tilnærming ved for eksempel spørreskjemaer. Hva slags type spørsmål som blir stilt i en undersøkelse er som nevnt i dette kapittelet avgjørende for valg av forskningsmetode. Tjora (2017, s. 114) påpeker at Semistrukturerte dybdeintervjuer er godt egnet som metode når en ønsker å studere informantens meninger, holdninger og erfaringer.

Semistrukturerte dybdeintervju

Innen kvalitative metoder kan et intervju struktureres på ulike måter. Vi valgte Semistrukturert dybdeintervju fordi det sikret at informantene ble stilt de samme spørsmålene, samtidig som det ga oss muligheten til å stille oppfølgingsspørsmål til informantens utsagn. Uten en form for struktur i intervjuene og tilnærmet lik spørsmålsstilling kunne det blitt store ulikheter i dataene ettersom vi ikke gjennomførte intervjuene sammen, men fordelte de mellom oss.

Fordi vi ønsket mest mulig refleksjon fra informantene utarbeidet vi en intervjuguide¹⁰ med få og åpne spørsmål. Vi definerte på forhånd nøkkelbegreper for å sikre at vi utdypet de samme temaene. Eksempler på slike nøkkelbegreper er erfaring og kompetanse.

¹⁰ Vedlegg 2 – Intervjuguide med samtykkeskjema.

Datainnsamlingsprosessen

Utvalg av informanter

Vi hadde følgende krav i forbindelse med utvalg av informanter til undersøkelsen:

- Minimum fem års erfaring som politifaglig etterforskningsleder.
- Stillingen informantene hadde på intervjutidspunktet måtte være på en seksjon som etterforsker drapssaker.
- Ledet minst en drapssak med ukjent gjerningsperson.

Årsaken til disse kriteriene var at vi ønsket informanter som kunne reflektere rundt vitneavhør som etterforskningsmetode i hektiske initialfaser, og detaljenes betydning i avhør ved ukjent gjerningsperson. Vi ønsket spredning med tanke på hvilket distrikt informantene jobbet i, samtidig som det geografisk måtte være gjennomførbart med fysisk intervju.

For å rekruttere informantene kontaktet vi dem direkte og fortalte om prosjektet. Deltakelsen var frivillig, og ingen av informantene ga utrykk for at de følte seg presset til å være med i undersøkelsen. De åtte informantene fikk tilsendt informasjonsskriv på e-post, og tidspunkt for intervju ble deretter avtalt. Informantene fordeler seg på tre politidistrikt og ett særorgan.

Pilotstudie

Før vi intervjuet informantene gjennomførte vi to testintervjuer. To kollegaer som ikke var med i undersøkelsen, men som oppfylte de samme kriteriene som informantene, sa seg villig til å bli intervjuet. Informasjonsskriv og intervjuguide ble i forkant av intervjuet sendt til dem. I tillegg ble de bedt om å gi tilbakemeldinger på spørsmålsstilling og eventuelt andre forbedringspunkter. Vi gjennomførte ett intervju hver.

Etter pilotstudie la vi til spørsmål nummer tre i intervjuguiden: «*Hvilke krav mener du skal stilles til en avhører?*». Årsaken var at informantene ikke sa noe om avhørers kvalifikasjoner under de andre spørsmålene. I etterkant av testintervjuene sammenlignet vi oppfølgingsspørsmålene vi hadde stilt, og fikk bekreftet at vi ba informantene utdype de samme temaene.

Intervjuene

Det er viktig å intervju informantene et sted de føler seg trygge, og vi bestemte oss derfor for å gjennomføre intervjuene på informantenes arbeidsplass, og på tidspunkt som de valgte. Vi fordelte intervjuene mellom oss og gjennomførte fire intervjuer hver.

Intervjuene startet med gjennomgang av informasjonsskrivet og informanten signerte på samtykkeerklæringen. Samtlige intervjuer ble tatt opp på lyd for at vi i større grad kunne skape det Tjora (2017) beskriver som god kommunikasjon og flyt i intervjuet.

Vi har begge gjennomført mange avhør over flere år i politiet, og likheten mellom reelle avhør og disse intervjuene var stor. Skilbrei (2021) skriver at forskeren ofte kan føle seg masete eller kunstig ved å stille oppfølgingsspørsmål til informanten. At vi er vant til å stille oppfølgingsspørsmål i avhør gjorde at vi ikke kjente på dette. Erfaringen vår fra avhør opplevde vi som svært nyttig fordi vi er vant til å etablere god kontakt, lytte aktivt, unngå ledende spørsmål og regulere lengden på pausene før et nytt spørsmål stilles. Disse ferdighetene beskriver Kvale og Brinkmann (2009, s. 36) som forskningsintervjuets håndverk og de hevder at det kun kan læres gjennom å faktisk intervju. Tjora (2017) påpeker viktigheten av at intervjueren ikke benytter ord og begreper som informanten selv ikke benytter. Vi stilte derfor oppfølgingsspørsmål basert på temaene informantene selv nevnte, men med særlig fokus på de forhåndsdefinerte nøkkelordene.

Selv om vi har gjennomført mange politiavhør hørte vi under transkripsjonen at vi ved noen anledninger stilte flere spørsmål etter hverandre og enkelte ganger ga uttrykk for egne synspunkter. Dette er en trussel mot validiteten, som vi forsøkte å møte ved og lese hverandres intervjuer og diskutere svarene informantene ga. Vi opplevde ikke at informantene endret mening eller svar fordi vi ytret egne synspunkt.

Transkribering

Etter gjennomføringen av intervjuene hørte vi på lydfilene og skrev dialogutskrifter av intervjuene vi selv hadde gjennomført. Vi transkriberte alle intervjuene ordrett, men utelot ord som «ehm, eh», kremting og pauselyder. Selv om alle ordene som ble sagt under intervjuene kommer frem i det transkriberte materiale har vi mistet informantenes kroppsspråk og tonefall. Dette er abstraksjoner som gjør at oversettelsen fra muntlig til skriftlig språk ikke blir

fullstendig objektiv, og transkripsjonen blir en dekontekstualisert gjengivelse av direkte intervjuamtaler (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 204-205). Noen av informantene snakket dialekt, men vi valgte likevel å transkribere også disse intervjuene på bokmål.

Etter at vi hadde transkribert hver våre intervjuer hørte vi gjennom hverandres lydopptak og kontrollerte om ord eller setninger var utelatt. Vi gikk til sammen gjennom fem av åtte intervjuer. I snitt var det 41,6 ord pr. intervju som vi ikke hadde skrevet. Eksempel på slike ord var «så, om og men». På denne måten ivaretok vi transkripsjonens pålitelighet ved en tilfredsstillende interrate reliabilitet¹¹ med få «Omission» og «Comission». «Omission» er ord i datamaterialet som ikke blir transkribert, og «Comission» er ord som vi selv har tilført transkriberingen (Poland, 1995). Transkripsjonen er en måte å strukturere intervjuene på slik at materialet kan analyseres. Det gir en bedre oversikt over empirien, og er begynnelsen på analysen (Kvale & Brinkmann, 2009).

Behandling av intervjuene

Alle intervjuene varte i omtrent en time. Lydfilene og identifiserende opplysninger om informantene er lagret i henhold til personvernregelverket. Spørsmålene informantene ble stilt omhandlet ikke konkrete straffesaker, og informantenes taushetsplikt er derfor ivaretatt. Informantene kom enkelte ganger inn på konkrete straffesaker, selv om ingen av temaene eller spørsmålene knyttet seg til dette. I de tilfellene er informasjon som kan være identifiserbar anonymisert.

Gjenkjennende faktorer som hvilket politidistrikt eller særorgan informantene jobber i og navn på deres kollegaer har vi anonymisert. Dette fordi det bare var åtte informanter som deltok i undersøkelsen, et relativt lavt antall som kan føre til identifisering av deltakerne. Anonymiseringen ble derfor testet ved at en kollega leste gjennom ett av intervjuene uten å identifisere informanten.

¹¹ Vedlegg 5 – Interrater reliabilitet tabell

SWOT

SWOT er en engelsk forkortelse og står for Strengths, Weaknesses, Opportunities og Threats – styrker, svakheter, muligheter og utfordringer. Årsaken til at vi valgte SWOT er at det har vist seg effektivt for å kartlegge sterke og svake sider, samt forbedringspotensialet ved et gitt tema (Hoff et al., 2009). Ettersom denne undersøkelsen har utgangspunkt i hvordan kvaliteten på vitneavhør kan heves i initialfasen anså vi derfor temabasert analyse og SWOT som de mest hensiktsmessige verktøyene å benytte.

Fordi vi også benyttet SWOT som utgangspunkt for spørsmålene i intervjuene ble spørsmålsstillingen lik på tross av at vi ikke gjennomførte intervjuene sammen. I tillegg førte SWOT tilnærmingen til at intervju spørsmålene var åpne, noe som bidro til minst mulig påvirkning av svarene fra informantene. Informantene ble nødt til å reflektere rundt både styrker, svakheter, muligheter og utfordringer ved vitneavhør. På denne måten fanget vi opp på hvilken måte informantene mente at kvaliteten kunne heves, ved at de ga uttrykk for hva de mente fungerer bra ved vitneavhør i initialfasen slik det gjennomføres i dag, og hva som kan forbedres.

Fordi ulike nivåer i en organisasjon påvirkes av hverandre, tok vi utgangspunkt i spørsmålene fra SWOT-analysen og akronymet IGLO for å analysere det innsamlede materialet. IGLO deler inn de ulike nivåene i organisasjonen etter Individ, Gruppe, Ledelse og Organisasjon. At hvert enkelt utsagn ble kodet med IGLO bidro til en presisering av hvilket nivå i organisasjonen den enkelte styrke, svakhet, mulighet og utfordring kan knyttes til, og hvem som er ansvarlig for eventuelle kvalitetshevende tiltak. Dette vil belyses videre under resultat og analyse kapittelet i oppgaven.

Temabasert analyse

Mange av de samme temaene ble i intervjuene nevnt av flere av informantene, men med litt ulik vinkling. For å fange opp dette i analysen arbeidet vi systematisk, slik som Tjora (2017, s. 198) påpeker viktigheten av. For i størst mulig grad ha åpenhet for nye og andre temaer, valgte vi å analysere dataene ved hjelp av en tematisk analyse som består av seks faser. Braun og Clarke (2006, s. 15) beskriver denne fremgangsmåten godt, og formålet med å benytte metoden var å søke i og på tvers av intervjuene, samtidig som vi beveget oss mellom de seks fasene. På denne måten klarte vi å fange opp detaljene i de ulike utsagnene, og identifisere

hvilke temaer informantene mente var av størst betydning for problemstillingen. Vi analyserte og kodet svarene fra spørsmål to til åtte i intervjuguiden. Dette fordi flere av informantene nevnte styrker, svakheter, muligheter og utfordringer også under spørsmålene hvor de ikke spesifikt ble bedt om å reflektere rundt dette.

Med den temabaserte analysen som utgangspunkt ble vår analyseprosess som følgende:

- I. *Bli kjent med datamaterialet:* Som tidligere nevnt i dette kapitlet transkriberte vi intervjuene vi selv hadde gjennomført, og hørte på lydopptakene fra hverandres intervjuer for å fange opp eventuelle utelatte ord og setninger. På den måten opplevde vi at vi ble godt kjent med alt datamaterialet, noe som ga oss et godt utgangspunkt for å definere relevante kategorier før vi begynte å kode materialet.
- II. *Generere koder:* Vi benyttet Excel som verktøy da vi brøt ned alle intervjuene i minste meningsbærende enhet og kodet dem. Med utgangspunkt i kodeboken (vedlegg 4) kodet vi hvert enkelt utsagn med verdi mot SWOT og IGLO. For eksempel:

«At det bare er sånne unge GDE-ere på sommervikariat. Så det varier, men det som går igjen er at vi har ikke noe system».

Nevnte uttalelse ble kodet som utfordring - 4 og på organisasjonsnivå – 4.

Utfordringen beskrives ved «det som går igjen er at vi har ikke noe system», hvor «vi» er organisasjonen, i dette tilfellet politiet.

Vi startet denne prosessen med å analysere ett intervju sammen for å sikre at vi hadde lik forståelse av de ulike verdiene i SWOT og IGLO. Deretter analyserte vi tre intervjuer hver for oss før vi hadde en felles gjennomgang av kodingen. Under gjennomgangen var vi kritiske til hverandres koding, og diskuterte oss frem til de riktige verdiene slik at kodingen på alle intervjuene ble mest mulig lik. Deretter kodet vi det siste intervjuet sammen.

- III. *Søke etter temaer:* Etter at vi hadde kategorisert alle meningsbærende enheter mot SWOT og IGLO utformet vi temaer eller underkategorier som vi kodet alle

utsagnene med. På dette tidspunktet i prosessen var vi ikke redde for å få for mange underkategorier. Vi forsøkte å bruke ord fra informantenes utsagn på kategoriene slik at vi enklere skulle huske hva de ulike kategoriene handlet om. På denne måten fikk vi det Tjora (2017) beskriver som empiri-nær koding. For eksempel var det flere av informantene som snakket om at avhører har ansvar for å dele informasjon fra et avhør og underkategorien ble dermed kalt «*avhører - deling av informasjon*». Ved å bruke denne fremgangsmåten begynte vi å se sammenhenger og gjentakende temaer.

- IV. *Revurdere temaer:* Da vi gikk gjennom utsagnene og underkategoriene på nytt fant vi at vi i større grad kunne slå sammen underkategorier. For eksempel ble «*avhører – deling av informasjon*» i stedet kalt «*informasjonsflyt i etterforskningen*». Dette fordi flere av informantene, i tillegg til å snakke om at det var avhørers ansvar å dele informasjon også påpekte at de som etterforskningsledere måtte legge til rette for god møtestruktur slik at avhøreren fikk mulighet til å formidle informasjonen fra avhøret. Fordi dette handlet om samme tema, men med noe ulik vinkling så vi det ikke som nødvendig å ha to underkategorier.

Noen utsagn passet som både en styrke og en mulighet i SWOT-analysen. Vi gikk derfor gjennom alle utsagnene og kodet om SWOT-verdiene med utgangspunkt i de nye underkategoriene. I denne prosessen var vi helt konsekvente på hva vi anså som nåtid og hva vi anså som fremtid, og kodet deretter.

- V. *Definere og navngi temaene:* Vi gikk på nytt gjennom alle utsagnene og sammenlignet de opp mot underkategoriene, og kodingen mot SWOT og IGLO. Vi finjusterte slik at vi var sikre på at vi fanget opp essensen i hver enkelt underkategori, og at det ikke var flere underkategorier, som fanget opp samme tema. Vi utledet så to perspektiver; et etterforskningsperspektiv og et strategi- og ressursperspektiv som vi kodet alle utsagnene med. Formålet med denne prosessen var å definere underkategorier og perspektiv. Utsagn som ikke passet i en underkategori kodet vi som «*residual*».

Vi laget tabeller ut fra Excel-skjemaet for å se hvilke av underkategoriene flest av informantene snakket om. Vi diskuterte om kategoriene var relevante for problemstillingen og laget så en tabell inneholdende perspektiv og underkategori kodet med SWOT.

Tabell 1 – viser undertema ut fra kategorisering

Kategori	Styrke	Svakhet	Mulighet	Utfordring
Etterforskningsperspektiv	Vitneavhør som etterforskningsskritt	Påvirkningsfaktorer	Prosjektleder for avhør	Prioritering av arbeidsoppgaver
	Støtte rundt avhører	Gjentakende avhør av vitner	Valg av avhører	Skaffe ressurser til å gjennomføre avhør
	Relevant informasjon	Hukommelsen til vitner	Muligheten til å frem detaljer	Mangelfulle avhør og/eller avhørsrapporter
	Avhørsmetodikken			
Strategi- og ressurs	Forberedelse til avhør	Presset på tid	Erfaringen og kompetansen til avhører	Manglende kompetanse/erfaring hos avhører
	Formålsstyrte avhør	Mangel på evaluering av avhører	Forhåndsutpekt personell til drapssaker	Ikke kjennskap til ressursene
	Minimumskriteriene for kompetanse/erfaring for avhørere	Tidkrevende prosess med avhør fra A til Å	Sertifisering av avhørere	Tidskritisk å gjennomføre
			Bisitter ved avhør	

VI. *Skrive rapport på undersøkelsen:* Skriveprosessen handlet i stor grad om å utforme tabeller som viser hvor mange av informantene som uttalte seg om en underkategori sett mot SWOT. Vi valgte å gjøre det på den måten for å søke og gjøre analysen og resultatene så forståelig som mulig.

Forskningsetikk

Forskningsetikk handler både om behandlingen og analysen av dataene, men også hvordan den er innhentet (Tjora, 2017). I dette prosjektet ligger De forskningsetiske retningslinjer (NESH, 2016) til grunn.

Da vi startet masterstudiet hadde vi allerede bestemt oss for at vi ønsket å skrive masteroppgaven om vitneavhør i drapssaker, uten at vi på det tidspunktet hadde bestemt hvilken vinkling oppgaven skulle ha. Vi vil derfor i det følgende reflektere rundt valg av tema og egen forforståelse.

Forskningsetiske refleksjoner

Vi er politi som forsker på politi i tilknytning til egen akademisk karriere, og har derfor det som beskrives som en «innside-innside»-rolle (Hartmann et al., 2018). Dette har vi opplevd som et fortrinn da vi har mye kunnskap om det politifaglige, og under intervjuene var det derfor enkelt for oss å forstå hva informantene snakket om.

Den uformelle tilgangen vi hadde til informantene ved at vi tok direkte kontakt var avgjørende for datamaterialet som ble produsert (Leseth & Tellmann, 2014). Den største fordelen ved å forske på sine egne kan også være den største utfordringen fordi «forskereffekten» eller «Hawthorne-effekten» kan oppstå (Rachlew, 2010, s. 142). Hawthorne-effekten er endring i atferd fordi en vet at en er med i et forskningsprosjekt. At vi kjente til informantene fra tidligere kunne medført at de svarte på spørsmålene på en måte de trodde vi ønsket. Informantenes svar har en direkte påvirkning på datagrunnlaget og validiteten i undersøkelsen, og derfor er dette viktig å være bevisst på. Samtidig har vår erfaring og rolle som etterforskere muligens gitt oss et godt grunnlag for å kunne stille forskningskritiske spørsmål, samt mer konkrete oppfølgingsspørsmål til informantene. Nettopp fordi vi kjenner feltet tror vi at vi ville oppdaget om noen bevisst eller ubevisst forsøkte å «pynte på sannheten» som Rachlew (2010, s. 143) betegner det.

Politi som forsker på politi kan i større grad stå i fare for ikke å tørre å utfordre måten organisasjonen jobber på (Hartmann et al., 2018). Det er derfor viktig å presisere at vi under hele prosessen har stått fritt til å velge tema. Det har ikke vært noen form for «påvirkning ovenfra» slik som Kvale og Brinkmann (2009) beskriver at kan forekomme. Hverken vår

nærmeste leder eller andre i Kripos har forsøkt å påvirke resultatet i oppgaven. Som nevnt innledningsvis er valg av tema en konsekvens av en nysgjerrighet som er etablert etter flere år med politifaglig arbeid. Bakgrunnen som politietterforskere har naturlig nok hatt innvirkning på forståelsen for fenomenet og dataene vi har tolket.

På samme måte som andre forskere har vi også hatt en forforståelse før prosjektet startet. Det er viktig å være klar over at en som forsker er en utvelgende aktør (Johannessen et al., 2016), og redegjørelse av egen forforståelse vil dermed heve påliteligheten av undersøkelsen. Fullstendig nøytralitet eksisterer ikke, uavhengig av om en er godt kjent med feltet en forsker på eller ikke (Tjora, 2017). Vi var bevisste under intervjuene på å stille åpne spørsmål for å unngå å lede informantene mot eget perspektiv og forutinntatthet. Det samme gjaldt under analysen, hvor vi laget tabeller ut fra hvilke kategorier flest av informantene snakket om. På denne måten sikret vi at vi ikke gikk i bekreftelsesfellen ved kun å velge kategorier som støttet vårt syn på styrkene, svakhetene, mulighetene og utfordringene ved vitneavhør i initialfasen av en drapssak. Fordi vi kodet hver meningsbærende enhet i materialet måtte vi ta stilling til hvor relevant alle utsagnene var, og vi unngikk dermed at vi selv kunne plukke ut det vi mente passet best. Å legge egen forforståelse helt til side har vi ikke klart, men vi har hatt et bevisst forhold til det og forsøkt å betrakte datamaterialet med et mest mulig åpent sinn under hele prosessen.

[Søknad Norsk Senter for forskningsdata](#)

I forbindelse med oppgaven ble det søkt til Norsk Senter for Forskningsdata (NSD). Søknaden sammen med informasjonsskrivet og intervjuguiden ble kvalitetssikret av veileder, og prosjektet ble godkjent av NSD¹². Det var ikke nødvendig med søknad til Politidirektoratet.

Kvaliteten på undersøkelsen

De tre kriteriene reliabilitet, gyldighet og generaliserbarhet er tradisjonelt det som trekkes frem som kvalitetskriterier i forskningen (Kvale & Brinkmann, 2009; Tjora, 2017). Vi vil diskutere oppgaven med utgangspunkt i disse begrepene, men støtter oss til hvordan den hermeneutiske tradisjonen tolker begrepene.

¹² Vedlegg 3 – Godkjenning NSD.

Reliabilitet

Dataenes reliabilitet eller pålitelighet er grunnleggende spørsmål i all forskning og knytter seg til nøyaktigheten av undersøkelsens data. Ved kvalitative studier og intervju er det derfor viktig med en grundig redegjørelse av intervjuprosessen, samt hvordan informantene og utsagnene ble valgt ut. Dette gjør at andre i større grad kan vurdere studiens pålitelighet (Dalland, 2020, s. 246). Ved kvantitative, målbare undersøkelser kan resultatet enklere retestes. Tjora (2017, s. 238) skriver at «spørsmålet om resultatet ville blitt det samme om en annen forsker gjorde den samme jobben» også bør stilles i kvalitative studier.

Samtalene vi hadde med informantene i intervjuene er nok vanskelig å gjenskape av en annen forsker. Samtidig oppfattet vi ikke at informantene på noen måte ønsket å tilfredsstille oss i svarene sine eller at de endret mening etter at vi ved enkelte anledninger ytret våre synspunkt. Vi opplevde heller ikke at de takket ja til å bli intervjuet fordi det var vi, som deres kollegaer, som spurte.

For å ha størst mulig reliabilitet er det viktig at undersøkelsen er transparent, og en bør være konkret og spesifikk i beskrivelsen av fremgangsmåten ved innsamling av dataen og analysen (Thagaard, 2009). Det har derfor vært sentralt å beskrive de ulike valgene vi har gjort gjennom hele prosessen. Vi har vært åpne i oppgaven om vår forforståelse og hvordan det har påvirket valg av tema. I tillegg er vårt kjennskap til feltet og vår rolle som innside forskere godt beskrevet. Formålet har hele tiden vært at valg av informanter, metode og måten vi analyserte dataene på skal komme tydelig frem.

Gyldighet

Om svarene vi finner i undersøkelsen er svar på de spørsmålene vi forsøkte å stille, knytter seg til det Dalland (2020) beskriver som undersøkelsens validitet eller gyldighet. Det er også av betydning om metoden vi valgte faktisk er egnet til å besvare forskningsspørsmålene våre. Hvordan etterforskningsleder mener at kvaliteten på vitneavhør i initialfasen kan heves var det vi ønsket å undersøke, herunder hva de anså som styrker, svakheter, muligheter og utfordringer ved etterforskningsmetoden. Ved å intervju etterforskningsledere med lang erfaring og faglig kompetanse har vi besvart det vi innledningsvis satte oss som mål å undersøke.

Vi har knyttet undersøkelsene mot annen forskning i innledningen og teorikapittelet, noe som er viktig for undersøkelsens gyldighet (Kvale & Brinkmann, 2009). Å måle validiteten er krevende, men fordi vi har beskrevet hele prosessen ved undersøkelsen får leseren bedre forutsetninger til å ta stilling til gyldigheten på selvstendig grunnlag (Tjora, 2017).

Generaliserbarhet

All forskning har som formål å trekke slutninger utover de dataene som samles inn (Johannessen et al., 2016, s. 231). Generaliserbarhet sier noe om dataene er gjeldende og overførbar til andre kontekster. Fordi vi har intervjuet åtte informanter kan ikke våre funn overføres til å si noe om en hel populasjon, i dette tilfellet alle politifaglige etterforskningsledere i Norge. Til det er utvalget for lite. Antall etterforskningsledere som har ledet en drapssak med ukjent gjerningsperson fremkommer ikke i oppgaven, men det er et adskillig høyere antall enn åtte. Likevel kan vi som forskere benytte det Tjora (2017, s. 244) beskriver som konseptuell generalisering, ved at det utvikles innsikt knyttet til et fenomen som kan være relevant for andre forskningsområder. En slik type generalisering skal ikke gjøres direkte ut fra dataene, men må gjøres etter en systematisk koding.

Konseptuell generalisering vil være relevant for å belyse erfaringer og meninger rundt hvordan kvaliteten på vitneavhør i en drapssak kan heves sett fra etterforskningsleders ståsted. Med støtte i aktuell teori antar vi at dataene kan ha overføringsverdi ved at de sier noe viktig om hvilke styrker, svakheter, muligheter og utfordringer det er ved vitneavhør som etterforskningsmetode.

4. Resultat og analyse

I dette kapittelet presenteres dataene fra undersøkelsen som bidrar til å belyse oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål. Vi vil gjøre rede for hva etterforskningslederne vi intervjuet kategoriserte som styrker, svakheter, muligheter og utfordringer ved vitneavhør som etterforskningsmetode i initialfasen, og hva som kan bidra til å heve kvaliteten.

Tabell 2 – viser antall uttalelser fordelt på SWOT kategori.

Tidsdimensjon				
		Her og nå	Fremtid	Summert
Vurdering	Positiv	<i>Styrke</i> 209	<i>Mulighet</i> 251	460
	Negativ	<i>Svakhet</i> 147	<i>Utfordring</i> 238	385

Tabellen viser antallet uttalelser innen hver kategori. Dette for å illustrere det som enten er positivt eller negativt både «her og nå» og fremtidsrettet.

Hver av kategoriene ble analysert i både et etterforskningsperspektiv og et strategi- og ressursperspektiv. I etterforskningsperspektivet har vi tillagt alt som handler om avhør som etterforskningskritt, slik som hvorfor avhør er viktig, personene med vitnestatus i en straffesak, etterforskerne som bidrar inn i en etterforskning og hva politifaglig etterforskningsleder kan påvirke. Med et strategi- og ressursperspektiv har vi valgt å rette fokuset mot faktorer som knyttes til organisasjonen. Dette innebærer beredskap, uttak av personell, utdanning tilknyttet den enkelte etterforsker og konsekvensene av for få ressurser initialt i en drapssak.

Disse to perspektivene ble gjennom den tematiske analysen delt i ulike kategorier, ut fra hvor mange av informantene som snakket om temaet. Enkelte av kategoriene i analysen svarer ikke direkte på hvordan kvaliteten i vitneavhør i initialfasen kan heves, men vi har likevel valgt å

presentere disse kategoriene da de belyser hvordan kvaliteten generelt i etterforskningen kan forbedres.

Et lite utvalg av uttalelsene fra informantenes intervjuer er illustrert i dette kapittelet. Vi har valgt å bruke tabeller for å fremstille hvilke temaer som ble nevnt, og hvor mange som nevnte det enkelte tema. Avslutningsvis i hver kategori omtaler vi hvordan informantenes besvarelser kategoriseres på IGLO. Dette har vi gjort for å presisere hvilket nivå i organisasjonen den enkelte kategori kan knyttes til, og for å tydeliggjøre hvem som er ansvarlig for de eventuelle kvalitetshevende tiltakene.

Enkelte av sitatene er kortet ned og dette er illustrert ved «..» foran eller bak sitatets start eller slutt. Sitatene er ikke kortet ned andre steder enn i begynnelsen eller slutten og ikke endret på annen måte.

Styrke

Tabellen nedenfor viser hva etterforskningslederene mener bidrar til å styrke et vitneavhør i initialfasen av en drapssak.

Tabell 3 – viser undertema på styrke, nevnt av antall informanter.

STYRKE		
Hovedkategori	Undertema	Nevnt av antall informanter
Etterforskningsperspektiv	Vitneavhør som etterforskningsskritt	8
	Støtte rundt avhører	8
	Relevant informasjon	8
	Avhørsmetodikken	7
Strategi- og ressurs	Forberedelse til avhør	8
	Formålsstyrte avhør	8
	Minimumskriteriene for kompetanse/erfaring for avhørere	6

Fra et etterforskningsperspektiv var det «vitneavhør som etterforskningsskritt», «støtte rundt avhører», «relevant informasjon» og «avhørsmetodikken» som var de mest omtalte temaene.

«Forberedelse til avhør», «formålsstyrte avhør» og «minimumskriteriene for kompetanse/erfaring for avhørere» var fokuset fra et strategi- og ressursperspektiv. En nærmere redegjørelse for hvert enkelt tema følger i fortsettelsen av kapittelet.

Vitneavhør som etterforskningskritt

Samtlige av de åtte informantene nevnte at å gjennomføre vitneavhør hever kvaliteten i etterforskningen. Informantene ser på avhør som et av politiets viktigste etterforskningskritt fordi det er en god kilde til informasjon.

«Jeg tenker at en av de viktigste oppgavene politiet gjør er å prate med mennesker, det med et avhør, det er nettopp det det er å prate med mennesker og få informasjon som vi kan bearbeide. Det er en soleklar styrke, at vi prater med mennesker, mennesker som har informasjon eller potensielt har informasjon». (Inf. 3, uttalelsesnummer 353).

Selv om elektroniske spor i dag utgjør en viktig del av politiets etterforskning, anser informantene fortsatt at avhør er sentralt.

«Så tenker at avhør er viktig og kanskje et av de viktigste etterforskningskrittene, selv om alt blir mye mer digitalt, elektronisk og det går på interesse og, noen liker å grave i telefoner eller datamaskiner, video og sånne ting, men tror vi aldri kommer bort fra det å snakke med folk og avhør at det vil være superviktig i etterforskningen». (Inf. 7, uttalelsesnummer 704).

Denne kategorien treffer på ledelsesnivå i IGLO. Dette fordi det er etterforskningslederne som må prioritere om vitneavhør skal gjennomføres fremfor andre etterforskningskritt.

Støtte rundt avhører

I rundskrivet til Riksadvokaten (2016, s. 3) står det at en kompetent og tilstedeværende etterforskningsledelse er avgjørende for å sikre kvalitativt gode avhør. I kategorien *støtte rundt avhører* trakk samtlige av informantene frem hva deres ansvar er, og det er konsensus om at

kvaliteten på produktet som leveres av avhøreren blir bedre dersom etterforskningsleder følger opp og trygger avhører. En av informantene sier:

«I utgangspunktet så er det jeg som er ansvarlig for at vedkommende har gode nok rammebetingelser for å kunne ta et godt avhør». (Inf. 7, uttalelsesnummer 286).

Med rammebetingelser menes fysiske-, mentale-, og saksforberedelser. Informantene er enige om at det er deres ansvar å legge til rette for et godt avhør, men utfordringen er å få tid til dette i praksis.

For at politiet skal kunne innhente mest mulig pålitelig informasjon er trygge rammer for den som avhøres viktig. For at avhøreren skal kunne legge til rette for dette må også avhøreren føle trygghet ovenfor arbeidsoppgaven. Flere av informantene opplever deres ansvar for å trygge avhøreren som viktig.

«Men jeg tror igjen da, senke skuldrene, ta en fot i bakken, være bevisst verdien av det, sørge for situasjonsforståelse, forsøke å gi et klapp på skulderen, en trygghet på veien slik at avhøreren møter med senka skuldra». (Inf. 6, uttalelsesnummer 573).

Det ble spesifisert av flere av informantene at dersom avhøreren ikke har så mye erfaring fra før, så er det ekstra viktig med oppfølging fra etterforskningslederens side.

«Har du ikke tilgang til en veldig erfaren avhører så er oppfølgingen rundt ekstra viktig, for å kunne gi støtte». (Inf. 5, uttalelsesnummer 271).

Dette ble også nevnt av en annen informant:

«Jeg tar jo ofte et lite ansvar der og det er fordi jeg bryr meg om at vi skal være et team og at alle skal kunne fungere godt sammen. Så jeg prøver å ha et øye for, hvis det er noen jeg merker er ubekvemme med rollen sin, gjerne ta, prøve å forsøke å ta en prat med dem. Det går i hovedsak på igjen å trygge da. ...». (Inf. 3, uttalelsesnummer 254).

Dette temaet er kategorisert under ledelse på IGLO da det er etterforskningslederne sitt ansvar å støtte avhørerne.

Relevant informasjon

I denne kategorien trakk informantene frem at vitner kan gi annen informasjon og mer detaljerte beskrivelser enn hva andre sporkilder kan. Dette bidrar til å heve kvaliteten i etterforskningen, og styrker beslutningsgrunnlaget i initialfasen. Informantene beskriver det på følgende måte:

«Ved å ta et vitneavhør da så vil man kunne få frem observasjoner, kunnskap som dette vitnet har, men i tillegg vil vi kunne få inn ting som vi for eksempel ikke får ved å undersøke elektroniske spor som sanseinntrykk, være seg en stemning, lyder, lukter, selvfølgelig hva de ser i tillegg, disse tingene er selvsagt en styrke med en person som har sett og observert noe». (Inf. 3, uttalelsesnummer 354).

«... Du kan jo si video og hva vi ser der, men det blir mer levende i et vitneavhør for da er det en person som har gjort observasjoner av ulike ting og da kan det være flere ting å hente der enn for eksempel en video som har snappet opp en person eller et kjøretøy. Et vitne kan ha gjort selve observasjonen, men også kanskje si noe om hvilken vei personen eller bilen tok videre. En video fanger bare opp en vinkel og et kort øyeblikk, men en person har kanskje lengre observasjon og flere ting samtidig da. Så gjennom vitneavhør kan det være mye å hente». (Inf. 1, uttalelsesnummer 330).

Den tematiske analysen viser at de fleste uttalelsene når det gjelder relevant informasjon anses som en styrke primært på ledelsesnivå og sekundært på individnivå.

Avhørsmetodikken

Syv av informantene pekte på at avhørsmetodikken som blir brukt av norsk politi er en styrke. Informantene fremhevet at metodikken hever kvaliteten på vitneavhørene så lenge den blir benyttet på riktig måte. Det synes som at gjeldende metodikk rundt avhør er en riktig tilnærming og informasjonen som fremkommer vil være pålitelig og relevant (Riksadvokaten, 2016). Også våre informanter mener at avhørsmetodikken som blir brukt av norsk politi er en

anerkjent og god metode, som bør brukes også i en hektisk initialfase. En av informantene forklarte det på denne måten:

«I forhold til informasjonsbehov og hypoteser som utgangspunkt, så er det, så det er jo en styrke vi har nå da, at vi jobber kanskje mer metodisk med avhør. Bør jo i hvert fall gjøre det». (Inf. 2, uttalelsesnummer 344).

To av informantene påpekte at avhørsmetoden fungerer godt så lenge en tar seg tid og faktisk bruker metodikken:

«Og man kan ikke gjøre det kjapt og gærent, man må ta seg tiden til å bruke metodikken sånn som man skal». (Inf. 6, uttalelsesnummer 472).

«...Og det kan man kanskje si er styrkene ved vitneavhør da, hvis vi gjør det sånn som vi skal gjøre det, så er det jo en godt kjent og anerkjent metode som politiet bruker». (Inf. 5, uttalelsesnummer 453).

Denne kategorien er kodet med en overvekt på organisasjonsnivå i IGLO. Det er organisasjonen som har utviklet metodikken, og som i hovedsak har ansvaret for at politiet benytter den slik det er tenkt. Samtidig har etterforskningslederne ansvar for å sørge for at metodikken blir brukt i den enkelte sak, og derfor er det også mange uttalelser kodet på ledelsesnivå i IGLO.

Forberedelse til avhør

Alle åtte informantene så temaet «forberedelse til avhør» som en styrke fra et strategi- og ressursperspektiv. Med forberedelse i denne kategorien mener vi at avhører får tilstrekkelig med tid til å utarbeide en disposisjon i forkant av det konkrete vitneavhøret, selv om det er mange gjøremål i initialfasen. Ved forberedelse heves også kvaliteten på avhørene. Dette gjenspeiler informantenes oppfatning som er illustrert med uttalelser nedenfor:

«... The golden hour, vi tåler å bruke 20 minutter for å få til kvalitet kontra kvantitet på en måte». (Inf. 6, uttalelsesnummer 682).

«Vi har heldigvis blitt for profesjonelle til at vi hele tiden skal kaste oss rundt – kan ikke du bare ta, han står nede nå. Man må sette seg inn i sak, man må skrive en disposisjon, man må sette seg inn i hvem man skal avhøre ikke minst. Det er forberedelser som tar tid ...». (Inf. 3, uttalelsesnummer 65).

«For det første bør du være godt forberedt, du må tenke litt lengre da, kanskje vitnet har mer å by på og det er jo avhører sin jobb å innhente den informasjonen og spørre om det. Det kan være ting som tilsynelatende kanskje ikke er så aktuelt og viktig akkurat i starten og så går det tid og så er det superviktig da». (Inf. 7, uttalelsesnummer 313).

«Så tenker jeg man må prøve å gi avhører tilstrekkelig tid og rom til forberedelser og være tilgjengelig for diskusjon og eventuelt også delta aktivt da i utarbeidelse av disposisjon. Det kommer du kanskje tilbake til men det kan være en utfordring i en hektisk initialfase...». (Inf. 8, uttalelsesnummer 216).

I denne kategorien er hovedvekten av uttalelsene kodet på ledelsesnivå i IGLO. Årsaken til dette er at det er etterforskningsleder sitt ansvar å legge til rette for at avhøreren får forberedt seg. Samtidig er det den enkelte avhører sitt ansvar og faktisk gjøre forberedelsene og derfor er flere av uttalelsene også kodet på individnivå i IGLO.

Formålsstyrte avhør

Det er ingen bestemmelse som klart definerer formålet med avhør, men på lik linje med utførelsen av en etterforskning skal også avhør ha et formål (Riksadvokaten, 2016). At avhørene er formålsstyrte så informantene på som en styrke, da det hever kvaliteten på avhøret når avhører har klart for seg hvorfor politiet ønsker å snakke med vitnet. I initialfasen kan det imidlertid være vanskeligere å være sikker på hva formålet med avhøret er fordi det foreligger mindre informasjon i etterforskningen.

«Men det viktigste er nok kanskje at avhører må ha klart for seg hva er det som er formålet med avhøret så man kan planlegge avhøret sånn at det er hensiktsmessig, og da må det ikke være noe tvil om hvorfor det vitnet skal avhøres. Da blir du egentlig, en

ting går på kvalitet i etterforskningen, det andre går også litt på HMS rundt den som skal ta avhøret». (Inf. 5, uttalelsesnummer 111).

«Som politifaglig etterforskningsleder så tenker jeg at det som er min viktigste oppgave er å lede saken sånn at den er formålsstyrt, og det betyr at alle etterforskningsskrittene som man foretar seg må være formålsstyrte». (Inf. 5, uttalelsesnummer 97).

En annen informant uttrykte det på denne måten:

«Og det å sammen med etterforsker og flere fra teamet lage et tydelig formål for, formålet med avhøret det er viktig. Og det er egentlig uansett hvilket avhør man tar så tenker jeg at man alltid må ha en tanke om hva er formålet med det avhøret her. Vi tar ikke et avhør bare for å ta det, men vi må ha noen tanker om hvorfor det er viktig at vi tar det her og så må vi ha en god forberedelse inn mot at avhøret skal tas...». (Inf. 1, uttalelsesnummer 6).

Denne kategorien er kodet på ledelsesnivå i IGLO. Dette fordi etterforskningsleder må spille avhører god ved å bidra til å identifisere formålet med det enkelte vitneavhøret.

[Minimumskriteriene for kompetanse/erfaring for avhørere](#)

Seks av informantene så på den treårige bachelorutdanningen ved Politihøgskolen som en klar styrke i etterforskningsarbeidet. Det at alle har ett minimum av avhørsopplæring før de begynner å jobbe hever kvaliteten på vitneavhørene i initialfasen. Minimumskriteriene som ble trukkes frem av informantene er at alle kjenner til KREATIV-modellen og vitnepsykologi.

«Jeg mener også at det er en styrke at vi har den gode politiutdanninga vi har da. For det er jo ikke gitt når man sammenligner seg med andre land og det tror jeg nok gjenspeiler også på avhørsbiten. At vi har godt påleste politifolk». (Inf. 4, uttalelsesnummer 364).

«Det er i hvert fall sånn at den som skal ta et avhør skal føle at den er kompetent og trygg til å gå inn i den situasjonen. Og da har jeg en forventning at den som skal ta

avhør, uavhengig av hva slags avhør det er, kjenner til både KREATIV-modellen i bunn, det er den vi jobber ut fra». (Inf. 1, uttalelsesnummer 222).

«... Og det er jo KREATIV som ligger i bunn og selyfølgelig der også er det jo mer man har jo bedre er det jo på en måte da, men som et minimum da». (Inf. 6, uttalelsesnummer 280).

Fordi KREATIV-modellen og vitnepsykologi er innbakt i bachelorutdanningen er alle uttalelsene i denne kategorien kodet på organisasjon i IGLO-en.

Svakhet

Tabellen nedenfor viser hvilke svakheter etterforskningslederene mente det er ved vitneavhør.

Tabell 4 – viser undertema på svakhet, nevnt av antall informanter.

SVAKHET		
Hovedkategori informanter	Undertema	Nevnt av antall
Etterforskningsperspektiv	Påvirkningsfaktorer	8
	Gjentakende avhør av vitner	7
	Hukommelsen til vitner	7
Strategi- og ressurs	Presset på tid	6
	Mangel på evaluering av avhører	5
	Tidkrevende prosess med avhør fra A til Å	3

Informantene snakket om flere temaer de anså som svakheter ved vitneavhør. Fra et etterforskningsperspektiv var det temaene «påvirkningsfaktorer», «gjentakende avhør av vitner» og «hukommelsen til vitner» som ble omtalt av flest av informantene.

Fra et strategi- og ressursperspektiv var det «presset på tid», «tidkrevende prosess med avhør fra A til Å» og «mangel på evaluering av avhører» som ble snakket mest om. Vi vil videre se nærmere på hver kategori.

Påvirkningsfaktorer

I vitnepsykologien omtales en rekke faktorer som kan påvirke et vitne. Artikler i mediene, vitner som snakker sammen og ledende spørsmål fra politiet i avhør er bare noen få av mulige årsaker (Magnussen, 2017). Ulike påvirkningsfaktorer som politiet ikke kan styre ble trukket frem av informantene som den største svakheten ved vitneavhør, og faren for påvirkning er størst i initialfasen. Liten påvirkning av vitner fører til økt kvalitet. Informantene beskrev det på følgende måte:

«... Avhør og vitneavhør er en mer ferskvare da opp mot vitnepsykologi og du har kanskje den ene sjansen da, på å få en god forklaring». (Inf.7, uttalelsesnummer 3).

«Vi snakker noen ganger om at vitneavhør rett og slett er noe dritt. Fordi at man blir påvirket som vitne og man oppfatter ting veldig forskjellig». (Inf. 5, uttalelsesnummer 450).

En annen informant trakk frem faren ved at vitner ønsker å hjelpe politiet og derfor fremstår veldig sikker på egen observasjon:

«Men det er jo det at folk i utgangspunktet har jo lyst til å hjelpe oss da, og det kan være at lysten tar litt overhånd av og til. At man blir mer sikker enn man er». (Inf. 2, uttalelsesnummer 407).

Ut ifra informantenes uttalelser er dette temaet kodet som svakhet på individnivå, med noen uttalelser på ledelsesnivå. Dette fordi det er vitnet som blir påvirket, samtidig som det går utover etterforskningen.

Gjentakende avhør av vitner

Syv av informantene omtalte gjentakende avhør som en stor svakhet fordi forklaringen kan bli veldig utvannet og dermed miste mye av bevisverdien. Gjentakende avhør kan være en konsekvens av manglende informasjon fra avhør gjennomført i initialfasen.

«Det er en kjempe utfordring. Og det ser jeg jo at man avhører både vitner, fornærmet og kanskje spesielt mistenk/siktete i hjel». (Inf. 5, uttalelsesnummer 542).

«Jo flere avhør som tas kan gjøre det pulverisert og vitnene blir kanskje tvilende på den informasjonen den har kommet med innledningsvis, fordi det blir så mange spørsmål, skaper en slags usikkerhets hos vitnet. Så man må være bevisst på akkurat det». (Inf. 1, uttalelsesnummer 328).

«Fordi man kan alltid snakke med de igjen liksom, at det fort blir litt sånn da». (Inf. 4, uttalelsesnummer 755).

Noen av informantene forklarte årsaken til gjentakende avhør med at avhører ikke stiller de rette spørsmålene. Hvert sonderingstema skal i utgangspunktet være uttømt før avhører går videre til det neste. Når dette ikke gjøres blir konsekvensen at vitnet må forklare seg på nytt.

«Det har jeg sett i de sakene vi har gått igjennom ikke sant, hvor vitner men også mistenkte blir spurt om alibi, men de svarer egentlig ikke på det, så man har ikke gått langt nok ned i trakta. Og da må man ta flere avhør sannsynligvis, og så prater man, eller sier man noe kanskje litt annerledes andre gangen, tredje, fjerde, femte kanskje sjette gangen man kommer til avhør, og til slutt kan man ikke bruke noen ting av det fordi det blir sånne små nyanser som gjør at det er vanskelig å egentlig å få tak i det, hva er det egentlig som har skjedd her. Det er da det blir noe dritt rett og slett». (Inf. 5, uttalelsesnummer 542).

«Så er ikke vitnet blitt spurt om det, og da er det kanskje vanskelig å få den informasjonen, selv om vitnet har lyst til å bidra, men da kan det være glemt eller borte da». (Inf. 7, uttalelsesnummer 314).

Denne kategorien trekkes i hovedsak inn på individnivå i IGLO da det er avhører sitt ansvar.

Hukommelsen til vitner

I kategorien vitners hukommelse ble nettopp hukommelsen trukket frem som en svakhet når vitner avhøres lenge etter en hendelse. Dette kan skje når hverken etterforskningsleder eller etterforskerne har fanget opp vitnene som burde vært avhørt i initialfasen av etterforskningen.

Desto nærere hendelsen et vitne blir avhørt, desto høyere vil trolig kvaliteten på avhøret være. Syv av informantene nevnte dette temaet, og nedenfor følger noen uttalelser:

«Det har vi jo prøvd, og vi har ganske mange eksempler på at når vitner forklarer seg litt sånn lenge etterpå, at de husker feil dag og husker feil rett og slett...» (Inf. 2, uttalelsesnummer 345).

«Så går dagene og ukene og månedene og så er det kanskje for sent da». (Inf. 7, uttalelsesnummer 183).

I IGLO-en er uttalelsene hovedsakelig kodet på individnivå fordi det er vitnene som ikke husker.

Presset på tid

Vitneavhørene bør gjennomføres så raskt som mulig for å sikre effektivitet i etterforskningen. Fra et strategi- og ressursperspektiv trakk seks av informantene frem at når de som etterforskningsledere er presset på tid påvirker dette kvaliteten på vitneavhørene. I mange saker opplever de at de ikke har kompetente prosjektledere for avhør å støtte seg på, noe som gjør at avhørerne får minimalt med oppfølging både i forkant og etterkant. Flere av informantene påpekte balansen mellom «for fort» og tilstrekkelig effektivitet. Dette er illustrert med følgende uttalelser:

«En felle man kan gå i er å legge press på tidsperspektivet. Synes jeg er en sånn gjenganger i politiet noen ganger – kan ikke du bare ta. Det er ikke bare ta». (Inf. 3, uttalelsesnummer 64).

«Alt for ofte så, når jeg liksom går gjennom egne initialfaser så er det litt sånn, det går kort tid fra oppmøte til formalia og avhør. Litt for kort tid tror jeg innimellom». (Inf. 6, uttalelsesnummer 137).

«Jeg tror innimellom at vi er altfor dårlig til å formålsstyre vitneavhørene». (Inf. 6, uttalelsesnummer 136).

To andre informanter problematiserte at det ikke fanges opp om vitnet er stilt alle relevante spørsmål fordi det ikke er noe system for dette. En av årsakene er høyt press på tidsaspektet.

«For faren er jo hvis ingen egentlig sitter og har kontroll på det, så durer det og går, og mye blir produsert, så er det kanskje ingen som rekker å lese det som blir produsert da og skjønne at det kanskje ikke er stilt spørsmål om alt eller at det ikke er bra nok». (Inf. 7, uttalelsesnummer 182).

«Også blir det jo ofte tidspress som gjør at den kvalitetssikringa nok kan bli mye bedre». (Inf. 4, uttalelsesnummer 88).

Dette er kodet på organisasjonsnivå i IGLO-en.

Mangel på evaluering av avhører

En annet tema som ble trukket frem av informantene er at de som gjennomfører vitneavhørene sjelden får tilbakemeldinger. Informantene snakket om dette som en svakhet fordi de som etterforskningsledere ikke har tid til evaluering i initialfasen. Det er også sjelden en annen etterforsker følger vitneavhøret fra et tilstøtende rom mens det pågår. Dermed fanges det ikke alltid opp om det er andre spørsmål vitnet burde blitt stilt. Mangelen på tilbakemelding fra etterforskningsleder eller andre gjør det også mer krevende for avhører å utvikle seg. Ved evaluering enten underveis eller rett i etterkant vil kvaliteten på avhørene øke.

«Så tenker jeg at, når man følger avhøret, så kan man bidra til å gi trygghet men man kan også ha muligheten til å gi tilbakemelding til avhører. Avhører bør vel i større grad, opplever jeg, få tilbakemeldinger enn det jeg har erfaring med skjer. Og det vil jo ligge til e-leder sitt ansvar å kunne gi disse tilbakemeldingene». (Inf. 3, uttalelsesnummer 57).

En annen informant påpekte viktigheten av at det ikke går for lang tid før tilbakemeldingene blir gitt.

«Også vet vi jo at tilbakemeldingene må komme når det er ferskt da. Hvis jeg liksom tar igjen den situasjonen åtte uker etterpå for da har jeg tid til å tittle gjennom liksom så vil ikke liksom læringsverdien heller være sånn dritstor». (Inf. 6, uttalelsesnummer 572).

Uttalelsene er kodet på ledelse i IGLO-en.

Tidkrevende prosess med avhør fra A til Å

Lydopptak skal så vidt mulig benyttes ved alle avhør (Riksadvokaten, 2016, s. 10). Resultatet av dette er at det har blitt mer vanlig at avhørene i drapssaker skrives i etterkant. Dette fører til at det tar lengre tid før avhøret er gjennomlest. Samtidig er det med å heve kvaliteten på avhørene fordi avhører kan konsentrere seg om vitnet, og ikke om å nedtegne avhøret. Det ble likevel trukket frem av tre av informantene at det har blitt ressurskrevende å ta avhør og at det tar tid før det skriftlige produktet blir tilgjengeliggjort i saken. Dette kan være problematisk i initialfasen.

«... Det er viktig, men samtidig er det er jo ganske ressurskrevende da å ta avhør sånn generelt, vitneavhør. Og det har blitt mer ressurskrevende fordi vi legger mer i det og er mer nøyaktig, og lyd å skrive og sånn». (Inf. 2, uttalelsesnummer 411 og 412).

«Så tenker jeg vel, jeg har tenkt litt på det her med, mange avhør skrives jo ut i ettertid og det tar jo tid. Det er veldig tidkrevende og ressurskrevende ...». (Inf. 8, uttalelsesnummer 500).

«Da blir det forsinkelser da og tid er ikke noe vi har nok av i initialfasen». (Inf. 4, uttalelsesnummer 441).

I denne kategorien er uttalelsene kodet på ledelsesnivå og individnivå i IGLO-en. Det er avhøreren som må vurdere om avhøret kan skrives samtidig eller i etterkant, samtidig som etterforskningsleder kan legge føringer for hva de foretrekker med tanke på effektiviteten.

Muligheter

Tabellen nedenfor viser hvilke muligheter etterforskningslederene mener det er ved vitneavhør, samt hva som kan bidra til å heve kvaliteten på avhørene i initialfasen av en drapssak sett fra deres ståsted.

Tabell 5 – viser undertema på muligheter, nevnt av antall informanter.

MULIGHET		
Hovedkategori informanter	Undertema	Nevnt av antall
Etterforskningsperspektiv	Prosjektleder for avhør	8
	Valg av avhører	7
	Muligheten til å få frem detaljer	6
Strategi- og ressurs	Erfaringen og kompetansen til avhører	8
	Forhåndsutpekt personell til drapssaker	6
	Sertifisering av avhørere	6
	Bisitter ved avhør	5

Informantene pekte på flere temaer de mente kunne være muligheter ved vitneavhør. Fra et etterforskningsperspektiv var temaene «prosjektleder for avhør», «valg av avhører» og «muligheten til å få frem detaljer» temaene som ble vektlagt mest.

Fra et strategi- og ressursperspektiv var det «erfaringen og kompetansen til avhører», «forhåndsutpekt personell til drapssaker», «sertifisering av avhørere» og «bisitter ved avhør» som ble snakket mest om.

Prosjektleder for avhør

Samtlige av informantene trakk frem prosjektleder for avhør som en mulighet ved vitneavhør. Med dette menes at informantene anser det som viktig at enhver drapsetterforskning har en kompetent prosjektleder for avhør slik at kvaliteten på vitneavhørene blir bedre. En prosjektleder for avhør vil ha større kapasitet enn en etterforskningsleder og dermed kunne følge opp den enkelte avhører i mye større grad. Det innebærer at prosjektlederen kan frigjøre både kapasitet og tidspress fra etterforskningsleder. Dette illustreres med noen uttalelser fra informantene:

«... Jeg ser at det er viktig med en god leder for avhørsprosjektet som har god kompetanse på avhørsfaget men også på prosjektledelse og etterforskning i stort».
(Inf. 4, uttalelsesnummer 751).

«At den som er ansvarlig for vitneprosjektet faktisk selv er en god avhører, og vet å kunne sette opp gode disposisjoner som et eksempel, som vet at man må sette av tid til forberedelse for å kunne ta et avhør». (Inf. 3, uttalelsesnummer 250).

«Ja, spesielt i drap, det verste, det er sikkert ting som er verre enn det og, men drap med ukjent gjerningsmann da bør man jo ha en prosjektleder på vitneavhør tidlig som har nok kompetanse til å gjennomføre det uten at e-leder trenger å detaljstyre det».
(Inf. 2, uttalelsesnummer 637).

I organiseringen av en drapsetterforskning bør det være ett vitneprosjekt med en tilhørende prosjektleder (Nilsen, 2012). Flere av informantene påpeker likevel at det ikke er automatikk i at det kommer på plass en prosjektleder for avhør, og at det varierer veldig fra sak til sak.

«Men det er sånn begge deler, det er ikke noe sånt svart-hvitt svar på det. Enkelte etterforskninger så opplever jeg at det raskt etableres en god rigg, jeg får satt strukturen min tidlig». (Inf. 6, uttalelsesnummer 783).

«Hvis det er en ekstra stor sak så kan man jo kanskje opprette et eget vitneprosjekt som har en egen leder som kan følge opp vitneavhørene mer spesifikt da. At man tar litt av ansvaret, ikke ansvaret, men oppgavene bort fra etterforskningsleder». (Inf. 8, uttalelsesnummer 836).

Denne kategorien er kodet på ledelse og gruppe i IGLO da det er etterforskningsleder som organiserer etterforskningen av en drapssak, samtidig som det er prosjektlederen sitt ansvar å sørge for støtte til den enkelte avhører.

Valg av avhører

Syv av informantene trekker frem at i en ideell verden ville de hatt muligheten til å velge hvem som skal ta hvilke avhør. Som etterforskningsleder medfølger et ansvar om å sørge for kvalitet i etterforskningen, og ved å ha en tanke bak hvem som gjennomfører de ulike avhørene sikres dette i større grad. Ikke alle vitneavhør er like relevante eller krevende, men etterforskningslederne opplever likevel at det ikke er like enkelt å finne avhørere med kompetanse og erfaring til å ta vitneavhør i initialfasen av en drapssak.

«Og da handler det også om å bruke de rette avhørerne, noen ganger har du ikke så mange å velge mellom, men det med kvalitet handler også om å bruke de riktige ressursene på de ulike avhørene, litt avhengig av hva slags avhør man skal ta. Og det er rett og slett for å sikre kvalitet». (Inf. 5, uttalelsesnummer 107).

«Det som vi pleier, i hvert fall i de sakene vi jobber i, så går vi alltid en liten runde på hvem som skal gjennomføre avhør. Hvorfor gjør vi det, det er nettopp for å gjøre oss noen tanker om den avhøreren er egnet til å gå inn i et siktetavhør eller gjennomføre sentrale vitneavhør, kompetansen, og erfaringen til å gå inn å ta det avhøret». (Inf. 1, uttalelsesnummer 714).

En annen informant forklarte hvorfor det er viktig å bruke riktig avhører på denne måten:

«Og påliteligheten av informasjonsinnsamlingen som skjer i avhøret. For det er jo på en måte avhører som må legge premissene da, det er jo ikke vitne som vet hvordan et avhør skal foregå og hvilken informasjon politiet er ute etter og sånne ting. Så det er jo utrolig mange utfordringer med avhør. Og det er jo derfor viktig at man bruker riktig avhører da». (Inf. 8, uttalelsesnummer 833).

Denne kategorien trekkes inn på ledelse- og individnivå i IGLO, med hovedvekt på ledelse.

Muligheten til å få frem detaljer

Seks av informantene anser det å få frem detaljer i vitneavhør som en mulighet. At avhører innhenter detaljerte beskrivelser kan bidra til at en sak løses raskere. Avhørets bevisverdi vil

være større fordi sjansen for å få upåvirket informasjon første gangen et vitne avhøres øker. Dette er med å heve kvaliteten, og informantene beskrev det på denne måten:

«Det handler om at hvis vitnet har gjort en beskrivelse av en bil, men så stopper avhøreren der uten å be om en beskrivelse av bilen, kjennemerke, spesielle særtegn eller noe ved kjøretøyet, eller gjort en observasjon av en person eller lyd. Må benytte beskriv, fortell, forklar om alle observasjoner, det er det som gjør at man kommer i dybden på det vitnet forklarer, det er viktig ...». (Inf. 1, uttalelsesnummer 229).

«Nei, også er det dette med at vi vet jo av erfaring at detaljenes bevisverdi er stor da». (Inf. 6, uttalelsesnummer 468).

«Det beste er å gjøre det ordentlig med en gang. Do it right, do it once». (Inf. 7, uttalelsesnummer 495).

En annen informant pekte på at etterforskninger i dag legger stor vekt på elektroniske spor, og at det kan være en av årsakene til at det glipper på vesentlige detaljer i vitneavhør.

«At man kanskje støtter seg for mye på elektroniske spor, at man kanskje har glemt litt det at skal vi kartlegge bevegelser i et område så blir det like viktig at et vitne beskriver seg selv og plasserer seg selv og at man følger opp, og hvorfor, rett og slett bruker den metodikken vi har med ADVOKATE for å prøve å validere det de kommer med, men også søke etterprøvbare informasjon da ...» (Inf. 4, uttalelsesnummer 81).

Uttalelsene i denne kategorien er i all hovedsak kodet på individnivå i IGLO-en. Dette er fordi det er avhøreren som må sikre seg at alle relevante temaer er uttømt.

Erfaringen og kompetansen til avhører

Åtte av informantene ser viktigheten av at avhører har erfaring, kompetanse og motivasjon som egenskaper for å gjennomføre avhør med høy kvalitet. Informantene trekker frem at når avhører har rett kompetanse og nok erfaring minimeres sannsynligheten for at det må gjennomføres flere avhør av det samme vitnet. Informantene illustrerte det på denne måten:

«Men da når man først gjør det så må man gjøre det ordentlig. Snakket litt om det med å scanne i en slags rundspørring for å finne ut av hvem som sitter på informasjon, men når man da først tar de inn så må det gjøres ordentlig så man unngår å ta forhåpentligvis mange avhør etter hverandre». (Inf. 5, uttalelsesnummer 655).

«... Det er klart at du må ha inn en som er motivert for å ta det avhøret og som skjønner hva som er formålet med avhøret, og har nødvendig kompetanse til å ta et godt avhør da, og tenker for eksempel på ADVOKATE, sånn at andre kan vurdere avhøret i etterkant også opp mot pålitelighet». (Inf. 7, uttalelsesnummer 820).

En av informantene beskrev hva som skiller en erfaren og en uerfaren avhører:

«Det tenker jeg at det skiller en god avhører fra en ikke så god avhører. At man ikke gir seg og tømmer temaene, spør og spør og spør. Og som kan lese situasjonen og vitnene man avhører. Det er det som skiller en god avhører fra en litt mindre god avhører. På et sentralt vitne så er det der kjempeviktig». (Inf. 5, uttalelsesnummer 543).

Denne kategorien er i hovedsak kodet på individ i IGLO da det er avhøreren som må ha tilstrekkelig erfaring og kompetanse.

Forhåndsutpekt personell til drapssaker

Seks av informantene trekker frem at forhåndsutpekt personell til drapssaker er en mulighet for å heve kvaliteten på vitneavhør. Slik det er i dag fremstår det som tilfeldig hvem som blir med som avhørere da det handler om hvem som er tilgjengelig og har mulighet på tidspunktet drapet skjer. Ved å ha noen forhåndsutpekte etterforskere og avhørere som skal varsles ved en slik hendelse vil både kvaliteten og effektiviteten i etterforskningen i større grad bli ivaretatt. Informantene pekte på en bedre beredskapsordning som en mulighet for dette, og forklarte det på følgende måte:

«Men i hvert fall at det er et system for at de som har kompetansen, i hvert fall så tidlig som mulig kommer inn og kan ta avhør». (Inf. 2, uttalelsesnummer 626).

«Jeg tror mye kan demmes opp med å ha en bedre rigg, en bedre beredskap da, utenfor kontortid. Det er veldig sjeldent disse drapene skjer kl. 11 en ukedag på formiddagen». (Inf. 6, uttalelsesnummer 563 & 564).

«Vi må på en måte, det er vanskelig å komme unna at du må ha beredskapsordning på en del saker, der folk som jobber med sanne saker så tidlig som mulig kommer inn da, med kompetanse, både på e-ledelse og avhør, og andre type prosjekt da». (Inf. 2, uttalelsesnummer 613, 614 & 615).

To andre informanter forklarte hvorfor det ikke bør være tilfeldig hvem som etterforsker en drapssak.

«Nå kan det være enkle drapssaker og, så ikke noe vanskelig å etterforske egentlig, men det er jo noe av det mest alvorlige forbrytelsen man kan ta og da burde det egentlig ikke være tilfeldig. Og da blir det jo litt sånn kraftsamling og da å ha med en oversikt over hvilke ressurser man har, og hvilke nivå de er på er forutsigbart og jeg tror at det vil gi bedre kvalitet sånn totalt. Så jeg er veldig tilhenger av det». (Inf. 5, uttalelsesnummer 764).

«Det er dessverre en utfordring fra sak til sak. Det er noe jeg prøver å jobbe med her i politidistriktet at vi får en struktur og en organisasjon som tenker på at neste sak beholder team med kompetanse, ivareta alle de ulike type rollene, erfaring inn i rollene, hvor man får muligheten til å få erfaring, få utdanning, for å best mulig å ivareta rollen man er påtenkt ...». (Inf. 3, uttalelsesnummer 743).

Denne kategorien er i hovedsak kodet på organisasjon i IGLO-en. Det er organisasjonen som må legge til rette for en beredskapsordning også når det gjelder etterforskere av alvorlig kriminalitet.

Sertifisering av avhørere

Seks av informantene trakk frem sertifisering av avhører som en mulighet for å heve kvaliteten på vitneavhørene i drapssaker. Det pekes på at det bør kunne stilles krav til formalkompetanse i de mest alvorlige sakene. Informantene illustrerte det på denne måten:

«Men jeg må jo si da, hvis jeg skal si muligheter i en drømmeverden så synes jeg, og jeg er veldig tilhenger av det, en type nivådeling, du blir sertifisert til å kunne ta vitneavhør og avhør av fornærmede, mistenkte, siktede i ulike sakstyper, jeg tror det vil ha, kunne hatt en verdi. (Inf. 5, uttalelsesnummer 761).

«Jeg skulle veldig gjerne ønske meg at vi får det der sertifiseringsprogrammet på plass da». (Inf. 6, uttalelsesnummer 782).

«Det er et krav jeg mener vi bør kunne stille når vi snakker om de mest alvorlige sakene så mener jeg og at vi bør kunne stille krav til formalkompetanse, at de har erfaring til å kunne utføre den jobben de blir satt til ...». (Inf. 3, uttalelsesnummer 246).

Fordi det mangler et formelt system, har ett distrikt valgt å kompensere på denne måten:

«Det vi ofte gjør er at vi på SIM-varslingene vi sender ut da, så har vi istedenfor å si alvorlig hendelse trenger ti etterforskere, så prøver vi å differensiere det noe med at alvorlig hendelse, trenger 4 skolert på avhør, trenger ditt, trenger datt». (Inf. 6, uttalelsesnummer 779).

Det påpekes samtidig av en av informantene at en må passe på at systemet ikke blir så strengt at etterforskningen mister effektiviteten.

«Men vi kan heller ikke lage et system som blir så rigid at vi ikke klarer å gjennomføre etterforskningen da. Men jeg mener absolutt at vi bør komme dit at vi bør stille formalkrav til vanskelig vitneavhør og sitkaavhør som er mer enn det som er i dag da». (Inf. 2, uttalelsesnummer 232 & 233).

En av informantene problematiserte at enkelte av lederne som styrer ressursuttaket mener at hvem som helst kan gjennomføre alle typer avhør. Med en sertifisering ville dette vært unngått. Lederne hadde visst hvilke ressurser som måtte sendes, og dermed hadde etterforskningslederne fått det de trengte.

«... I hvert fall min erfaring er at enkelte ledere tenker at det er ikke så farlig hvem som tar disse avhørene bare du får en person. Det er jo liksom bare å ta et avhør, det er en sånn greie som man har hørt oppgjennom årene og at vi må litt bort i fra det. Og at det er viktig at våre ledere forstår det da, altså ressurslinja rett og slett. For det er ikke vilkårlig hvem som tar hvilke avhør, det er det ikke. Sånn som jeg ser det». (Inf. 8, uttalelsesnummer 712).

Denne kategorien er kodet på organisasjon i IGLO da det er organisasjonen som må beslutte å lage en sertifisering for avhørere.

Bisitter ved avhør

Fem av informantene trakk frem bisitter ved avhør som en mulighet for å heve kvaliteten i vitneavhørene, sett fra et strategi- og ressursperspektiv. En bisitter følger vitneavhøret fra et tilstøtende rom, kan bidra med relevante oppfølgingsspørsmål og gi tilbakemeldinger til avhører. Informantene skilte på bisittere som skriver avhøret underveis og bisittere som kun skal følge med på avhøret, og mener at det er det siste alternativet som er det beste.

«...I hvert fall de som må prioriteres og da skal det være rigg og da skal det være bisitter og det skal være lyd og bilde hver gang på en måte. Jeg tenker hvis det er et utgangspunkt så unngår man i hvert fall de verste blemmene for å si det sånn». (Inf. 6, uttalelsesnummer 805).

«Men det aller beste er jo hvis man klarer å hente inn og følge opp det når man tar avhøret, og det å ha noen som kan følge og gi støtte og hjelpe den som avhører til å tømme temaene tenker jeg er viktig da». (Inf. 5, uttalelsesnummer 547).

En annen informant trakk fram bisitter funksjonen som en støtte til unge etterforskere:

«Så når vi snakker om vitner så synes jeg det er en realitet at vi har mange unge etterforskere og jeg har ikke noe imot at unge etterforskere er med inn i et team når det gjelder en drapssak, men vi bør ha en blanding med erfaring inn i tillegg. Har vi med erfaring så vil de kunne bidra, bidra som bisittere inn i avhør». (Inf. 3, uttalelsesnummer 251).

Kodingen i denne kategorien har ingen klar overvekt, men er kodet på ledelse og organisasjon i IGLO-en. Det er organisasjonen som må legge føringer slik at det blir automatikk i at det skal være en bisitter under de mest sentrale avhørene, samtidig som etterforskningslederne må legge til rette for dette.

Utfordringer

Tabellen nedenfor viser hvilke utfordringer etterforskningslederne mente det er ved vitneavhør, samt hva som kan bidra til å heve kvaliteten på avhørene i initialfasen av en drapssak sett fra deres ståsted.

Tabell 6 – viser undertema på utfordring, nevnt av antall informanter.

UTFORDRING		
Hovedkategori	Undertema	Nevnt av antall informanter
Etterforskningsperspektiv	Prioritering av arbeidsoppgaver	6
	Skaffe ressurser til å gjennomføre avhør	5
	Mangelfulle avhør og/eller avhørsrapporter	5
Strategi- og ressurs	Manglende kompetanse/erfaring hos avhører	8
	Ikke kjennskap til ressursene	8
	Tidskritiske å gjennomføre	6

Informantene tok opp flere temaer de anså som viktige ved utfordringene knyttet til vitneavhør i initialfasen. Mange av temaene som ble nevnt i denne kategorien var gjennomgående hos flere av informantene, og temaene kunne deles inn i perspektivene.

Fra et etterforskningsperspektiv var det «prioritering av arbeidsoppgaver», «skaffe ressurser til å gjennomføre avhør» og «mangelfulle avhør og/eller avhørsrapporter» som var de mest omtalte temaene.

Fra et strategi- og ressursperspektiv var det «manglende kompetanse/erfaring hos avhører», «ikke kjennskap til ressursene» og «tidskrittisk å gjennomføre» som var de viktigste temaene. Vi vil i det videre se nærmere på hver kategori.

Prioritering av arbeidsoppgaver

Informantene synes det er utfordrende å prioritere vitneavhør overfor andre etterforskningskritt og å prioritere mellom de ulike vitneavhørene. Etterforskningsledere har ikke bare ansvar for å prioritere etterforskningskritt, ta beslutninger og lede etterforskningen - de har også ansvar for mye av det administrative i en større etterforskning. Lokalteter, tilgjengelige kjøretøy og ressurser er noe som må på plass for å drifte etterforskningen, og ofte blir dette etterforskningsleders ansvar. Ved at de i større grad kunne fokusert på vitneavhørene ville kvaliteten økt. Informantene sa det på denne måten:

«.. Ja, hvor er ditt og hvor er datt, og hvor skal vi spise og hvem som skal betale for pizzaen og hele den pakka der da. Hvor skal vi sitte og hvem skal gjøre hva, og, ja. Men det skal ikke være så veldig stor sak, jeg har vært med i en del initialfaser og det skal ikke være så veldig stor sak før det blir vanskelig å holde seg oppdatert på avhør og sånn som man egentlig ønsker å lese i ro og fred. ...». (Inf. 2, uttalelsesnummer 642).

«... Men problemet er at du sitter med så sykt mye annet som er viktig og i starten, for moro har jeg telt noen ganger og det har ikke vært noen ekstremt komplekse saker, men vanlig forsøk drap eller drapssak, så har jeg kanskje hatt i underkant av 100 samtaler i løpet av den tiden jeg har vært på jobb, med alt mulig, for da har du ofte kontakt med kriminaltekniker, hvis det er skjult så har du det, alt». (Inf. 7, uttalelsesnummer 295).

«Og når du som etterforskningsleder kommer så er det ofte sånn, altså du blir nesten som en magnet på alle. Alle løper rundt, så kommer du også plutselig har du kø, men du har ikke rukket å ta av deg jakka eller satt fra deg bagen». (Inf. 6, uttalelsesnummer 675).

Informantene ser likevel på det som sin oppgave å prioritere rekkefølgen på vitneavhørene, og tidspunktet for når avhørene skal gjennomføres.

«Jeg har et stort ansvar i forhold til å prioritere mellom de som skal avhøres, skille på en måte, øre/øyne vitner, kollegaer, venner, hvem er det vi har med å gjøre. Hvem er

på stedet og hvem er viktig å identifisere og prioritere er en viktig jobb for oss tidlig». (Inf. 6, uttalelsesnummer 135).

«Så det har jeg mye fokus på i de sakene som jeg jobber i. Så det å prioritere til rett tid og prioritere hvilke avhør opp imot hverandre, ikke sant, hvilke avhør mener vi er mer sentrale å få tatt nå og hvilke kan vente». (Inf. 1, uttalelsesnummer 4).

Uttalelsene i denne kategorien er kodet på ledelse i IGLO-en da det er etterforskningsleder sitt ansvar å prioritere arbeidsoppgaver.

Skaffe ressurser til å gjennomføre avhør

Fem av informantene trakk frem at det er en utfordring å skaffe ressurser til å gjennomføre vitneavhør. Som etterforskningsledere er det deres ansvar å be om ressurser for å etterforske saken, men også ressurser med spesifikk kompetanse. Informantene opplever det som tilfeldig hvilke ressurser de får, og at de sjelden får ressursene de faktisk ber om. Kompetente avhørere ville økt kvaliteten på vitneavhørene. Det blir trukket frem at ressurssettingen varierer fra sak til sak, og at hvem som er offer kan ha en innvirkning.

«... Er det en veldig profilert sak eller veldig kall det sexy sak da, kanskje feil å si det, men det er forskjell på saker, da vil det være større sjanse hvis du på en måte disponerer hele seksjonen eller i hvert fall i starten er det enklere å få med de du vil ha med». (Inf. 7, uttalelsesnummer 817).

Selv i initialfasen av en drapssak opplever informantene det som vanskelig å få nok ressurser til å gjennomføre vitneavhør med god kvalitet.

«Man er en etterforskningsgruppe med ofte begrenset ressurser. Vitneavhør er og skal være ressurskrevende. Det tar tid, det tar ressurser å få gjennomført gode vitneavhør. Men igjen, slik skal det være og jeg går ikke med på at vi skal tenke at vitneavhør skal gi oss så lite sett i forhold til elektroniske spor og ditt og datt. Det er kombinasjonen av ulike typer etterforskningsskritt som gir et godt resultat». (Inf. 3, uttalelsesnummer 646).

«... Det er ressurskrevende å gjennomføre avhør og ofte så mangler jo også avhørere. Eller man har ikke nok avhørere til å få gjennomført vitneavhørene innen rimelig tid da etter hendelsen». (Inf. 8, uttalelsesnummer 708).

«Også det blir jo litt sånn administrative ting å skaffe kompetanse da, til og ta de avhørene. Og det kan være en utfordring initialt ofte da». (Inf. 2, uttalelsesnummer 23).

Ettersom det er etterforskningsleder sitt ansvar å skaffe ressurser er alle uttalelsene i denne kategorien kodet som ledelse i IGLO-en.

Mangelfulle avhør og/eller avhørsrapporter

Fem av informantene trakk frem mangelfulle avhør og avhørsrapporter som en utfordring. Informantene opplever at det ikke er stilt gode nok spørsmål og at det glipper på viktige detaljer. Når avhørsrapportene er mangelfulle betyr det at viktige elementer fra avhøret er utelatt i rapporten. Initialt i etterforskningen er det avhørsrapportene etterforskningsteamet forholder seg til fordi det ikke er tid til å høre på lydopptakene fra hvert enkelt avhør. Et grundig og nøyaktig avhør, og en detaljert avhørsrapport ville bidratt til å heve kvaliteten på avhøret. Informantene illustrerte utfordringene ved dette på denne måten:

«At det er mye avhør som må bli tatt om igjen fordi at typ åstedsvitner at man ikke får gode nok beskrivelser på å beskrive seg selv og andre». (Inf. 4, uttalelsesnummer 80).

«Men det er viktig at hvis man snakker om et tema så må man i hvert fall tømme det så man slipper å begynne å snakke om ting som burde ha blitt tømt i første avhør, så man slipper å begynne med det igjen fordi det svekker kvaliteten på avhøret». (Inf. 5, uttalelsesnummer 549).

«... Det er ganske mange eksempler på sentrale vitner som ikke er avhørt godt nok, og da handler det ikke om at vitnet ikke satt med den kunnskapen når de ble avhørt, men at man ikke har spurt nok eller fulgt opp informasjonen som kom». (Inf. 5, uttalelsesnummer 757).

Nedtegning av feil informasjon i avhørsrapporten blir trukket frem og beskrives på denne måten:

«Og jeg har jo erfaring med at det brer seg sannheter i etterforskninger i initialfasen så når man da velger å, når man skjønner at dette er avgjørende, spille av sekvensen så er det ikke det vedkommende sa. Også blir det en sånn kjempeavgjørende kommafeil». (Inf. 6, uttalelsesnummer 581).

«En av de største svakhetene med avhør sånn generelt for meg er hvis de blir nedtegnet feil». (Inf. 6, uttalelsesnummer 579).

Uttalelsene i denne kategorien er i hovedsak kodet på individnivå da det er avhøreren sitt ansvar å følge opp temaer i avhøret, og å sørge for en korrekt og dekkende avhørsrapport.

Manglende kompetanse/erfaring hos avhører

Det er konsensus blant alle informantene at det er en utfordring med manglende kompetanse og erfaring hos avhører. De trakk frem at det ikke er nok dyktige avhørere på tjenestestedene de jobber og derfor brukes det ofte unge og uerfarne avhørere til krevende avhør i drapssaker. Relasjonsvitner trekkes frem som særlig utfordrende siden det ikke er usannsynlig at de kan skifte status til mistenkt senere i etterforskningen. Avhørerne som er egnet er ofte opphengt i andre saker, og fordi det tas for lett på avhør generelt er det uerfarne tjenestepersoner som må gjennomføre avhørene. Ved økt kompetanse og erfaring hos avhørerne ville også kvaliteten på vitneavhørene økt.

«Jeg syns mange tar for lett på at man setter ganske uerfarne etterforskere til å ta veldig tunge siktaavhør for eksempel, og man setter unge, uerfarne etterforskere til å avhøre relasjonsvitner, pårørende, og det er ofte sånn fordi det er lite folk, det er høy gjennomtrekk ofte på tjenestestedene ...». (Inf. 4, uttalelsesnummer 752, 753 & 754).

«Hvis du ikke er erfaren så blir du, kan du bli litt, satt ut eller at det blir overload fordi du må følge med og tror at du må ta tak i alt, og at du kanskje følger opp ting som ikke er relevant for saken og så sporer man av. Og det skjer veldig fort og det er lett å bli dratt inn i en sånn forklaring som kan dra helt ut på viddene, og så gir det

egentlig ingenting til saken. At man heller går glipp av viktige temaer». (Inf. 5, uttalelsesnummer 545).

«... At ikke alltid ledelsen helt forstår at det er viktig da at man har avhørere med riktig kompetanse til riktig sak. Da tenker jeg på en måte på ressurslinja da, altså de som på en måte tildeler ressurser. (Inf. 8, uttalelsesnummer 843).

To andre informanter beskrev hvorfor det er viktig med kvalitet på vitneavhørene på denne måten:

«Og grunnen til at dette er så innmari viktig er jo at vi ser gang på gang på gang at det er detaljrikheten som blir avgjørende. Det er liksom ikke, vi ønsker jo ikke de store linjene initialt i vitneavhør i drapssaker, vi ønsker jo på en måte helt på detaljnivå uten å konfrontere da. Og det er der på en måte balansen ligger når man jobber seg gjennom temaer». (Inf. 6, uttalelsesnummer 461).

«For du kan jo, man kan lett ødelegge informasjonen hvis en tar avhør feil liksom, det er bare sånn det er». (Inf. 2, uttalelsesnummer 275).

Denne kategorien er i stor grad kodet på ledelse og individnivå i IGLO-en. Dette fordi det i utgangspunktet er etterforskningsleder sitt ansvar å skaffe rett kompetanse til avhøret, samtidig som det er avhøreren som ikke har nok erfaring og kompetanse.

Ikke kjennskap til ressursene

Alle informantene trakk frem at de ofte i initialfasen av en drapssak ikke har kjennskap til ressursene de blir tildelt. Dette er en utfordring fordi de ikke vet hvilken kompetanse den enkelte har, hvor mye oppfølging som er nødvendig eller hva de er trygge på. Dersom etterforskningslederen hadde visst dette hadde det vært enklere å tilrettelegge, noe som ville økt kvaliteten på avhørene. To av informantene trakk frem manglende beredskap som en årsak til at det blir sånn:

«Det er et pengespørsmål og et ressurs spørsmål generelt, ikke sant. Det koster mye penger å ha folk på beredskap og folk får fri og. Det sammenlignes jo med forsikring

da, det blir jo litt sånn, hvor mye er du villig til å betale i forhold til konsekvensen. Hvor mye stoler du på at vi klarer å ikke drite oss ut med de vi har på jobb». (Inf. 2, uttalelsesnummer 627).

«Og bakgrunnen for det er at vi ikke har noe sertifiseringssystem, så jeg kan ikke bare slå opp i en bok og si at når trenger jeg dem, dem og dem med AI sertifisering». (Inf. 6, uttalelsesnummer 776).

En annen informant tror at ledelsen som bestemmer ressursuttaket er noe av årsaken:

«Men der og tenker jeg at i et system så vil ofte ledelsen, jo lenger opp du kommer og fjernere fra saken, så tenker de kanskje mer at et hode er et hode og teller avhør da og tenker at nå er avhøret tatt. Det bra liksom og hvis ikke det er bra så får du ta et nytt da, men da er vi tilbake til det vi snakket om i stad at det ikke er lurt, at ting kan glippe og at det kanskje ikke er mulig å få det da, senere. Så der tenker jeg at PEL bør kanskje få det på agendaen og stille mer krav». (Inf. 7, uttalelsesnummer 814).

Det oppleves som en utfordring å ikke vite hvem en som etterforskningsleder har å spille på:

«Ja, sånn på egen seksjon vet jeg jo veldig godt hva den enkelte står for og da er det jo veldig lett og på en måte vurdere. Men hvis det er en sak som ikke er her, eller man må knytte til seg personer som man ikke kjenner fra tidligere så er det jo en litt større utfordring». (Inf. 8, uttalelsesnummer 839).

«Og det er litt sånn vi jobber i XX nå. Det er jo veldig varierende fra gang til gang, hvem du får avgitt ikke sant. Så vi e-ledere i XX snakker en del om det der. Det er en utfordring å jobbe med folk du ikke har jobbet med før, som du ikke vet kompetanse til da». (Inf. 2, uttalelsesnummer 29 & 30).

Uttalelsene i denne kategorien er kodet på ledelse og organisasjon i IGLO-en.

Tidskritisk å gjennomføre

Seks av informantene så tidsaspektet som en utfordring ved vitneavhør fra et strategi- og ressursperspektiv. Nettopp på grunn av alle faktorer som kan påvirke hukommelsen til et vitne må avhørene gjennomføres raskt. I en hektisk initialfase kan det være vanskelig for etterforskningslederne å identifisere og prioritere disse avhørene tidlig nok, og kvaliteten kan derfor svekkes. Dette illustreres av informantene på denne måten:

«Det er med akkurat som vi henter inn video, sikrer oss trafikkdata og basestasjoner, bompasseringer og alt det som det løper tid på. Det løper tid på vitner også. Så den må vi være på». (Inf. 1, uttalelsesnummer 608).

«Fordi at jo lenger tid det går jo mindre verdi har det på en måte. At de blir avhørt for sent, man blander tidspunkt». (Inf. 5, uttalelsesnummer 451 & 452).

En annen informant opplever pågående journalister som en utfordring dersom politiet ikke er tidlig nok ute.

«Fordi at vi vet jo at de har en ganske sånn hissig, oppsøkende journalistikk i dag, så hvis vi er sent ute med rundspørring så har VG journalistene vært der før oss». (Inf. 6, uttalelsesnummer 383).

Alle uttalelsene i denne kategorien er kodet på organisasjon i IGLO-en.

5. Diskusjon

Etterforskningslederne er som nevnt ansvarlig for kvaliteten på hele etterforskningen (Ask & Alison, 2010; Fahsing, 2016; Myhrer, 2015; Politidirektoratet & Riksadvokaten, 2016; Riksadvokaten, 2018b), og deres arbeid blir bedømt ut fra et stadig mer komplekst sett med kriterier (Brookman & Innes, 2013; Glomseth, 2015). Det innebærer at etterforskningslederne har et stort ansvar, og at avhør bare er én av mange arbeidsoppgaver de skal følge opp. Noen områder innen etterforskningen har blitt profesjonalisert, og fordi samfunnet er svært komplekst og teknologisk har en profesjonalisering vært helt nødvendig (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 56; Glomseth, 2015). Utfordringen er at det på andre områder ikke har vært tilsvarende utvikling, slik som avhør av sentrale vitner, som fortsatt i stor grad utføres av generalister. På bakgrunn av dette er det en utfordring at politifaglig etterforskningsleder har et ansvar for hele etterforskningskjeden samtidig som det er strukturelle mangler i politiorganisasjonen når det kommer til etterforskningsoppgaver som vitneavhør. Vi mener at gjennom arbeidet med denne oppgaven er det belyst et gap mellom ansvaret som legges på etterforskningsleder og den muligheten etterforskningsleder har til å løse oppgavene på en tilfredsstillende måte.

Vår tematiske analyse viser at etterforskningslederne vet hvilket ansvar de har for kvaliteten på vitneavhørene. Samtidig viser den at informantene har forslag til hvordan kvaliteten kan heves, og hvilke hindre som står i veien for å oppnå dette. Informantene uttalte at dagens ordning ikke er perfekt, at den har flere svakheter og mangler, noe som gjør at elementer i organisasjonen bør justeres eller endres. Vi vil i diskusjonsdelen trekke fram og belyse tre hovedmomenter som etterforskningslederne omtalte:

- Etterforskningsleders ansvar og arbeidsoppgaver i initialfasen.
- Kvalitetssikring av vitneavhørene.
- Sertifisering av avhørere.

For å svare på problemstillingen er det relevant å først se på hvilket ansvar og arbeidsoppgaver en etterforskningsleder har i initialfasen. Dette har vi valgt å gjøre for å poengtere hvordan det påvirker etterforskningslederens mulighet til å heve kvaliteten på det enkelte vitneavhøret. Den neste delen handler om hvordan etterforskningslederne kan bidra til å heve kvaliteten ved å sørge for formålsstyrte avhør, tid til forberedelse og delegering av

arbeidsoppgaver. Denne delen vil også omhandle hva som kan være konsekvensen av å ikke gjøre det slik. Den tredje og siste delen handler om hvordan en sertifisering av avhørere på organisatorisk nivå kan heve kvaliteten på vitneavhørene.

Informantenes uttalelser vil i denne diskusjonen bli sett i sammenheng med eksisterende forskning, litteratur samt politiets praksis på området. Vårt datamateriale viser det tydelige skillet mellom etterforskningsperspektivet og strategi, - og ressursperspektivet. Hensikten er å vise en tydeligere mening bak informantenes uttalelser.

Etterforskningsleders ansvar og arbeidsoppgaver i initialfasen

Det å være etterforskningsleder i drapssaker er en av de mest komplekse og utfordrende rollene en kan ha i politiet (Cook, 2019). Seks av informantene nevnte at en av de største utfordringene er å prioritere arbeidsoppgaver. Informantene beskrev en hektisk initialfase hvor telefonen konstant ringer, etterforskningsteamet står i kø utenfor døren deres, en kamp om ressurser og beslutninger som skal fattes uten at de får satt seg ordentlig inn i materialet. Samtidig trenger etterforskerne i teamet tydelig ledelse og oppfølging fra etterforskningslederen (Newburn et al., 2007).

Flin og Arbuthnot (2017) skriver at ledelse i initialfasen er preget av raske forandringer knyttet til hendelsen, et ufullstendig informasjonsbilde, stress og at det må tas beslutninger selv om forholdene for det ikke er optimale. Stress handler om et misforhold mellom individ og miljø – der miljøet stiller krav og gir individet utfordringer som står i et misforhold til individets opplevelse av egne evner, behov, ønsker og muligheter (Haaland & Dale, 2005, s. 96). På bakgrunn av usikkerhet rundt krav og forventninger til hvordan påtalefaglig etterforskningsleder utførte sine oppgaver skrev Riksadvokaten i 2021 et brev¹³ om forventningene til denne rollen. Formålet var å skape større trygghet og forutsigbarhet gjennom å tydeliggjøre noen grunnleggende forventninger, og på den måten gi grunnlag for en mer ensartet oppgaveløsning. Det er på nåværende tidspunkt ikke skrevet noe om krav og

¹³ Riksadvokaten. (2021). *Riksadvokatens forventninger til rollen som påtalefaglig etterforskningsleder* (21/1906 - 1 / RBR004). Riksadvokaten. <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2022/02/Riksadvokatens-brev-av-16.09.21.pdf>.

forventninger til politifaglig etterforskningsleder, noe som kan anses som en svikt i organisasjonen.

Som vi har beskrevet i resultatkapittelet¹⁴ er situasjonen i den innledende fasen på grensen til «kaotisk», og informantene påpekte hvor vanskelig det er å holde seg tilstrekkelig oppdatert på alt som skjer. Dette er etterforsknings- og rettssikkerhetsmessig problematisk. Det er i initialfasen den upålitelige informasjonen lett sniker seg inn og justisfeil kan bli konsekvensen. Det betegnes som justisfeil i de tilfeller hvor upålitelig informasjon fører til at utfallet er uskyldig domfellelse eller manglende oppklaring (Rachlew, 2009). Muligheten til å unngå dette er størst i den innledende fasen av etterforskningen, da spor er minst påvirket og derav har større objektiv verdi. Mange typer bevis, som vitneavhør, mister bevisverdi med tid, og det er derfor avgjørende med god kvalitet fra begynnelsen (Stelfox, 2008).

For å oppnå kvalitativt gode avhør i initialfasen må etterforskningsleder legge til rette for at etterforskeren får best mulig arbeidsvilkår i form av tid til forberedelse, tilstrekkelig saks kunnskap og gode rammebetingelser. Det er den totale arbeidsmengden som begrenser etterforskningslederens mulighet til å prioritere kvalitetssikring av etterforskningsskrittene i initialfasen. På grunn av mangelen på tid og kapasitet er informantene enige om at de må delegere bort ansvar og arbeidsoppgaver. Dette støttes av Pike (2022, s. 13) som skriver at delegering har blitt viktigere fordi etterforskningene har blitt mer komplekse gjennom tidene. Delegering læres når en selv er overlesset med jobb, og utfordringen for lederen er å gi medinnflytelse og likevel beholde kontroll. På grunn av dette ønsker etterforskningslederne seg aller helst en kompetent og erfaren prosjektleder for avhør som kan avlaste dem (Haaland & Dale, 2005, s. 67)

Likevel beskriver informantene at det ikke er automatikk i at prosjektleder for avhør eller kompetente etterforskere kommer på plass med en gang. Dette er også en av grunnene til at informantene opplever et behov for å være tett på avhørene som gjennomføres, på tross av at deres tid ikke strekker til. En praktisk konsekvens av at avhørene ikke blir fulgt opp kan være gjentakende avhør og mangelfulle avhør og/eller avhørsrapporter. Dette går utvilsomt utover effektiviteten og kvaliteten på en etterforskning.

¹⁴ Resultat- og analyse, «Prioritering av arbeidsoppgaver», Inf. 7, uttalelsesnummer 295.

Etterforskningsleders mulighet til å påvirke ressursuttaket

Det er etterforskningslederen som skal be om de nødvendige ressursene for at etterforskningstemaet skal kunne gjennomføre etterforskningen effektivt (Fahsing et al., 2008; Gottschalk, 2007). Som vist i resultat- og analysekapittelet trakk fem av informantene frem at det å skaffe etterforskere til å gjennomføre vitneavhørene er en utfordring. Det er imidlertid viktig å påpeke at det er særlig de første dagene etter hendelsen informantene opplever at de ikke får tilstrekkelig med etterforskere. Det er etterforskningsleder sitt ansvar å sørge for en kvalitativt god etterforskning, men forutsetningene for dette er ikke optimale.

Nettopp fordi vitners hukommelse er «ferskvar» (Magnussen, 2017), haster det å gjennomføre avhørene. Samtidig er det ikke bare avhør som haster i begynnelsen av en etterforskning. Andre etterforskningskritt som innhenting av video og digitale spor er også gjøremål som må prioriteres fordi det etter kort tid slettes (Bjerknes & Fahsing, 2018). Det er ofte de samme etterforskerne som skal gjennomføre alle disse arbeidsoppgavene, og derfor må etterforskningsleder prioritere. Som nevnt innledningsvis er det mange unge og uerfarne etterforskere som har etterforskning som sitt hovedområde (Politidirektoratet, 2013, s. 34). Det innebærer i mange tilfeller at disse etterforskerne trenger tettere og bedre oppfølging enn etterforskere som tidligere har etterforsket drapssaker.

Det er altså ikke bare vanskelig for etterforskningsleder å skaffe etterforskere til å gjennomføre alle vitneavhørene, det er også vanskelig å få etterforskere med etterspurt kompetanse. Etterforskningsleder skal og bør ha en mening om hvilke etterforskere som skal være med i etterforskningsteamet (Fahsing et al., 2008), men det er ikke gitt at ønskene blir oppfylt. I det faktum at en ikke kan styre når alvorlige hendelser skjer, ligger det et behov for systemer og metoder som kan sikre at all etterforskning skjer med nødvendig kompetanse, kvalitet og effektivitet – så langt mulig uavhengig av tid og sted (Ask & Alison, 2010).

Norsk politi har ikke et system for hvilke etterforskere som blir tilkalt etter arbeidstid, det er tilfeldig hvem som kan, og det er opp til de ulike avsnittslederne å godkjenne avgivelse av den enkelte etterforsker. En av informantene nevnte at de ikke har store muligheter til å påvirke hvilke etterforskere de får med på saken, og at de som regel blir kjempeglade så lenge de får noen. Dette på tross av at Riksadvokaten (2022) skriver at alle saker som faller innenfor Riksadvokatens prioriteringer skal gis forrang ved knapphet på ressurser. Det påligger

politimesteren å sørge for en ressursallokering som sikrer at de prioriterte sakene, som drap, gis nødvendig oppfølging.

Det kan raskt bli en følgefeil dersom etterforskningslederne mangler kompetente etterforskere, eller at etterforskerne kommer for sent inn i etterforskningen. Innes (2003) påpeker kvantiteten og kvaliteten på etterforskere i den innledende fasen av etterforskningen som svært viktig. I våre data ser vi at syv av informantene trakk frem muligheten til å velge avhører som en løsning for å heve kvaliteten på vitneavhørene. Informantene ønsker som et minimum å komme med et forslag til hvem som skal ta hvilke avhør, men som nevnt, har de ingen garanti for at de får gjennomslag for dette. I følge Nilsen (2012, s. 40) sier det seg selv at en etterforskningsleder ikke kan gå rundt og lete etter etterforskernes personlige egenskaper for å sette sammen hvert enkelt team i etterforskningsmodellen. Han påpeker at etterforskningsteamet må inneholde ressurser med faglige ferdigheter, egenskaper og kompetanse.

En annen utfordring som informantene påpekte, er at de ofte ikke kjenner etterforskerne de skal arbeide sammen med. Vi finner dette igjen i etterforskningslitteraturen, og ser at informantene peker på et sentralt element i det som avgjør kvaliteten på etterforskningen. Etterforskningsledere bør være klar over etterforskerens styrker og svakheter, for deretter å bestemme etterforskerens involvering i de ulike etterforskningskrittene (Ord et al., 2011, s. 137).

At etterforskningslederen må være en talsmann for å få tak i de nødvendige ressursene betyr at etterforskningslederen må bevege seg på tvers av avdelinger og engasjere seg i personal-, organisatoriske og økonomiske forhold (Fahsing et al., 2008; Gottschalk, 2007). Flere av informantene bemerket at tiden de bruker på å skaffe ressurser går på bekostning av andre gjøremål. Det faktum at etterforskningslederne i tillegg opplever at de i liten grad har påvirkningskraft på ressursuttaket er en svakhet i organisasjonen. Det beskrives at etterforskningsleder må påregne å ta beslutninger under ikke-optimale forhold i en initialfase (Fahsing, 2016; Flin & Arbuthnot, 2017; Roycroft, 2019b), men det bør likevel legges til rette for at situasjonen er så optimal som mulig. Det er etterforskningsleder som skal fatte beslutninger, men det er organisasjonen som må legge til rette for at beslutningene fattes under de beste forholdene en kan oppnå.

I en hektisk initialfase får alle valg og beslutninger potensielt store konsekvenser (Glomseth, 2015), og utfordringen ved for dårlig tid til forberedelse og kvalitetssikringen av avhørene, kan være at beslutninger i etterforskningen foretas på et mangelfullt eller feil grunnlag. Nøyaktigheten og detaljnivået i en vitneforklaring kan som tidligere nevnt avgjøre om etterforskningen blir vellykket (Monckton-Smith et al., 2013), og derfor bør en prioritere å sette riktig avhører på de mest sentrale avhørene (Newburn et al., 2007). Dette gapet mellom etterforskningsleders ansvar og mulighetene til ressursallokeringen kan indikere at politiet som organisasjon har «en vei å gå» i prioriterte sakstyper som drap. Kompetansekrav og en sertifisering, er kanskje nøkkelen som gjør at organisasjonen og etterforskningsledelsen er i stand til å ha oversikt over og skaffe til veie rett kompetanse.

Kvalitetssikring av vitneavhørene

Kvalitetssikring, støtte og oppfølging av avhører fremheves som viktig (Rachlew & Fahsing, 2015). Det samme fremkommer av Riksadvokaten (2016) som skriver at en kompetent og tilstedeværende etterforskningsledelse (påtale- og politifaglig) er avgjørende for å sikre kvalitativt gode avhør. Informantene kjenner til ansvaret de har overfor avhører, og påpekte at de må sørge for gode nok rammebetingelser. I tillegg skal de legge til rette for at avhører har støtte under både forberedelsen og gjennomføringen. Ideelt ønsker de å være med på å utarbeide disposisjoner, følge avhør og gi tilbakemeldinger både på innholdet og avhørerens prestasjoner. De fleste av informantene vedkjente likevel at de som regel ikke har verken tid eller kapasitet til å følge opp på en slik måte i en hektisk initialfase.

Etterforskningslederne skulle gjerne fulgt opp alle vitneavhørene, men de trakk også frem at effektiviteten og fremdriften i en etterforskning er viktig¹⁵. Avhør er bare ett av mange etterforskningsskritt, og det er ikke realistisk eller forholdsmessig at etterforskningslederne skal kvalitetssikre alle etterforskningsskritt som blir gjennomført. Samtidig opplever informantene et større behov for å følge opp avhørene fordi det ikke foreligger andre formelle krav til de som gjennomfører avhørene enn bachelorutdanningen.

Til sammenligning har kriminalteknikerne en omfattende utdanning bestående av mange moduler, og dermed mer kunnskap om hvordan de ulike sporene skal sikres (Politihøgskolen,

¹⁵ Resultat- og analyse, «Sertifisering av avhører», Inf. 2, uttalelsesnummer 232 & 233.

2019). Dette innebærer at etterforskningslederne ikke behøver å kvalitetssikre deres arbeid på samme måte. Vitneavhør gjennomføres derimot av alle, også operative mannskaper (Myhrer, 2018). Sånn må det være fordi politiet er avhengig av å innhente informasjon fra vitner så tidlig som mulig. Likevel er det en risiko for at patruljen innhenter mangelfull informasjon. Dette medfører at behovet for kvalitetssikring øker. Uten kvalitetssikring kan ikke etterforskningsleder være sikker på at vitneavhørene dekker alle de aktuelle temaene, og at relevante detaljer kommer frem.

Samtlige av informantene nevnte ulike former for kvalitetssikring som et tiltak for å øke kvaliteten på vitneavhørene i initialfasen av en drapssak. Formålet med kvalitetssikring under etterforskningen er oppklaring og sikre at nasjonale føringer og beste praksis i utførelsen av etterforskningen etterlevs (Politidirektoratet, 2018b, s. 5). Hensikten er å heve kvaliteten i etterforskningen av alvorlig og prioritert kriminalitet med blant annet kvalitetssikringspunkter (Politidirektoratet & Riksadvokaten, 2016, s. 27).

Forberedelse til formålsstyrte avhør

Forskning peker på at planlegging og forberedelse av avhør har direkte innvirkning på kvaliteten på resultatet (Cook, 2019, s. 306; Mount & Mazerolle, 2021). Dette kan synes som en selvfølgelighet, men vår empiri peker på at tidsaspektet i initialfasen gjør at planleggingen i større grad utgår. Likevel nevnte samtlige av informantene at forberedelser sammen med formålsstyrte avhør er en styrke for å kunne heve kvaliteten på vitneavhørene. Spesifikt ble det uttalt at det er nødvendig at de setter av tid til at avhører får forberedt seg og at etterforskningslederne eller andre bør bidra inn til disposisjonene som blir laget. Dette støttes av Ord et al. (2011, s. 137) som skriver at etterforskningsleder ikke bare bør gi sine etterforskere tilstrekkelig med tid til forberedelse, men de bør aktivt oppmuntre sine etterforskere til å gjøre forberedelser.

Optimalt sett må etterforskerne først vurdere hvordan avhøret kan bidra til den samlede etterforskningen (Agirre & Bergsmo, 2020, s. 299). Deretter burde spørsmålene bli skreddersydd for omstendighetene og jevnlig gjennomgått for å forsikre at de søker etter den riktige informasjonen i tråd med resten av etterforskningen (Cook, 2019, s. 215). Desto mer relevant informasjon etterforskerne har før avhøret, desto bedre vil de være i stand til å

strukturere og gjennomføre avhøret effektivt og med kvalitet (Ord et al., 2011, s. 71). Etterforskeren må ha klart for seg avhørets formål jf. Straffeprosessloven (1981) § 226.

Bjerknes og Fahsing (2018, s. 196) uttaler at det nærmest er uforsvarlig å begi seg ut på et avhør uten noen form for saksrelaterte forberedelser og slår dermed fast at et avhør aldri blir bedre enn det forberedelsene tillater. Green og Shaw (2007, s. 89) på sin side uttaler at dårlig ledelse og styring av avhørsprosessen kan resultere i justisfeil gjennom urettmessig domfellelse eller svikt i rettssystemet. Selv om gode forberedelser optimaliserer avhørene er det også noen fordeler med å gjennomføre avhørene raskt. Fordelen ligger spesielt i det faktum at vitnene som skal avhøres som regel ennå ikke har blitt forstyrret av annen informasjon, og at de husker langt flere detaljer. Ulempen ligger i det som alt er diskutert, at planleggingen ikke blir optimal og at viktige detaljer derfor kan utebli (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 31).

Informantene opplever at det er en utfordring i en hektisk initialfase å selv være tilgjengelig for diskusjon og delta aktivt i utarbeidelsen av disposisjon¹⁶. Det er ikke nødvendigvis slik at etterforskningslederen må være med i planleggingen og/eller følge avhøret – dersom det er kompetente etterforskere i teamet kan det holde at etterforskningslederen legger til rette for informasjonstilgang og tid til forberedelser. Igjen er vi tilbake til at etterforskningslederen er avhengig av å få kompetente etterforskere med i temaet som i størst mulig grad er selvstendige.

Mangelfulle avhør og/eller avhørsrapporter og gjentakende avhør

Mangelfulle avhør eller avhørsrapporter og gjentakende vitneavhør svekker slik informantene ser det kvaliteten på avhørene. Innad i politiet har kriminalteknikerne lange tradisjoner og etablerte rutiner for å forebygge kontaminering av tekniske bevis. Det som ikke har hatt en tilsvarende utvikling er kunnskap om menneskets konstruktive og påvirkelige hukommelse (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 223). Konsekvensen er at politiet ikke behandler vitnebevis med tilsvarende «åstedsdisiplin» som faller naturlig når det er tale om fysiske bevis. Det kan virke som at årsaken til dette er fordi politiet kan ha den oppfatning om at de alltid kan prate

¹⁶ Resultat- og analyse, «Forberedelse til avhør», Inf. 7, uttalelsesnummer 313.

med vitner igjen¹⁷. Derimot mener Bjerknes og Fahsing (2018) at den kunnskapen politiet i dag har om hva som påvirker vitnebevisets pålitelighet tilsier at den frie forklaringen kan sammenlignes med kriminalteknikerens metoder for å forebygge kontaminering av fysiske bevis.

I teorikapittelet har vi skrevet om vitnepsykologien og den gjør seg gjeldende også her. En av farene ved ikke å innhente informasjonen raskt etter hendelsen er at minnet står i fare for å bli påvirket i lagringsfasen. En slik påvirkning kalles kontaminering og kan inntre ved å bare tenke på det som skjedde. Dermed vil en ny versjon av hendelsen lagres og overskrive den gamle (Rachlew et al., 2020, s. 52). I tillegg kan sosial påvirkning skje dersom vitnene snakker med andre, ser på TV eller leser om hendelsen i media. Saken kan kompliseres ytterligere ved at minnene som mennesker rapporterer ikke alltid er genuine. Dette kalles falske minner (Ask et al., 2008, s. 343). Kognisjonen er også motivert ved at den styres av våre interesser og behov. På grunn av dette må etterforskeren bruke de anbefalte minnestimulerende teknikkene, spørsmålstypene og være bevisst på egen påvirkningskraft (Jakobsen, 2021, s. 35). I tillegg må etterforskeren beherske en viss spørsmålmotodikk som fullstendig kan få vitnet til å huske det vedkommende har opplevd (Christianson & Montgomery, 2008, s. 88). Likevel forklarte informantene¹⁸ at det finnes mange eksempler på at sentrale vitner ikke er avhørt godt nok, og at det handler om at etterforskeren ikke har fulgt opp informasjonen som kom frem i avhøret eller stilt de riktige spørsmålene.

Avhørsmotodikk og god dokumentasjon er svært viktig for kvaliteten på avhøret og informasjonens bevisverdi (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 31). Riksadvokaten (2015, s. 25) har i sin gjennomgang funnet ut at flere avhør og avhørsrapporter manglet opplysninger og detaljer om sentrale temaer. Informantene nevnte også dette som en utfordring ved avhør. I tillegg ble det nevnt at en av de andre utfordringene er at avhørsrapporten ikke nødvendigvis gjenspeiler det som har skjedd i avhøret. Dette kan føre til at usannheter brer seg som sannheter videre i etterforskningen. En av informantene beskrev det som at en får en regning på slutten av etterforskningen, og at det ofte er da de ser manglene. Kvalitetssikring blir

¹⁷ Resultat- og analyse, «Gjentakende avhør av vitner», Inf. 4, uttalelsesnummer 755.

¹⁸ Resultat- og analyse, «Mangelfulle avhør og/eller avhørsrapporter», Inf. 5, uttalelsesnummer 757.

derfor ekstra viktig siden informantene sjelden har kapasitet til å lese avhørsrapportene i initialfasen.

For etterforskningsledelsen bør det være en målsetting at antall avhør søkes begrenset gjennom god planlegging av hvert enkelt avhør da dette hever kvaliteten. At et vitne må avhøres flere ganger kan være nødvendig for å dekke fakta som mangler fra tidligere avhør (Ord et al., 2011, s. 5). Det er derimot uheldig dersom årsaken til nye avhør er dårlig tid til forberedelse, mangel på formål eller at avhører ikke har stilt alle oppfølgingsspørsmålene. Informantene uttalte at det er viktig å tømme temaene så en slipper å begynne å snakke om ting som burde blitt tømt i første avhør. Det svekker kvaliteten på avhøret og kan medføre at informasjonen blir oppstykket og pulverisert. I tillegg kan et vitne som senere blir utfordret i retten høyst sannsynlig ha vanskeligheter med å rettferdiggjøre sin tilsynelatende unnlattelse av å nevne sentrale fakta på tidspunktet for det første avhøret (Ord et al., 2011, s. 5).

Litteraturen beskriver at et grundig og godt forberedt avhør sparer tid og hever kvaliteten på avhøret. Med relevante og poengterte spørsmål, og en hensiktsmessig tematisering sikrer en effektive avhør (Riksadvokaten, 2016, s. 6). Informantene sa at det å ha en erfaren avhører er utslagsgivende for detaljnivået og muligheten til å lukke alle temaene i avhøret. Måten avhøret foregår på er avgjørende for utfallet (Grøndahl, 2019, s. 265). Det er ingen tvil om at støtte og kvalitetssikring i forkant av sentrale avhør derfor er viktig (Riksadvokatens arbeidsgruppe, 2013, s. 73), og etterforskningsleder bør vurdere å hente inn erfarne avhørere til å ta avhør av de mest sentrale vitnene (Riksadvokaten, 2015, s. 25). Dette støttes av Politidirektoratet (2013, s. 40) som påpeker viktigheten av at politidistriktet må besitte spesialistkompetanse. Dersom politidistriktene ikke innehar dette bør etterforskningsleder vurdere å be om bistand fra Kripas (NOU, 2017, s. 92).

Avhør skal planlegges, gjennomføres, dokumenteres og evalueres, samtidig som selve opplæringen foregår i form av en læringsprosess/utvikling (Riksadvokatens arbeidsgruppe, 2013, s. 26). Dette synliggjør behovet for delegering. Som vist i resultat- og analysekapittelet har informantene uttalt at de kan delegere til en prosjektleder og/eller en avhørsleder. Ved at etterforskningsleder sørger for denne formen for kvalitetssikring, så sørger de også for læringsutvikling for etterforskerne. På denne måten får etterforskningen de er ansvarlige for et system, og rutine for kvalitetssikring, slik Rachlew og Fahsing (2015, s. 234) påpeker at det er behov for.

Prosjektleder for avhør

Flere av informantene uttalte at prosjektleder vil heve kvaliteten på vitneavhørene ved å bistå i planleggingen av avhøret, gi veiledning underveis og lese gjennom avhørsrapporten i etterkant. I tillegg kan prosjektleder bistå etterforskningsledelsen med å prioritere, og velge ut de viktigste avhørene først. Monckton-Smith et al. (2013, s. 176) og ACPO (2006, s. 116) trekker frem de samme momentene og skriver at en avhørsleder skal bistå med avhørstaktikk, planlegging og evaluering av avhøret. Etterforskningsledelsen bør søke råd fra avhørsleder på et så tidlig tidspunkt som mulig i etterforskningen.

Informantene fortalte om etterforskninger hvor det tar lang tid før etterforskningsteamet er på plass, og et fraværende system for å få inn erfarne prosjektledere på et tidlig stadium av saken. Dette på tross av at litteraturen beskriver at kvaliteten på drapsetterforskerne spiller en sentral rolle, og at relevant erfaring, kunnskap og ferdigheter trekkes frem som momenter som kan påvirke om drapssaker blir løst eller ikke (Brookman et al., 2019). Likevel har ikke norsk politi forhåndsutpekt personell hverken som prosjektledere eller avhørere. På samme måte som det ofte er tilfeldig hvem som melder seg som avhørere når et drap har skjedd er det også ofte tilfeldig hvem som blir prosjektleder. Dette står i motsetning til et av tiltakene som Politidirektoratet og Riksadvokaten (2016, s. 27) forespeiler – at det skal være en standardisert prosess og plan for prosjektledelse under større saker. I og med at det på nåværende tidspunkt ikke fungerer i praksis tilsier det manglende profesjonalisering på organisatorisk nivå.

Stelfox (2008, s. 304) poengterer at etterforskernes evne til å samle inn informasjon mens den fremdeles er tilgjengelig er en av hovedgrunnene til at en etterforskning blir vellykket.

Manglende kvalitetssikring av avhør kan i ytterste konsekvens ikke bare føre til at sentrale detaljer fra vitner forsvinner, men også at annen kontrollerbar informasjon som trafikkdata og videoovervåking blir utilgjengelig. Den siste tidens rettskandaler kan peke på hvorfor kvalitetssikring av vitneforklaringer er viktig. Det var mye som gikk galt i etterforskningen av drapet på Birgitte Tengs, men ett av momentene var vitneavhørene av en 16-år gammel jente. Hun forklarte i første avhør til politiet, noen uker etter drapet at «fetteren» syklet forbi henne drapsnatten. Da hun ble kalt inn til nytt avhør om lag 20 måneder senere ble hun bedt om å tidfeste observasjonen. Tidspunktet hun da hevdet observasjonen fant sted viste seg senere å

ikke kunne stemme (Politiforum, 2019). En utfordring med vitneavhør kan være at temaer som ikke fremstår som så sentrale i den innledende etterforskningen senere kan vise seg å være veldig viktig. Samtidig bør en i ett hvert avhør belyse spørsmålene hvem, hvor, hvorfor, hvordan og når. Dette ble ikke tilstrekkelig belyst i det første avhøret av den 16 år gamle jenta.

Fort å opprettholde og forbedre avhørsferdighetene er viktigheten av hyppige tilbakemeldinger fremhevet (Lamb et al., 2002). En tilbakemelding bør komme kort tid etter hendelsen for å ha størst effekt (Gjersvik, 2014). Avhørene bør ikke evalueres bare for å forbedre ferdighetene til etterforskeren, men også for å kvalitetssikre innholdet i avhøret. Samtidig sa informantene at etterforskerne svært sjelden får tilbakemelding på avhørene de har gjennomført, og at årsaken igjen er mangel på tid. Clarke og Milne (2016, s. 112) skriver at den siste E-en i PEACE ble lagt til for å påpeke at etterforskeren selv har et ansvar for evaluering, og viktigheten av dette. Evalueringen dreier seg om at etterforskeren skal identifisere hva som gikk bra under avhøret og hva som kan forbedres. I tillegg skal etterforskeren forsikre seg om at formålet med avhøret er oppnådd, og at en har fått tilstrekkelig med informasjon og detaljer.

En studie gjennomført av Walsh og Bull (2011) på engelske etterforskere viste derimot at det ikke var automatikk i at etterforskerne evaluerte seg selv eller ble evaluert etter avhør. Det forelå heller ingen verktøy eller standarder for hvordan evalueringen skulle foregå. Noen evaluerte seg selv i form av egen prestasjon, mens andre var mer opptatt av om de hadde fått med all nødvendig informasjon i avhøret. Det foreligger heller ingen standarder for evaluering i norsk politi, så det kan derfor ikke forventes at etterforskere skal ha kapasitet og forståelse for betydningen av en slik evaluering. Desto flere avhør en etterforsker gjennomfører jo dyktigere vil en bli. En forutsetning for dette er imidlertid at etterforskeren lærer og utvikler seg, og unngår å gjøre de samme feilene om og om igjen (Ord et al., 2011, s. 138).

En annen form for å sikre tilbakemeldinger og kvalitetssikring av vitneavhørene som ble trukket frem av informantene er bruk av bisitter i avhør. Dette er etterforskere som sitter på et tilstøtende rom og følger avhøret. Det er imidlertid viktig å skille mellom en bisitter som skriver avhøret underveis, og en bisitter som har som oppgave å sikre at all nødvendig informasjon fremkommer. Monckton-Smith et al. (2013) spesifiserer at en av oppgavene til avhørsleder er å overvære avhør som gjennomføres av mistenkte. Det står imidlertid ingenting

om at dette også bør gjøres ved sentrale vitneavhør. Vi har ikke lyktes med å finne forskning som sier noe om effekten av bisitter for å kvalitetssikre informasjonen som kommer frem i avhøret. Det foreligger derimot noe forskning på effekten av bisitter for at avhører skal utvikle seg (Viser til Snook et al., 2012). Et annet moment som ble trukket frem av informantene er at bisitter bør lese gjennom avhørsrapporten for å sikre at viktige detaljer ikke blir utelatt.

Tilstrekkelig oppfølgingsspørsmål fra etterforsker og detaljerte forklaringer henger sammen, og trekkes frem som en av de største forskjellene når informantene omtaler kvaliteten i avhør tatt av erfarne og uerfarne etterforskere. Hvor detaljrik en vitneforklaring bør være avhenger av sakens alvorlighet og vitneobservasjonenes betydning, men en vitneforklaring som kan understøttes av andre faktum i saken har høyere bevisverdi. I tillegg vil en detaljrik forklaring være enklere å kontrollere mot andre opplysninger og dermed styrke beslutningsgrunnlaget til etterforskningslederne (Rachlew & Fahsing, 2015).

Sertifisering av avhørere

Ett tiltak for bedre kvalitet som ble trukket frem av informantene er sertifisering av avhørere. De mener at det bør stilles flere krav til etterforskere som skal ta avhør i en drapssak enn det som stilles i dag. På tross av at formålet med Etterforskningsløftet og OÅO var å skape jevnere kvalitet, økt kunnskap og forståelse (Politidirektoratet & Riksadvokaten, 2016), fremstår det ikke som nok når det kommer til avhør i de mest alvorlige sakene.

I den tematiske analysen av intervjuene trakk informantene frem at det er en styrke at alle som tar avhør har opplæring fra bachelorutdanningen, og som et minimum kjenner til vitnepsykologi og KREATIV-modellen. Dette gjør at alle i teorien er i stand til å gjennomføre avhør, også i drapssaker. Samtidig sier litteraturen at en ikke blir god til å ta avhør ved kun å lese pensum eller være deltaker på øvelser. Mount og Mazerolle (2021, s. 1779) trekker blant annet frem kommunikasjonsferdigheter, nysgjerrighet og fokus på detaljer som kvaliteter ved en god avhører. Kunnskap om hvordan det «optimale» avhøret gjennomføres er ikke automatisk overførbart fra teori eller øvelse til praksis, og kontinuerlig veiledning og tilbakemelding er derfor en nødvendig forutsetning for å bli god (Myklebust, 2017, s. 105).

Som nevnt innledningsvis har England og Wales et sertifiseringsprogram for etterforskere. Ved hjelp av dette programmet skilles det på etterforskere som etterforsker såkalte «volume-crime» saker som for eksempel tyverier, og etterforskere som etterforsker mer alvorlige saker som seksualforbrytelser og drap. For å kunne gjennomføre vitneavhør i drapssaker må altså etterforskerne ha bestått en nasjonal etterforskningseksamen (NIE) som er gyldig i tre år av gangen (College of policing, 2018). Stelfox (2008) påpeker at hvis etterforskere som jobber på avdelinger som etterforsker mengdekriminalitet er vant til å holde et lavt nivå fordi sakene ikke er så alvorlige, har de heller ikke de ferdighetene som bør kreves i mer alvorlige straffesaker. Likevel styres ressursuttaket i norske drapssaker av hvem som er tilgjengelig og ikke hvem som har de rette kvalifikasjonene. Noen av informantene opplever at enkelte av lederne som bestemmer ressursuttaket mener det viktigste er at avhørene blir gjennomført, uavhengig av kvaliteten på avhøret. Så lenge en kan «krysse av» for at avhøret er tatt er målet oppnådd. I kontrast til dette skriver Ord et al. (2011) at vitneavhør aldri bør betraktes som en rutineoppgave, og at det er ferdighetene til avhøreren som er selve kjernen i en vellykket etterforskning. Dette støttes av Newburn et al. (2007, s. 472) som skriver at det har blitt en prioritet å velge ut riktig avhører til enkelte saker.

En av informantene¹⁹ fortalte om et system i distriktet hvor det sendes ut SIM-varsling ved større hendelser og det er «førstemann til mølla prinsippet». For å spisse bestillingen av kompetanse ble det i en periode sendt ut meldinger med mer konkrete behov. Utfordringen ved å gjøre det på denne måten var at når etterforskere selv skulle vurdere om de var skolert på avhør eller ikke var det flere etterforskere som ikke meldte seg. Ved en formell sertifisering vil det ikke være tvil om hvem som blir ansett som gode nok på avhør, og dermed ville blitt tildelt avhørsoppgaver i den innledende etterforskningen. Samtidig nevnes det av informantene at det kan bli en utfordring dersom sertifiseringen og systemet blir så rigid at etterforskningen mister fremdriften og effektiviteten. Det er sjelden at drapene skjer på et tidspunkt hvor det er mange etterforskere på jobb. I tillegg er det i initialfasen av en drapssak mange vitner som skal avhøres og en kan ikke forvente at et fåtall sertifiserte etterforskere skal gjennomføre alle disse avhørene.

Eksempelvis hadde Øst politidistrikt i 2019 ingen egne etterforskere tilknyttet seksjonen for alvorlig vold og drap (Oslo statsadvokatembeter, 2020). Dette medfører at det ikke ville vært

¹⁹ Resultat- og analyse, «Sertifisering av avhørere», Inf. 6, uttalelsesnummer 779.

noen etterforskere å sertifisere, noe som også synliggjør utfordringen informantene påpeker, at en sertifisering ikke kan føre til at etterforskningen stopper helt opp. Slik situasjonen er i dag er det norsk politi langt fra å kunne bemanne en hel drapsetterforskning med sertifiserte etterforskere. Samtidig vil noen sertifiserte etterforskere være bedre enn ingen, og i tillegg til å ta avhør selv, kan de også bistå etterforskningsledelsen med kvalitetssikring og tilbakemelding på avhør gjennomført av usertifisert personell. Ved en sertifisering vil derfor en viktig jobb være å identifisere hvilke vitner som anses som sentrale og dermed bør avhøres av sertifiserte avhørere.

Som tidligere nevnt uttalte informantene at det er en utfordring at de ikke kjenner til hvilken kompetanse den enkelte etterforsker har. Noen etterforskere sier ifra at de er usikre på oppgaven, mens andre ikke gjør det. Dette gjør at informantene heller ikke vet hvem som trenger ekstra oppfølging i forbindelse med avhør. Ved sertifisering ville det automatisk vært noen forhåndsutpekte etterforskere som skulle vært med i initialfasen, og som kunne tatt de sentrale vitneavhørene. Dette var også bakgrunnen for karrieresystemet – at det er viktig for både den enkelte medarbeider og for politiet som organisasjon at de vet hvilken kompetanse enheten trenger. Samt hvilken kompetanse medarbeiderne har, og at de har en plan for hvordan de skal ta enhetens samlede kompetanse i bruk (Politidirektoratet, 2018a). Dette kan sees parallelt med at politimesterne har pekt på at det i flere år vil være et behov for ulik grad av bistand i sakstypen drap med ukjent gjerningsperson (NOU, 2017, s. 42).

6. Avslutning

Våre undersøkelser viser hvor stor arbeidsbelastning politifaglige etterforskningsledere har i initialfasen av etterforskningen, og hvordan denne arbeidsbelastningen kan påvirke kvaliteten på vitneavhørene. Et sentralt funn er at etterforskningslederne har et ansvar som organisasjonen ikke gir de muligheten til å løse på best mulig måte. Dette har vi belyst ved bruk av relevant teori og ved å søke informasjon fra feltet med bruk av semistrukturerte intervju. Datamaterialet viser tydelig hvilke utfordringer etterforskningslederne står overfor ved vitneavhør som etterforskningsmetode. Vitneavhørene kan ha store innvirkninger på enkeltindivider og utfallet av etterforskningen i sin helhet. Politiet må i initialfasen gjøre det de skal, i riktig rekkefølge, første gang.

Det er mye kunnskap hver enkelt etterforskningsleder skal ha for å gjøre gode vurderinger i initialfasen. I tillegg må etterforskningslederne ha tid og frigjort kapasitet dersom de skal ha mulighet til å kvalitetssikre hvert enkelt vitneavhør slik litteraturen hevder. Vi har i denne oppgaven pekt på at behovet for kvalitetssikring av vitneavhør er både realistisk og nødvendig. For å stimulere til kvalitet på vitneavhørene vil det være nødvendig at etterforskningsleder delegerer kvalitetssikringen til etterforskere som har særlig kunnskap på området. En viktig og sentral del av kvalitetssikringen bør investeres i planleggingen og evalueringen av avhøret. Dette er noe av det vi ser på som mangler ved planene om nasjonale rolledefinisjoner, nasjonal straffesaksinstruks og beredskapsplanverket pr. dags dato, og som kommer frem i vårt datamateriale. Det kan slik vi ser det være hensiktsmessig å utarbeide en nasjonal standard og plan for hvordan kvalitetssikringen av vitneavhør skal foregå i etterforskning av drapssaker. Dette hadde i så tilfelle blitt et profesjonaliseringstiltak som ligger utenfor hva arbeidsgiver kan forvalte, og et slikt tiltak må legges til Politidirektoratet.

Samfunnet forventer at drapssaker håndteres profesjonelt. Likevel er det meste av opplæring, trening, sertifisering og system for tilbakemeldinger en fordel den operative delen av politiets personell har. Vår oppgave indikerer at det er på høy tid å anerkjenne at også politiets etterforskere står overfor oppgaver som er krevende, der feilgrep kan få svært alvorlige konsekvenser. De feil eller mangler som oppstår i initialfasen kan være vanskelige eller umulige å rette opp senere i etterforskningen. Politiet har kommet et stykke på veien siden det nå er innført et karrieresystem med nasjonale rolledefinisjoner med kompetansekrav (Politidirektoratet, 2018a). Samtidig brukes ikke dette for å bestemme hvilke etterforskere

som skal bidra i en drapsetterforskning. Dette vises spesielt ved at etterforskningslederne ikke har forhåndsutpekte prosjektledere eller etterforskere. Kanskje er det behov for atter en gang å gå i fotsporene til England og Wales for å innføre et sertifiseringsprogram (College of policing, 2018)?

Denne oppgaven er et bidrag til å belyse ulike problemstillinger ved vitneavhør tatt i initialfasen av en drapssak med ukjent gjerningsperson. Den kvalitative undersøkelsen vi har gjort kan ikke brukes til å konkludere på representativt nivå. Vi håper likevel at vår oppgave gjør at flere fatter interesse for temaet og kan se på problemstillinger med ulike perspektiver. Politihøgskolens erfaringsbaserte etterforskningsmaster er en slik arena som kan bidra til økt interesse og innsikt. En interessant innfallsvinkel kan være å intervju ledere i førstelinje som har ansvar for ressursforvaltningen og/eller gjennomgå uløste drapssaker for å måle kvaliteten på vitneavhørene som har blitt gjennomført.

Antall ord uten forside, innholdsfortegnelse, forord, sammendrag, fotnoter, litteraturliste og vedlegg: 28 573 ord.

Litteraturliste

ACPO. (2006). *Murder investigation manual*.

<https://library.college.police.uk/docs/APPREF/murder-investigation-manual-redacted.pdf>

Agirre, X. & Bergsmo, M. (2020). Investigative Bottlenecks and the mindset of quality control. I X. Agirre, M. Bergsmo, S. De Smeth & C. Stahn (Red.), *Quality control in criminal investigation*. Academic EPublisher.

Agirre, X., Bergsmo, M., Smet, S. D. & Stahn, C. (2020). *Quality Control in Criminal Investigation* (Bd. Nr. 38 (2020)). Torkel Opsahl Academic EPublisher.

Ali, M., M, Westera, N., J, Zajac, R. & Powell, M. (2019). Australian Stakeholders' views on improving investigative interviews with adult sexual assault complainants. *Psychiatry, psychology and law*. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/13218719.2019.1618748>

Ashkenazi, T. & Fisher, R., P. (2021). Field test of the cognitive interview to enhance eyewitness and victim memory, in intelligence investigations of terrorist attacks. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*.

<https://doi.org/10.1037/h0101871>

Ask, K. & Alison, L. (2010). Investigators' decision making. I P. A. Granhag (Red.), *Forensic psychology in context: Nordic and international perspectives*. Willan.

Ask, K., Granhag, P. A. & Christianson, S.-Å. (2008). Falska minnen och falska erkännanden. I S.-Å. Christianson & P. A. Granhag (Red.), *Handbok i rättspsykologi*. Liber.

Baldwin, J. (1992). *Video taping police interviews with suspects: An evaluation*. U. H. Office.

Berg, M. E., Dean, G., Gottschalk, P. & Karlsen, J. T. (2008). Police Management Roles as Determinants of Knowledge Sharing Attitude in Criminal Investigation. *International Journal of Public Sector Management*. <https://doi.org/10.1108/09513550810863178>

Bjerknes, O. T. & Fahsing, I. A. (2018). *Etterforskning : prinsipper, metoder og praksis*. Fagbokforlaget.

Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. 3(77-101).

https://www.researchgate.net/publication/235356393_Using_thematic_analysis_in_psychology/link/00b7d52c9e6303d840000000/download

Brookman, F. & Innes, M. (2013). *The problem of success: What is a 'good' homicide investigation?* <https://doi.org/10.1080/10439463.2013.771538>

- Brookman, F., Maguire, E. & Maguire, M. (2019). What factors influence whether homicide cases are solved?: Insights from qualitative research with detectives in Great Britain and the USA. <https://doi.org/10.1177%2F1088767918793678>
- Bryant, R. (2019). Innate Reasoning and Critical Incident Decision-Making. I M. Roycroft & J. Roach (Red.), *Decision Making in Police Enquiries and Critical Incidents: What Really Works?* Springer Nature Limited.
- Bull, R. (2019). Roar or PEACE: Is it a tall story? I R. Bull & I. Bladón-Gitlin (Red.), *The Routledge international handbook of legal investigative psychology*. Routledge.
- Bull, R. & Milne, B. (2020). Recommendations for collecting event memory evidence. I J. Pozzulo, E. Pica & C. Sheahan (Red.), *Memory and sexual misconduct: Psychological research for criminal justice*. Routledge.
- Bull, R. & Rachlew, A. (2020). Investigative interviewing: From England to Norway and Beyond. I S. J. Barela, M. Fallon, G. Gaggioli & J. D. Ohlin (Red.), *Interrogation and torture: integrating efficacy with law and morality*. Oxford University Press.
- Christianson, S.-Å. & Holmberg, U. (2008). Förhör och utredande intervjumetodik. I S.-Å. Christianson & P. A. Granhag (Red.), *Handbok i rättspsykologi*. Liber.
- Christianson, S.-Å. & Montgomery, H. (2008). Kognition i ett rättspsykologisk perspektiv. I S.-Å. Christianson & P. A. Granhag (Red.), *Handbok i rättspsykologi*. Liber.
- Clarke, C. & Milne, R. (2016). Interviewing suspects in England and Wales. I D. Walsh, G. E. Oxburgh, A. D. Redlich & T. Myklebust (Red.), *International developments and practices in investigative interviewing and interrogation : : volume 2 : Suspects* (Bd.: volume 2). Routledge.
- College of policing. (2018). *Professionalising Investigations Programme - Programme policy 2018*. College of policing. <https://assets.college.police.uk/s3fs-public/2020-11/Professionalising-Investigations-Programme.pdf>
- Cook, T. (2019). *Blackstone's senior investigating officers' handbook* (5. utg.). Oxford University Press.
- Dahler-Larsen, P. (2007). Kvalitativ metode. *Politica*, 39(3), 317-334.
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving* (7. utg.). Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Dando, C. J., Gieselman, R. E., Macleod, N. & Griffiths, A. (2016). Interviewing adult witnesses and victims. I G. E. Oxburgh, T. Myklebust, T. Grant & R. Milne (Red.), *Communication in investigative and legal contexts. Intergrated approaches from forensic psychology, linguistics and law enforcement*. John Wiley & Sons.

- Donnelly, D. & West, A. (2019). The Task Is Greater Than the Title: Professionalising the Role of the Senior Investigative Officer in Homicide Investigations. I M. Roycroft & J. Roach (Red.), *Decision making in police enquiries and critical incidents : what really works?* Palgrave Macmillan.
- Ebbinghaus, H. (1913). *Memory: A contribution to experimental psychology*. Teachers College, Columbia University.
- Ericsson, K. A., Prietula, M. J. & Cokely, E. T. (2007). The making of an expert. *Harvard business review*, 85(7/8), 114. <https://hbr.org/2007/07/the-making-of-an-expert>
- Fahsing, I. (2016). The making of an expert detective : Thinking and deciding in criminal investigations. I. Department of Psychology, University of Gothenburg.
- Fahsing, I. & Ask, K. (2013). Decision Making and Decisional Tipping Points in Homicide Investigations: An Interview Study of British and Norwegian Detectives. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*. <https://doi.org/10.1002/jip.1384>
- Fahsing, I., Glomseth, R. & Gottschalk, P. (2008). *Characteristics of effective SIOs : a content analysis for management in police investigations*. <http://hdl.handle.net/11250/174598>
- Fisher, R., P & Geiselman, R., E. (2017). Investigative interviewing. I V. Hasselt & M. Bourke (Red.), *Handbook of behavioral criminology*. Springer. https://doi.org/https://doi.org/10.1007/978-3-319-61625-4_26
- Flin, R. & Arbuthnot, K. (2017). The nature of command - Introduction. I R. Flin & K. Arbuthnot (Red.), *Incident command: Tales from the hot seat*. Routledge.
- Geberth, V. J. (2015). *Practical homicide investigation : tactics, procedures, and forensic techniques* (5. utg.). CRC Press.
- Gehl, R. & Plecas, D. (2017). *Introduction to criminal investigation: processes, practices and thinking*. Justice institute of british columbia.
- Germain, M., L & Ruiz, E., C. (2009). *Expertise: myth or reality of a cross-national definition?*
- Gjersvik, P. (2014). Hvorfor er tilbakemelding så vanskelig? <https://doi.org/10.4045/tidsskr.14.0319>
- Glomseth, R. (2015). Politiet som organisasjon. I S. O. Johannessen & R. Glomseth (Red.), *Politiledelse*. Gyldendal Akademisk.
- Gottschalk, P. (2007). *Knowledge Management Systems in Law Enforcement: Technologies and Techniques*.

- Green, T. & Shaw, G. (2007). Supervision and management of investigative interviewing: learning from the UK experience. I M. Mitchell & J. Casey (Red.), *Police leadership and management*. Federation Press.
- Grøndahl, P. (2019). *Om drap*. Gyldendal.
- Gudjonsson, G. H. (2006). The psychological vulnerabilities of witnesses and the risk of false accusations and false confessions. I A. Heaton-Armstrong, E. Shepherd, G. Gudjonsson & D. Wolchover (Red.), *Witness testimony - Psychological, Investigative and Evidential Perspectives*. Oxford University Press.
- Hartmann, M. R. K., Hestehave, N. K., Høgh, L. & Rønn, K. V. (2018). Knowing from Within: Making the Case for Embedded Police Research. *Nordisk politiforskning*, 5(1), 7-27. <https://doi.org/10.18261/issn.1894-8693-2018-01-03>
- Heivoll, G. (2017). *Lovens lange arm? En studie av politibetjenters rolle som retthåndhevere i den norske demokratiske rettsstaten* [Doktoravhandling, Universitet i Agder].
- Hoff, T., Straumsheim, P., Bjørkli, C. A. & Bjørklund, R. A. (2009). An External Validation of Two Psychosocial Work Environment Surveys – A SWOT Approach. <https://www.uio.no/om/samarbeid/samfunn-og-naringsliv/partnerforum/arrangementer/nettverk/hr/2009/external-validation-of-surveys.pdf>
- Hoogesteyn, K., Meijer, E. & Vrij, A. (2020). *Examining witness interviewing environments*. L. John Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1002/jip.1549>
- Husby, Øverbye & Fahsing, I. (2010). *Rapport om Politihøgskolens etter- og videreutdanningstilbud innen etterforskning*. Politihøgskolen. Politihøgskolen.
- Haaland, F. H. & Dale, F. (2005). *På randen av ledelse : en veiviser i førstegangsledelse*. Gyldendal akademisk.
- Innes, M. (2003). *Investigating murder : detective work and the police response to criminal homicide*. Oxford University Press.
- Jakobsen, K. K. (2021). *Objektivitet og empati i avhør av fornærmede : en kvalitativ undersøkelse av norske politiavhør* [Universitetet i Oslo, Det juridiske fakultet, Institutt for kriminologi]. Oslo.
- Jakobsson Öhrn, H. (2014). Politiavhøret. I P. Larsson, H. O. I. Gundhus & R. Granér (Red.), *Innføring i Politivitenskap*. Cappelen Damm Akademisk.
- Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tufte, P. A. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg.). Abstrakt.

- Kebbel, M., R & Wagstaff, G., F. (1997). Why do police interview eyewitnesses? Interview Objectives and the Evaluation of Eyewitness Performance. *The Journal of Psychology*.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1080/00223989709603841>
- Kjelby, G. J. (2019). *Påtalerett* (2. utg.). Cappelen Damm akademisk.
- Kripos. (2021). Nasjonal drapsoversikt 2021. Drap i Norge i perioden 2011-2021.
<https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/drap/nasjonal-drapsoversikt-2021.pdf>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Gyldendal akademisk.
- Lamb, M. E., Sternberg, K. J., Orbach, Y., Esplin, P. W. & Mitchell, S. (2002). Is Ongoing Feedback Necessary to Maintain The Quality of Investigative Interviews With Allegedly Abused Children? *Applied developmental science*, 6(1), 35-41.
https://doi.org/10.1207/S1532480XADS0601_04
- Launay, C., Brunel, M. & Bull, R. (2021). What do police interview eyewitnesses for? A review. <https://doi.org/10.1093/police/paab081>
- Leseth, A. B. & Tellmann, S. M. (2014). Hvordan lese kvalitativ forskning? I. Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2898-2018-03-04-13>
- Magnussen, S. (2017). *Vitnepsykologi 2.0*. Abstrakt.
- Meld. St. 29 (2019 –2020). *Politimeldingen - et politi for fremtiden*. Det kongelige Justis- og beredskapsdepartement.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/3fab938bb49b434f946bdd0b6fe6db13/no/pdfs/stm201920200029000dddpdfs.pdf>
- Melinder, A. (2015). Vitnebevisets psykologiske fallgruver. I M.-A. Hadlund, S. E. Jebens & R. Aarli (Red.), *Bevis i straffesaker : utvalgte emner*. Gyldendal juridisk.
- Méndez, J., E & Thomson, M. (2021). Principles on Effective Interviewing for Investigations and Information Gathering. *United Nations*.
- Milne, B., Shaw, G. & Bull, R. (2007). Investigative interviewing: The role of research. I D. Carson, R. Milne, F. Pakes, K. Shalev & A. Shawyer (Red.), *Applying psychology to criminal justice*. Wiley.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/book/10.1002/9780470713068#page=75>
- Milne, R. & Bull, R. (1999). *Investigative interviewing : psychology and practice*. Wiley.
- Monckton-Smith, J., Adam, T., Hart, A. & Webb, j. (2013). *Introducing forensic and criminal investigation*. Sage.

- Moran, C. & Trueman, K. (2016). First Officer Attending. I R. Sutton, K. Trueman & C. R. Moran (Red.), *Crime scene management : scene specific methods* (2. utg.). Wiley Blackwell.
- Mount, D. & Mazerolle, L. (2021). Acquiring Core Investigative Interviewing Skills in Police Academy Training. *15*, 1773–1789. <https://doi.org/doi:10.1093/police/paab017>
- Myhrer, T., G. (2001). Etterforskningsbegrepet - avgrensning, vilkår, roller og ansvar. 1. <https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/bitstream/handle/11250/174634/etterf.begrepet.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Myhrer, T., G. (2015). *Kvalitet i etterforskningen: Særlig om påtaleansvarliges rolle og betydning: Delrapport i «Etterforskningsprosjektet»*. Politihøgskolen.
- Myhrer, T., G. (2018). «Politiarbeid på stedet» - styrker og svakheter. *Tidsskrift for strafferett*, 18(4), 316-326. <https://doi.org/10.18261/issn.0809-9537-2018-04-07>
- Myklebust, T. (2009). *Analysis of field investigative interviews of children conducted by specially trained police investigators* [Doktorgrad Universitet i Oslo].
- Myklebust, T. (2010). Politiavhør som metode. I T. Myklebust & G. Thomassen (Red.), *Arbeidsmetoder og metodearbeid i Politiet*. Politihøgskolen.
- Myklebust, T. (2017). The Nordic model of handling children's testimonies. I *Collaborating against child abuse: Exploring the Nordic Barnahus model* (s. 97-119). I K Stefansen, K E Bakketeig, A Kaldal.
- NESH. (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi* (4. utg.). De nasjonale forskningsetiske komiteene. <https://www.forskningsetikk.no/globalassets/dokumenter/4-publikasjoner-som-pdf/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-humaniora-juss-og-teologi.pdf>
- Newburn, T., Williamson, T. & Wright, A. (2007). *Handbook of criminal investigation*. Willan publishing.
- Nilsen, J. A. (2012). *Fra kaos til kontroll. Om etterforskningsledelse i startfasen av store kriminalsaker* [Mastergradsavhandling, Universitet i Nordland].
- Nilsen, J. A. (2015). Etterforskningsledelse. I S. O. Johannessen & R. Glomseth (Red.), *Politiledelse*. Gyldendal akademisk.
- NOU. (2017). *Bedre bistand. Bedre beredskap - fremtidig organisering av politiets særorganer* (2017:11). <https://www.regjeringen.no/contentassets/8e638734347b4e93ab97f597a8ac0bc8/nou/pdfs/nou201720170011000dddpdfs.pdf>

- NRK. (21.11.2022). *Tengs-rettsaken: Vanskelig å feste lit til vitner etter 27 år*.
<https://www.nrk.no/rogaland/vitneeksperter-sier-hukommelsen-bade-bleknes-og-pavirkes-1.16137704>
- Ord, B., Shaw, G. & Green, T. (2011). *Investigative interviewing explained* (3. utg.). LexisNexis.
- Oslo statsadvokatembeter. (2020). *RAPPORT ETTER INSPEKSJON/TILSYN AV SPESIALSEKSJON – PÅTALE OG FELLES ENHET FOR ETTERRETNING OG ETTERFORSKING - ØST POLITIDISTRIKT* (2020/00430-6).
<https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2021/01/%C3%98st-pd-FEE-2020.pdf>
- Pedersen, F. H. (2019). Avhøret i et fortelleteoretisk lys. I E. H. Olsvik & P. Risan (Red.), *Etterforskning under lupen*. Politihøgskolen. https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/bitstream/handle/11250/2634563/etterforskning_under_lupen.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Pike, S. (2022). *A recent history of homicide investigation : changes and implications for criminal justice in England and Wales*. Routledge.
- Poland, B. D. (1995). Transcription Quality as an Aspect of Rigor in Qualitative Research.
- Politidirektoratet. (2013). *Etterforskning i politiet*. J.-o. beredskapsdepartementet.
<https://www.politiet.no/globalassets/05-om-oss/03-strategier-og-planer/etterforskningen-i-politiet.pdf>
- Politidirektoratet. (2017). *Politi- og lensmannsetatens kapasitets- og kompetansebehov de kommende ti-årene*. <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/bemanning-ressurser-og-dekningsgrad/bemanning-og-dekningsgrad/politi--og-lensmannsetatens-kapasitets--og-kompetansebehov-de-kommende-ti-arene.pdf>
- Politidirektoratet. (2018a). *Nasjonale rolledefinisjoner med kompetansekrav – etterforskningsfeltet*.
https://www.parat.com/dm_documents/Nasjonale_rollebeskrivelser_med_kompetansekrav_v0.7_eboGb.pdf
- Politidirektoratet. (2018b). *Rammeverk for systematisk erfaringslæring*. Politidirektoratet.
<https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2019/03/rammeverk-for-systematisk-erfaringsl%C3%A6ring.pdf>
- Politidirektoratet. (2020a). *POLITIETS BEREDSKAPSSYSTEM DEL I, Retningslinjer for politiets beredskap*

- (POD-publikasjon nr. 2020/02). Politidirektoratet. <https://www.politiet.no/globalassets/05-om-oss/03-strategier-og-planer/pbsi.pdf>
- Politidirektoratet. (2020b). *Politiets beredskapssystem del I. Retningslinjer for politiets beredskap*. Politidirektoratet. <https://www.politiet.no/globalassets/05-om-oss/03-strategier-og-planer/pbsi.pdf>
- Politidirektoratet & Riksadvokaten. (2016). *Handlingsplan for løft av etterforskningsfeltet*. Politidirektoratet.
- Politiforum. (2019). Snakker ut etter Birgitte Tengs-saken. <https://www.politiforum.no/birgitte-tengs-saken-kripos-nyhet/snakker-ut-etter-birgitte-tengs-saken/152727>
- Politihøgskolen. (2019). *Studieplan. Videreutdanning i generell kriminalteknisk etterforskning*. <https://www.politihogskolen.no/etter-videreutdanning/etterforskning-kriminalteknikk/kriminalteknisk-etterforskning-asted/>
- Politihøgskolen. (2020). *Programplan: Bachelor - politiutdanning 2020-2023*. Politihøgskolen. <https://www.politihogskolen.no/globalassets/for-studenter/regelverk-og-innholdet-i-bachelor/rammeplan-og-programplaner/programplan-bachelor-politiutdanning-forste-studiear-2020-2023-politihogskolen.pdf>
- Politihøgskolen. (2022). *Opptaksrapport 2022*. <https://www.politihogskolen.no/globalassets/om-oss/fakta-og-tall/opptakstall/opptaksrapport-2022.pdf>
- Påtaleinstruksen. (1985). *Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten* (FOR-1985-06-28-1679). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1985-06-28-1679>
- Rachlew, A. (2003). Norske politiavhør i et internasjonalt perspektiv. *Tidsskrift for strafferett*. <https://doi.org/10.18261/ISSN0809-9537-2003-04-02>
- Rachlew, A. (2009). *Justisfeil ved politiets etterforskning - noen eksempler og forskningsbasert mottiltak*. Unipub AS.
- Rachlew, A. (2010). Å forske på sine egne: Metodiske og etiske utfordringer knyttet til forskning på egen profesjon. I T. Myklebust & G. Thomassen (Red.), *Arbeidsmetoder og metodearbeid i politiet: Forskningskonferansen 2010*. Politihøgskolen. https://phs.brage.unit.no/phs-xmllui/bitstream/handle/11250/175078/arbeidsmetoder_metodearbeid.pdf?sequence=4#page=128
- Rachlew, A. & Fahsing, I. A. (2015). Politiavhøret. I R. Aarli, M.-A. Hedlund & S. E. Jebens (Red.), *Bevis i straffesaker: utvalgte emner*. Gyldendal juridisk.

- Rachlew, A., Løken, G.-E. & Bergestuen, S. T. (2020). *Den profesjonelle samtalen: en forskningsbasert intervjuetodikk for alle som stiller spørsmål*. Universitetsforlaget.
- Riksadvokaten. (1999). *Rundskriv fra riksadvokaten - etterforskning* (Del II - nr. 3/1999). Riksadvokaten. <https://www.riksadvokaten.no/document/etterforskning/>
- Riksadvokaten. (2002). *Etterforskning av drapssaker med ukjent gjerningsmann* (2/2002) [Rundskriv]. Riksadvokaten. <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2018/10/Riksadvokatens-publikasjoner-2-2002.pdf>
- Riksadvokaten. (2015). «*Monika-saken*»-læringsperspektiver (1/2015) [Riksadvokatens publikasjoner]. Riksadvokaten. <http://nfes.no/wp-content/uploads/2015/05/Rapportfraarbeidsgruppe-Monika-sakeniHordaland.pdf>
- Riksadvokaten. (2016). *Politiavhør* (2/2016). <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2017/09/Rundskriv-2016-2-Politiavhør.pdf>
- Riksadvokaten. (2018a). *Kvalitet til straffesaksbehandlingen i politiet og ved statsadvokatembetene mv. (kvalitetsrundskrivet)* (3/2018). <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2019/02/Kvalitetsrundskrivetreviidentfebruar19.pdf>
- Riksadvokaten. (2018b). *Kvalitetskrav til straffesaksbehandlingen i politiet og ved statsadvokatembetene mv. (kvalitetsrundskrivet)*. Riksadvokaten. <https://www.riksadvokaten.no/document/nytt-kvalitetsrundskriv/>
- Riksadvokaten. (2021). *Riksadvokatens forventninger til rollen som påtalefaglig etterforskningsleder* (21/1906 - 1 / RBR004). Riksadvokaten. <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2022/02/Riksadvokatens-brev-av-16.09.21.pdf>
- Riksadvokaten. (2022). *Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2022* (1/2022). Riksadvokaten. <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2022/02/Mål-og-pri-2022.pdf>
- Riksadvokaten & Politidirektoratet. (2020). *Nasjonal straffesaksinstruks*. <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2020/06/Nasjonal-straffesaksinstruks-rev-8.mai2020.pdf>
- Riksadvokatens arbeidsgruppe. (2013). *Avhørsmetodikk i politiet*. <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2017/10/Avhørsmetodikk-i-Politiet-med-vedlegg.pdf>

- Risan, P., Milne, R. & Binder, P.-E. (2020). Trauma narratives: recommendations for investigative interview. *Psychiatry, psychology and law*.
<https://doi.org/10.1080/13218719.2020.1742237>
- Roycroft, M. (2019a). Good practice solving factors. I M. Roycroft & J. Roach (Red.), *Decision making in police enquiries and critical incidents : What really works?* Palgrave Macmillan.
- Roycroft, M. (2019b). Why Understanding Police Investigative Decision Making Is Important. I M. Roycroft & J. Roach (Red.), *Decision making in police enquiries and critical incidents : what really works?* Palgrave Macmillan.
- Skilbrei, M.-L. (2021). Kvalitative metoder. Planlegging, gjennomføring og etisk refleksjon. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 61(4). <https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2020-04-10>
- Snook, B., House, J. C., MacDonald, S. & Eastwood, J. (2012). Police Witness Interview Training, Supervision, and Feedback: A Survey of Canadian Police Officers. *Canadian journal of criminology and criminal justice*, 54(3), 363-372.
<https://doi.org/10.3138/cjccj.2011.E.13>
- Snow, M., D, Wyman, J., Malloy, L., C, Brubacher, S., P & Warren, K., L. (2022). Police perspectives on interviewing older adult victims and witnesses: Preliminary findings and call for future research. *Journal of Forensic Psychology Research and Practice*.
<https://doi.org/10.1080/24732850.2022.2044714>
- Stelfox, P. (2007). Professionalizing criminal investigation. I T. Newburn, T. Williamson & A. Wright (Red.), *Handbook of criminal investigation*. Willan publishing.
- Stelfox, P. (2008). Investigative practice and performance management: Making the marriage work. *Policing*, 2(3). <https://doi.org/10.1093>
- Stelfox, P. (2011). Professionalizing criminal investigation. I T. Newburn, T. Williamson & A. Wright (Red.), *Handbook of criminal investigation*. Routledge.
- Straffeprosessloven. (1981). *Lov om rettergangsmåten i straffesaker* (LOV-1981-05-22-25). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-05-22-25>
- Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode* (3. utg.). Fagbokforlaget.
- Tjora, A. H. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg.). Gyldendal akademisk.
- Walsh, D. & Bull, R. (2011). Benefit Fraud Investigative Interviewing: A Self-Report Study of Investigation Professionals' Beliefs Concerning Practice. *J. Investig. Psych. Offender Profil*, 8(2), 131-148. <https://doi.org/10.1002/jip.137>

Westera, N., J, Powell, M. & Milne, B. (2011). Lost in the Detail: Prosecutors' Perceptions of the Utility of Video Recorded Police Interviews as Rape Complainant Evidence. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*.
<https://doi.org/10.1177/0004865815620705>

Vedlegg

Vedlegg 1. Informasjon til informantene

Vil du delta i forskningsprosjektet

«etterforskningsleders syn på vitneavhør»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å forske på hvilke tanker etterforskningsledere gjør seg om vitneavhør i initialfasen av en drapssak. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Bakgrunn for undersøkelsen

Det er et strategisk mål for både Riksadvokat, Politidirektorat og Politihøgskolen å utvikle kunnskap om hvordan politiet arbeider, for og til enhver tid kunne utføre politifaglig kunnskapsbaserte metoder. Vi tar en mastergrad ved Politihøgskolen i Oslo og vil i den forbindelse intervju politifaglig etterforskningsledere som har vært med å lede drapsetterforskninger. Formålet med prosjektet er å få mer kunnskap om etterforskningsleders syn på vitneavhør i initialfasen av en drapssak. Oppgaven vil ha følgende problemstilling: «Hvilke vurderinger gjør en etterforskningsleder i forkant av at avhør i initialfasen blir tildelt en etterforsker?»

Oppgaven vil ikke omhandle saksopplysninger fra reelle etterforskninger, men som et ledd i å besvare problemstillingen ønsker vi å undersøke hva etterforskningslederne baserer sine vurderinger rundt vitneavhør på. En viktig del av empirigrunnlaget for undersøkelsen vil derfor være å gjennomføre semistrukturerte intervjuer med et utvalg fagpersoner.

Prosjektet foregår gjennom politihøgskolen hvor forskerne Lene Andreassen og Sunniva Helen Kleppe er ansvarlige, sammen med veileder, politiinspektør/PhD Trond Myklebust.

Deltakelse i studien

Datainnsamling vil skje ved gjennomføring av intervjuet. Dette vil, i utgangspunktet, foregå ansikt til ansikt, på ditt kontor eller egnet intervjulokale. Intervjuet vil ta ca. 90 minutter.

Spørsmålene som vil stilles i intervjuet ligger vedlagt i egen intervjuguide. De vil bli sendt ut på forhånd slik at du, som informant, får tid til forberedelse.

Fordi du har vært politifaglig etterforskningsleder i en eller flere drapssaker med ukjent gjerningsperson ønsker vi å intervju deg. Dette er en forutsetning for å delta i prosjektet. Du blir kontaktet fordi vi tidligere jobbet med deg over en lengere periode, og på bakgrunn av dette vet vi at du oppfyller kriteriene som nevnt. I tillegg til deg er det syv andre informanter som vil delta. Informantene er ikke valgt på bakgrunn av politidistrikt, men på grunn av stilling og erfaring med sakstype.

Intervjuet vil tas opp på lyd og det vil bli transkribert i etterkant.

Prosjektdeltakelse er frivillig

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg. Hvis du velger å delta vil alle opplysningene om deg bli anonymisert.

Hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

- Det er kun forskerne og prosjektansvarlig ved Politihøgskolen som vil ha tilgang til datamaterialet som samles inn.
- Navnet og kontaktopplysningene dine vil vi erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data.

- Du vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjonen. Det som vil bli publisert er sitater fra intervjuene.
- Intervjuene og datamateriale vil bli lagret i politiets OneDrive-system, som følgelig oppfyller de samme krav til sikkerhet som for politiets saksdokumenter. Det vil kun være de undertegnede i prosjektgruppen som har tilgang til det innsamlede materialet. Dataene vil bli behandlet i tråd med de forskningsetiske prinsipper.

På oppdrag fra Politihøgskolen har Personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes

Prosjektets skrevne sluttprodukt vil være en masteravhandling, rapporter og fagfellevurderte artikler. Som bidragsyter får du anledning til å lese gjennom og gi kommentar til de konkrete opplysninger du har bidratt med i ditt intervju.

Prosjektperioden er planlagt avsluttet ikke senere enn 15.12.23. Data med personopplysninger vil ikke bli oppbevart etter at forskningsprosjektet er avsluttet.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:
innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
å få slettet personopplysninger om deg
å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:
Politihøgskolen ved Lene Andreassen (forsker) på e-post lene.andreassen1@politiet.no.
Politihøgskolen ved Sunniva Helen Kleppe (forsker) på e-post sunniva.helen.kleppe@politiet.no.
Politihøgskolen ved Trond Myklebust (prosjektansvarlig) på e-post trond.myklebust@phs.no.
Politihøgskolen ved Elisabeth Hammer ~~Sæten~~ (personvernombud) på e-post personvernombud@phs.no.

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med: Personverntjenester på e-post personverntjenester@sikt.no eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Trond Myklebust
Lene Andreassen

Sunniva Helen Kleppe

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet etterforskningsleders syn på vitneavhør, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2. Intervjuguide med samtykkeskjema

Intervjuguide

Introduksjon

Vårt prosjekt ønsker å øke innsikten og kunnskapen om etterforskningslederens syn på vitneavhør i initialfasen av en drapssak.

Som en viktig del av datagrunnlaget for undersøkelsen takker vi for at du stiller opp for å la deg intervjuet.

Sammen med invitasjonen til dette intervjuet fikk du tilsendt informasjonsskrivet og samtykkeerklæring. Dette gir deg informasjon om formålet med prosjektet og bakgrunnen for at du er utvalgt som informant.

Vi ønsker gjennom dagens intervju å høre dine refleksjoner rundt ulike

- Styrker
- Svakheter
- Muligheter og
- Trusler/utfordringer

for bruk av vitneavhør i initialfasen av en drapsetterforskning. I tillegg til å høre dine refleksjoner rundt hvem som får i oppgave å gjøre akkurat dette, og hva som er ditt ansvar som etterforskningsleder/vedrørende vitneavhør.

Hvis du ønsker, kan du når som helst trekke deg fra å delta i dette prosjektet. Hvis du velger å trekke deg, vil vi fjerne ditt bidrag fra det innsamlede materiale.

Så før vi starter trenger vi at du svarer ja eller nei på følgende spørsmål:

1. Har du lest brevet vi sendte deg i forkant?
 - Ja/nei.
2. Har du noen spørsmål til de som stod i brevet?
 - Ja/nei. Hvis ja, utdyp.
3. Ønsker du å være med på denne undersøkelsen.
 - Ja/nei.
4. Er det greit at vi bruker de opplysningene du kommer med i dette intervjuet videre i prosjektet?
 - Ja/nei.

Takk, da går vi over til selve intervjuet og våre spørsmål.

Intervjuspørsmålene

1. Hvilken formalkompetanse har du som etterforskningsleder om avhør.
2. Fortell hva du mener ditt ansvar som etterforskningsleder er opp imot avhør.
3. Hvilke krav mener du skal stilles til en avhører.
4. Fortell om det du ser som styrker ved vitneavhør.
5. Fortell om det du ser som svakheter ved vitneavhør.
6. Fortell om mulighetene ved bruk av vitneavhør.
7. Fortell om utfordringene ved bruk av vitneavhør.
8. Hva mener du at den spesifikke avhøreren har å si for det enkelte avhøret.

Avslutning

- Er det andre ting vi ikke har snakket om som du mener påvirker vitneavhør.
- Spørsmål til meg.
- Takk for bidraget.

Vedlegg 3. Godkjenning NSD

Vurdering

Skriv ut

12.04.2022

Referansenummer

418949

Type

Standard

Dato

12.04.2022

Prosjekttittel

Etterforskningsleders syn på vitneavhør

Behandlingsansvarlig institusjon

Politihøgskolen

Prosjektansvarlig

Trond Myklebust

Student

Lene Andreassen/Sunniva Helen Kleppe

Prosjektperiode

15.04.2022 - 15.12.2023

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Rettslig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene kan starte så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det rettslige grunnlaget gjelder til 15.12.2023.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

OM VURDERINGEN

Personverntjenester har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernelverket.

Personverntjenester har nå vurdert den planlagte behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at behandlingen er lovlig, men du må oppdatere informasjonsskrivet før du starter (se neste avsnitt).

INFORMASJONSSKRIV

Informasjonsskrivet ditt mangler noen punkter loven krever er med. Du må derfor legge til disse punktene i informasjonsskrivet før du gir dette til forskningsdeltakerne dine. Du trenger ikke å laste opp den oppdaterte versjonen i meldeskjemaet:

- Kontaktopplysninger til din institusjon sitt personvernombud

TAUSHETSPLIKT

Deltagerne i prosjektet har taushetsplikt. Intervjuene må gjennomføres uten at det fremkommer opplysninger som kan identifisere personer.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til den datoen som er oppgitt i meldeskjemaet.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

Personverntjenester vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), og dataportabilitet (art. 20).

Personverntjenester vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

Ved bruk av databehandler (spørreskjemaleverandør, skylagring eller videosamtale) må behandlingen oppfylle kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29. Bruk leverandører som din institusjon har avtale med.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: <https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>

Du må vente på svar fra oss før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Personverntjenester vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Vedlegg 4. Kodebok

Transkribering – generelle regler:

1. Transkriberingen utføres av oss, og utførelsen skal være konsekvent og lik.
2. Hele intervjuet skal transkriberes ordrett.

Transkribering – spesifikke regler:

1. Intervjuene transkriberes på bokmål. Informantenes dialekt anonymiseres.
2. Transkriberingen skal være uten latter, hosting, kremting, o.l.
3. Tegnsetting skal ikke benyttes for å markere pauser e.l.
4. Kommunikasjon gjennom kroppsspråk skal ikke transkriberes.
5. Rekkefølgen på transkriberingen skal ikke endres, og setninger skal følge under spørsmålet som blir stilt.

Symboler:

- Informantenes statement representeres ved symbolet «inf.», og nummer 1-8.
- «Inf. 1, statementnummer 8» er beskrivelse av hvilken informant (hvem) og hvilket statement (utsagn i rekken) som fremkommer.

Anonymisering:

- Informantene er anonymisert med tallene 1-8.
- For å gi reliabilitet er statementene nummerert.

Inter-rate reliabilitet – transkribering:

- Residual benyttes ved statement som ikke lar seg kode grunnet kontekst og kodes med bokstaven «u».
- «Omission» i transkribert materiale legges inn i tabell.
- «Comission» i transkribert materiale legges inn i tabell.
- Inter-rate-reliabilitet skal gjennomføres på fem av åtte intervjuer.
 - Feilrate prosent regnes ut ved å dele antall «omission» og «comission» på antall ord i det enkelte intervju.

Analyse:

For å sikre konsensus oss i mellom om de ulike organisasjonsnivåene benyttet vi følgende definisjoner:

1. **Individ-nivå:** «Individ er en person – eller en annen enhet som ikke kan deles uten å miste sin egenart» (snl.no). For eksempel «avhører», «etterforsker» eller «vitner».
2. **Gruppe-nivå:** «Gruppe er et antall personer som utgjør et felleskap, blant annet ved at forholdet mellom dem er forholdsvis velregulert» (snl.no). For eksempel «etterforskere» eller «prosjektledere».

3. **Ledelses-nivå:** «Ledelse utføres på ulike nivåer i organisasjoner, og det er vanlig å referere til topp-, mellom- og førstelinje ledelse» (snl.no). For eksempel «etterforskningsledere», «seksjonsledere», «avsnittsledere» og «politiledere».
4. **Organisasjon:** «Felles for de fleste organisasjoner er at de har formaliserte regler og autoritetsrelasjoner, at de er basert på arbeidsdeling og at medlemskap er begrenset» (snl.no). For eksempel «politiorganisasjonen».
5. **Residual:** Det som ikke hører til noen organisasjonsnivåer. For eksempel «det er det jeg mener om det». Det er residual (både på IGLO og SWOT), og skal ikke kodes som individnivå.

Definisjon av statement – utsagn:

Et statement er den minste meningsbærende enhet, og kan være en del av en setning, en hel setning eller flere setninger. Minste meningsbærende enhet uttrykker et logisk, konsistent og separat synspunkt.

Minste meningsbærende enhet ble kodet på SWOT (styrke, svakhet, mulighet og utfordring), og deretter kodet ved IGLO (Individ, Gruppe, Ledelse og Organisasjon).

For eksempel:

«Men jeg mener absolutt at vi bør komme dit at vi bør stille formalkrav til vanskelig vitneavhør og sitkaavhør som er mer enn det som er i dag da». (Inf. 2, statementnummer 233).

Nevnte statement ble kodet som mulighet - 3 og på organisasjonsnivå – 4. Muligheten beskrives ved «vi bør komme dit at vi bør stille formalkrav», hvor «vi» er organisasjonen, i dette tilfellet politiet.

Etter at vi hadde kodet hvert vårt intervju hadde vi en felles gjennomgang for å sikre konsensus. Etter første gjennomgang foretok vi en presisering av kategoriseringen og koding ved SWOT og IGLO ble gjentatt. Ved andre gjennomgang hadde vi en konsensus på 89% og ved tredje gjennomgang var konsensusen på 96% som gir en akseptabel likhet i kodingen.

Vedlegg 5. Interrater reliabilitet tabell

Inter-rate-reliabilitet ble gjennomført på fem av åtte intervjuer.

Tabell – viser Interrater reliabilitet, omission og commission

Intervju	Antall ord	Type I	Type II	Total andel feil i prosent
2	7941	29	7	0,45%
3	8723	41	0	0,47%
5	6413	46	4	0,77%
6	13533	54	5	0,43%
8	5681	38	2	0,70%

Type I – Omission, Type II - Commission